kadınlara mahsus gazete

PAZARTESİ

SAYI: 58 OCAK 2000

450.000 TL. (KDV DAHİL)

Burda hep burdaydı • "Kocam emekli olunca" • Kadınları şimdi de AB mi kurtaracak? • Depremzedeler iş istiyor

2000

Eşitlik Mücadelesinden Kurtuluş Mücadelesine

Merhaba,

Yalnızca yeni bir yıla değil, yeni bir yüzyıla ve binyıla giriyoruz. Ortalığı kasıp kavuran "milenyum" muhabbetine rağmen, biliyoruz ki yeni yılın ilk sabahı, umutların yanı sıra, eskimeyen sorunlarımızla uyanacağız. "Geçtiğimiz yüzyıl kadınlar açısından nasıl değerlendirilebilir? Kadınların ne tür kazanımları oldu, neleri hâlâ kazanamadılar? Kadınlar gelecek yüzyıldan ne umabilirler?" Türkiye'de 80'lerde yükselen feminist harekete katkıda bulunmuş kadınlara bu soruları sorduk. Uluslararası feminist hareketin önemli isimlerinden Christine Delphy de sorularımıza yanıt verdi. Yaprak, Türkiye'de geçtiğimiz yüzyıla damgasını vuran üç farklı kadını anmakla, unutturulmak istenen tarihimize dikkat çekti.

Türkiye'nin AB'ye adaylık başvurusunun geçtiğimiz ay kabul edilmesi çok farklı çevrelerde ortak bir sevinçle karşılandı. Önümüzdeki yıllarda AB'ye muhtemel bir üyeliğin kadın-erkek eşitliği açısından da çok önemli bir adım olacağı genel kabul gören bir yaklaşım. Ne var ki, yasal düzenlemelerin ötesinde, bugün AB ülkelerindeki kadınların gerçek durumu ve AB üyeliğinin Türkiyeli kadınların gerçek yaşamlarını ne yönde değiştirebileceği ayrı bir tartışma konusu. Bu konuda en azından temkinli olmaya, daha çok bilgilenmeye ve düşünmeye ihtiyacımız var. İ.Ü. Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Araştırma Görevlisi Emrah Çetinkaya-Oder *Pazartesi* için bir çalışma yaparak, AB'nin kadınlara yönelik ayrımcılığı önlemek üzere yaptığı yasal düzenlemelerin derli toplu kısa bir özetini hazırladı. Bu metindeki bazı bölümleri bu sayımızda okuyacaksınız. Avrupa Topluluğu Mahkemelerinin konuyla ilgili birkaç örnek kararını da içeren bu metnin tümünden yararlanmak isteyenler *Pazartesi*'yi arayabilirler. Emrah Çetinkaya-Oder'e katkısından ötürü teşekkür ediyoruz.

Kadın Eserleri Kütüphanesi'nde 27-28 Kasım tarihlerinde "Türkiye'de kadın kimliğiyle yazmak" başlıklı bir atölye çalışması yapıldı. Müge İplikçi diğer kadın yazarlarla birlikte katıldığı bu çalışmayı *Pazartesi* okurlarıyla paylaştı.

Orta sayfalarımızda, kocaları emekli olduktan sonra yaşadıklarını anlatan kadınların sohbeti var. Bu kadınların geç gelen "iktidar"a ilişkin anılarım bakalım nasıl bulacaksınız?

Ve 2000 yılına giriyoruz. Aşkta, işte, politikada, mücadelede kararlı bir yüzyıl diliyoruz.

Ankara Pazartesi Grubu toplanıyor

Ankara Pazartesi Gurubu'nun toplantıları devam ediyor. Konur Sakak'taki Bilim Sanat Kitabevi'nın üst katındaki kütüphanesinde her pazartesi, saat 18.30'da toplanıyoruz.

kadınlara mahsus gazete

PAZARTESİ

Geçtiğimiz yüzyıl birinci ve ikinci dalga feminizme tanıklık etti.. Bu yüzyıl da mücadeleyle geçecek...

Kurtuluş mücadelesinden Eşitlik mücadelesine

2000'li yıllarda

Geçtiğimiz yüzyıl kadınların görünür hale geldikleri, sözlerini, seslerini duyurabildikleri bir yüzyıl oldu. Kendi adlarına politika yapmak, mücadeleye girmek belki de geçen yüzyılda kadınların elde ettikleri en büyük kazanım. Öte yandan, kadınlar üzerine de çok şey söylendi 20. yüzyılda, zaman zaman kadınların kendi sözlerini bastıracak kadar çok şey. Yüzyılın sonunda, kadın-erkek eşitliğinin artık sağlandığı, feminizme ihtiyaç kalmadığı biçiminde bir söylem yaygın hale geldi. Bu söylem kadınların giderek yoksullar ordusunu kalabalıklaştırdığı, kadınlara yönelik erkek şiddetinin azgınlaşarak sürdüğü bir dünyada yer bulabildi kendisine.

"Geçtiğimiz yüzyıl kadınlar açısından nasıl değerlendirilebilir? Kadınların ne tür kazanımları oldu, neleri hâlâ kazanamadılar? Kadınlar gelecek yüzyıldan ne umabilirler?" Türkiye'de 80'lerde yükselen feminist harekete katkıda bulunmuş bazı kadınlar, Şirin Tekeli, Gülnur Savran, Ayşe Düzkan ve Handan Koç bu soruları yanıtladılar. Uluslararası feminist hareketin önemli isimlerinden Christine Delphy de sorularımıza yanıt verdi.

Militan sufrajetler Londra'nın kuzeyindeki Holloway Hapishanesi'nden bırakılırken.

Gülnur Savran:

"Kazanımlarımız *tehdit* altında"

■ 20. yüzyılda kadınların en önemli kazanımları nelerdi?

19. yüzyılın sonlarından itibaren alırsak, özellikle Batı'da kadınlar için iki ana kazanımdan söz edilebilir. Bir tanesi kadınların eşit yurttaşlık statüsüne yavaş yavaş kavuşmaları. Erkeklerin yurttaş statüsüne gelmelerinden sonra, eşitsiz bir biçimde, dalga dalga kadınlara da yurttaşlık hakları sağlandı. Bu çok sayıda ülkede siyasi hakların elde edilmesiyle bir anlamda tamamlandı. Öte yandan hâlâ çeşitli ülkelerin medeni yasalarında ya da çalışma yasalarında tam bir yurttaş eşitliği söz konusu değil. Ama bir dalga olarak bundan söz edilebilir. 19. yüzyılın ikinci yarısından, yani süfrajet hareketinden itibaren, 20. yüzyılda tamamlanmış bir yurttaşlık hakkı söz konusu. Şimdi bu kadınlar için çok önemli, çünkü her ne kadar bu eşit yurttaş olma hakkı soyut eşitliğe dayalıysa da, her zaman durum eşitliğini kendiliğinden getirmiyorsa da, en azından kadınlar için birtakım mücadele araçları sağlıyor, kadınların birtakım talepler yükseltmelerine imkân veriyor. Eşitlik etrafında giderek toplumsal eşitlik, durum eşitliği için, yani çalışma, medeni kanunda daha gerçek bir eşitlik doğrultusunda mücadele vermeleri için bir çerçeve oluşturuyor. Bu bağlamda ikinci önemli kazanımdan söz etmek mümkün. Yasal eşitliğin sağlandığı bir durumda ya da eşitlik ideolojisinin yaygınlaştığı, kabul gördüğü bir durumda, kadınların kendi adlarına mücadele etmeleri hem mümkün oluyor hem de eşitlik söylemindeki çatlaklar ortaya çıktıkça buna ihtiyaç duyuyor kadınlar. Yani eşitlik söylemine rağmen aslında kadınlarla erkeklerin eşit olmadığı ortaya çıktığında artık yurttaşlık hakları yolunda mücadele etmekten ibaret bir mücadele anlayışı yetmiyor. O zaman ne oluyor, kadınlar kendi adlarına , kendi kurtuluşları için mücadeleye giriyorlar. Bu da 19. yüzyılın ikinci ya-

kazanacağız!

rısmdan başlayıp 20. yüzyılda ikinci bir dalgayla doruğa çıkmış bir şey: feminizm. Geçmiş yüzyılı kadınlar açısından 19. yüzyılın ortalarından başlattığımızda, en büyük iki kazanımını bu şekilde özetlemek mümkün, çok genel iki başlık anlamında.

■ Sence bu kazanımlar ne kadar kalıcı? Kadınlarla erkekler arasında eşiklik sağlandı, feminizme de artık gerek yok biçiminde bir söylem var. Bu konuda ne düşünüyorsun? Gelecek yüzyıldan kadınların ne tür beklentileri olabilir?

Aslında dünyada sadece kadınların kazanımlarının değil, çeşitli ezilen toplumsal kesimlerin kazanımlarının kalıcı olmayabileceği, her zaman geri alınabileceği çok çeşitli örneklerle ortaya çıkıyor. Şimdi kadınlar açısından baktığımızda çok kabaca iki şeyden söz edilebilir herhalde. Bir yandan feminizmin özellikle ABD'de ve Batı Avrupa ülkelerinde yetmişlerde sağladığı kazanımlar var. Çalışma hayatında pozitif ayrımcılık bağlamında çeşitli kazanımlar, sosyal devlet çerçevesinde, eğitim ve sağlık hizmetlerinde çok çeşitli kazanımlar var. Fakat genel bir kriz ortamına girilmesiyle birlikte, bütün bu kazanımlarını nasıl tehdit altına girdiği son on beş yıl boyunca çok açıkça görüldü. Öte yandan bütün dünyada yaygınlaşan köktendinci çeşitli akımlar ya da yeni sağın gerici ideolojisi ile birlikte kadınların kendi bedenleriyle ilgili karar verme hakları da tehdit altına giriyor. ABD'de kürtaj hep saldırı altında, yeniden ve yeniden bu alanda tehditle karşılaşıyor kadınlar ve bayağı şiddete dayalı bir saldırı söz konusu. Dolayısıyla, bu kazanımların kalıcı olması ancak çok farklı bir dünyada mümkün olabilir. Ama esas önemli olan şu, dünyada bir çok Üçüncü Dünya ülkesi, az gelişmiş ülke, güney ülkeleri, ne dersek diyelim, bu ülkelerin çoğunda zaten Batı'da ve ABD'de sağlanmış olan kazanımlar henüz sağlanmış değil. Sadece Batı ülkelerine bakıp kadınların kısmi de olsa özgürleşmiş olduğunu söylemek çok güç. Aslında dünya kadın nüfusunun büyük çoğunluğunu geçen yüzyıllarda Batılı kadınların sağlamış olduğu kazanımları sağlayamamış kadınlar oluşturuyor. Bu yüzden de, önümüzdeki yüzyıla gelecek olursak, önümüzdeki yüzyıl aslında bir yandan bu kadınların mücadeleleriyle geçecek, bir yandan da Batı'da, kuzey ülkelerinde ya da gelişmiş kapitalist ülkelerde diyelim, kadınlar sağladıkları kazanımları koruma mücadelesi verecekler. Dolayısıyla müthiş bir özgürleşme filan değil bence kadınları esas bekleyen. Şu aşamada bunu söylemek çok güç. Çünkü şöyle bir şey de var: Küreselleşme ve yeni dünya düzeniyle birlikte, aslında Batılı kadınların bir yandan kendi içlerinde bölünmelerine doğru bir gelişme var. Yani Batı'da kadınlar arasında sınıfsal farkların artması gibi bir gelecek bekliyor kadınları. Düşük ücretli işlerde, güvencesiz işlerde çalışan, işsizlikten ilk elde etkilenen işlerde çalışan kadınlar yani alt sınıftan kadınların durumu gittikçe zorlaştıkça, ağırlaştıkça, bir seçkin kadın kesimi erkeklerle eşit koşullarda çalışma hakkına, politikaya katılma hakkına vb. sahip olacak gibi görünüyor. Ve bütün şamata aslında bu seçkin azınlık kadın kesiminin geleceği etrafında kopuyor. Yani son derece azınlık bir kadın kesiminin muhtemel geleceği bütün kadınların geleceğiymiş gibi sunuluyor. Oysa dediğim gibi, bu seçkin kesimle gerek Üçüncü Dünya ülkelerinin kadınları, gerekse de Batı'daki alt sınıflardan kadınlar arasındaki uçurumun derinleşeceği bir yüzyıl geliyor, söylenenlerin tersine diye düşünüyorum. Ve umulan, bu yeni bütünsel dünya düzenine bir yandan Üçüncü Dünyalı veya güneyli kadınları entegre etmek, emeklerini daha rasyonel biçimlerde sömürülebilir hale getirmek, onların ucuz emeğinden daha çok yararlanılacak biçimde bu kadınları yeni dünya ekonomisine monte etmek.Benim kişisel kanım şu, kalıcı kazanımlar için. kadınların gerçekten emeklerine sahip çıkabilmeleri için ve bunun arkasından bedenlerine ve kimliklerine sahip çıkabilmeleri için yeni dünya düzeninin tanı karşıtı bir dünya düzeninin kaçınılmaz olduğunu düşünüyorum. Bu kazanımların kalıcı olması ancak insanların dünyadaki kaynakları eşitlikçi ve rasyonel bir şekilde örgütledikleri bir dünyada, yani sosyalist bir dünyada mümkün olacaktır. Bu tabii ki kadınların kurtuluşunun sosyalizmle kendiliğinden geleceği anlamına gelmez ama başka türlü bir dünyada her tür kazanım her zaman tehdit altında olacaktır. Çünkü eşitsizliğin sürekli yeniden üretildiği bir dünyada kadın erkek arasındaki eşitsizlik her zaman kullanılacaktır.

■ Küreselleşme ya da sermayenin uluslararasılaşması 20. yüzyılın sonlarına damgasını vurdu. Bu dünyada zaten var olan cinsiyetçi işbölümüyle küreselleşmenin ilişkisini biraz açar mısın?

Sermayenin uluslar ötesi bir alanda hâkimiyetini kurmasına dayalı bir düzen öngörülüyor. Sermayenin dünya çapında dolanımının her tür engelden kurtulması anlamında bir düzen bu. Şimdi böyle bir düzende kadınların kol emeğinin, ucuz emeğinin çok önem kazandığını görüyoruz. Ve bu ucuz emek çeşitli biçimlerde bu dünya düzenine entegre edilecek. Gerek sınai işletmelerde ucuz emek gücü biçiminde, gerekse de şimdiden çok yaygınlaştığı biçimde eve iş alma şeklinde. Sermaye gittiği ülkede radikal dönüşümler yaparak kadınların ucuz emek gücünü gittikçe daha fazla kullanacak. Çünkü eskiden ülke sınırları içinde mevzuat, yasalar vs. ile bağlıyken sermaye, belli bir ülkenin cinsiyetçi gelenek ve yasalarına da uymak zorundaydı. Şimdi tahkim yasalarıyla, yıkılan sınırlarla artık kadınların emek gücünü bir anlamda "koruyan" arkaik cinsiyetçilik duvarlarını da yıkacak, bunun yerine çok daha kendine uygun bir cinsiyetçi düzeni getirecek yani kapitalizm öncesi bir patriyarkayı değil daha kapitalist bir patriyarkayı bütün dünyaya yayacak.

■ 20. yüzyılın sonlarına doğru hâkim olan politik iklimde, kadın hareketi doğrudan ve bütünsel bir politik hareket olmaktan çıktı. Uluslararası düzeyde örneğin BM çerçevesindeki uluslararası toplantılarda kadınların biraraya gelmesi, bazı mücadeleleri ortaklaştırma çabaları, daha çok hükümet dışı örgütler kanalıyla yürüyen, hükümetllerle devletlerle pazarlık temelinde yürüyen bir kadın mücadelesi var. Gelecek yüzyıla bu açıdan bakarsak, kadın örgütlenmesi ve mücadelesi nasıl yürüyecek?

BM'in kendi hedefi ne olursa olsun, ne kadar kadına erişiyor olursa olsun, kadın ağlarını bir biçimde kullanmak lazım. Bu ağlar bence, kendi içlerinde, kadınların kurtuluşunu hedefleyen bir mücadelenin parçaları değil. Demin söylediğim hedefe yönelik bu ağların çoğu, yani kadınları daha rasyonel bir biçimde sömürülebilir bir hale getirmeye yönelik. Ama bizim hedefimiz bu ağların daha radikal amaçlar için kullanılması olmalı diye düşünüyorum. Bu yüzyılın sonuna doğru toptan dönüşümlere, köklü dönüşümlere olan inanç kayboldu. Parçabaşı reformlardan ibaret, yerel, kısmi dönüşümlerden ibaret bir perspektif hâkim oldu. Ve bu uluslararası kadın ağları da esas olarak bu tür bir perspektifle oluşturulan şeyler ama bizim sorunumuz lobicilik, proje feminizmi gibi bir yaklaşımın sınırlarını aşıp gerçekten bütün kadınların birlikte kurtuluşunu mümkün kılacak bir radikal talepler silsilesi geliştirmek, bunu yaparken evet bu ağlardan yararlanmak, uluslararası kadın dayanışmasını oluşturmaya çalışmak ama hep şunu gözeterek: mevcut ağların belli seçkinlerle sınırlı olmasını engelleyip bunun çok daha kitlesel bir hale gelmesi için çabalarımızı seferber ederek...

Lobicilik, proje feminizmi gibi bir yaklaşımın sınırlarını aşıp gerçekten bütün kadınların birlikte kurtuluşunu mümkün kılacak bir radikal talepler silsilesi geliştirmeliyiz, bunu yaparken uluslararası kadın ağlarından yararlanmalı, uluslararası kadın dayanışmasını oluşturmaya çalışmalıyız.

Mart 1971, Britanya'da ilk kadınların kurtuluşu yürüyüşü...

Christine Delphy

"Ancak *sınırlı* bir özgürlük"

Geçtiğimiz yüzyılda nelerin olduğu sorusu bu aralar sık sık soruluyor ve hep aynı şeyleri söylüyorum. Geçen yüzyıl, bütün kadınlar için aynı olmadı. Bana değişimlerin çoğu kültürel, yani hayat tarzına ilişkin konularda oldu gibi geliyor. Ama ekonomik olarak kadınlar hâlâ bağımlı ve fakirler; dolayısıyla ancak sınırlı bir özgürlük yaşayabiliyorlar. Yüzyıl boyunca, kadınlar oy hakkını, eğitim ve yüksek eğitim hakkını kazandılar. Evlilik yasaları artık kâğıt üzerinde eşitlikçi ve kadınlar yüzyılın başında gerçekleşmemiş olan sokakta gezme hakkını kazandılar, yani belli bir hareket özgürlüğü. Aynı zamanda eskiden kendilerine yasak olan bazı mesleklere girdiler ve eşitlik fikri zemin kazandı: Fransa'da bile kadınlara düşük ücret verilmesi bir anormallik olarak görülüyor. Ama kimse onların çocukların esas bakıcıları yani anne olmaları ve ücretli çalışmalarıyla bunu bağdaştırmak zorunda kalmaları gerçeğine itiraz etmiyor. Bu annelik kavramı ve gerçeği, herhangi bir ilerlemeyi tökezleten başlıca engeldir. Bu gerçektir çünkü çocuklara bakanlar kadınlardır, aynı zamanda bir kavramdır çünkü kadınlar bıma inanır.

Kayıplara gelince, yüzyılın başında -yani 1900'ler civarında- birçok kadın anne değildi durumları buna elvermiyordu; çünkü hizmetçilik, fahişelik ya da benzeri işler yapıyorlardı. Oysa şimdi her kadının daha az çocuğu var ama neredeyse bütün kadınların en azından bir çocuğu var: bu kadınlığın mecburi bir parçası haline geldi. Ve henüz gerçekleştiremediğimiz ideolojik ve olgusal kazanımları da kayıplarımız arasmda sayabiliriz. Dünyanın kalan kısmı için bir şey söyleyemiyorum çünkü yeterince bilgim yok ve genellemeler yapmak zor.

Yirminci yüzyıl için feminist iddia ve hareketlerde iç içe geçmiş olan iki güdüyü birbirinden ayırmak gerekmektedir: bunlardan birincisi kadınların şahıslar olduğu ve şahıslar olarak haklara sahip olmaları gerektiği fikrinden, kadınların eşsizliğinden yola çıkar; kadınların çocuk yapmaları gerçeğini ve topluma eşsiz bir katkıları olmasını temel alır. İkinci güdü, ise mantıksal olarak birincisinden tümüyle farklı hatta uzlaşmazdır çünkü özel bir rol temelinde bir grup olarak hak iddia etmeye dayanır, bunlar, belirli bir annelik gerçeğine dayandığı için özgül olmak zorunda olan haklardır; tıpkı Hıristiyanlık olsun, Müslümanlık olsun, dinle yönetilen ülkelerde olduğu gibi.

Feminizmin bu ikinci kolu, kadınlarla erkeler arasındaki farka. kadınlar ve erkekler arasındaki ve bütün insanlar arasındaki fark pahasına vurgu yapar ve birey ve bireyin eşsizliği fikrini bulandırma eğilimindedir. Şimdi. bu fikir daha çok hümanist çerçevenin ve insan haklarının bir parçasıdır: eğer şahsı ve dolayısıyla bireyi çıkarırsanız. elinizde insanların haklarını önemsizleştiren grup hakları kalır ve tekrar bireyin çıkarları karşısında devletin (grup. dini ya da etnik topluluk) çıkarlarına ilişkin entelektüel çerçeveye dönersiniz. Grup her şeydir ve şahıs bir araçtan ibarettir. gerçekte bir değer olarak varolmaz.

Ayşe Düzkan - Handan Koç

"*Kadın emeği* gündemde olacak!"

Kadınlar açısından belki de en önemli yüzyılı geri de bırakmak üzereyiz. Yirminci Yüzyıl, birinci ve ikinci dalga feminizme tanıklık etti, kadınların nasıl yaşadıkları, nasıl baskı altına alındıklarının üzerinden bir perde kalktı.

Bu yüzyılda kadınların çok önemli kazanımları oldu. Birinci dalganın en önemli sonucu siyasi haklar ve mülk edinme hakkıyla ilgili gelişmelerdir. Ayrıca kadınlara kapalı tutulan bir çok mesleğin eğitimi ve icrası kadınlara açıldı. Genel olarak kadınların eğitim hakkı konusunda büyük merhaleler katedildi. Bu, yalnızca basit ve kaba bir "fırsat eşitliği"nden öte sonuçlara yol açtı. Eğitim hakkıyla birlikte çeşitli bilim ve disiplinlere giren kadınlar bilginin ve bilimin üretilme ve değerlendirilme biçimlerini, bilimsellik -kılıfıyla sorgulanamaz ve yargılanamaz addedilen yöntemleri sorguladılar ve bilimin nasıl erkekler tarafından, erkeklerin yararına geliştirildiğini ortaya koydular. Böylece tarih, sosyoloji, iktisat ve hatta nesnelliğinden kuşku duyulmayan tıp gibi disiplinler de sorgulandı.

Kadınların kanun önünde erkeklerle eşit vatandaşlar olmalarının pek bir şeyi halletmediğini fark etmeleri de bu yüzyılda gerçekleşti.

İkinci dalga feminizmin çok önemli bir kazanımı kadınların ve hatta erkeklerin bedeni üzerindeki erkek iktidarının sorgulanması ve yıpratılması oldu. Kadınların ve erkeklerin vücudunu, erkeklerin cinsel hazzının nesnesi yapan anlayışla yüzleşildi. Feministler bedenlerini kullanılabilir birer eşya haline getiren "erkek egemen" anlayışa ilk defa bu yüzyılda açıkça karşı çıktılar.Daha da önemlisi kürtaj hakkının kazanılması ve doğum kontrol yöntemlerinin gelişmesiyle kadınlar kendi doğurganlıkları ve dolayısıyla bedenleri üzerinde kendilerine söz hakkı sağlayacak önemli araçlar elde ettiler.

Kadınlara yönelik şiddet, modern şehir hayatının ayrılmaz bir parçası haline geldi, buna karşı kadınlar kendi örgütlülüklerini geliştirdiler.

Kadınlar yüzyılın çeşitli dönemlerinde ücretli emek ordusu içinde hâkim sınıfların ihtiyaçları doğrultusunda değişik oranlarda yer aldılar. Burjuvazi kadın emeğine genellikle daha az ücret ödedi, eğitimi düşük kadınların pazarlık gücü her zaman daha az oldu, kadınların evdeki yükümlülükleri dolayısıyla ücretli çalışmaları her zaman daha zayıf oldu. Emek örgütleri, sendikalar genellikle kadınların hakları için mücadele etmeyi tercih etmediler.Ucretli kadın emeği, kapitalizme patriyarkanın kâh birbirlerine payanda olup, kâh birbirleriyle çelişmeleri sonucu değişik veçheler aldıysa da geçtiğimiz yüzyılda kadınlar ücretli emek ordusunun en ağır sömürü koşullarını yaşayan unsurları oldular.Ucretli çalışma hakkını elde etseler bile kadınların eviçindeki yükümlülüklerinden kurtulamamaları onların sırtındaki yükü iki katına çıkardı ve bir çok kadın, böyle "cefalı" bir özgürlükten yılarak evlerine dönmeyi tercih ettiler. Sosyalizm tecrübesini yaşayan ülkelerde de erkekler ev işlerini ve çocukların bakımını paylaşmaya yanaşmadılar, bu yönde bir toplumsal değişikliğe teşvik de edilmediler. Bu ülkelerde kadınlar, kapitalist ülkelerde yaşayan kadınları da etkileyen bir hayal kırıklığı yaşadılar.

Buna karşılık kadınların ev içinde gerçekleştirdikleri üretim ve yaşadıkları sömürü çok zayıf biçimde ele alındı, feministler dışındaki muhalefetin gündeminde kendisine pek yer bulamadı.

Geçtiğimiz yüzyıl, kadınlar açısından vatandaşlık haklarının, siyasi hakların öne çıktığı bir dönem oldu. "Soğuk savaş" dönemi sonrası muhalefetin önemli bir kesimini kuşatan siyasi atmosfer, vatandaşlıktan kaynaklanan hakların ön plana çıkarılması oldu. Dünyada ve Türkiye'de solun önemli kesimleri maalesef "sınıf"

kavramının yerine, "yurttaş", ezilen cins yerine de "kadın yurttaş" kavramını koydu.

"Yurttaşlar" arasındaki egemenlik ilişiklerinin unutturulmasına dayanan liberal anlayıştan en çok kadınlar zararlı çıkar. Kadınların erkeklerle "eşit" yurttaşlık haklarına sahip bireyler olmaları, erkeklerin kadınların bedenleri ve emekleri üzerindeki tahakkümünü ortadan kaldırmaz. Bu gerçek geçtiğimiz yüzyılda kadın kurtuluş mücadelesinin en önemli tecrübelerinden birisini oluşturmakta. Yapısal uyum politikaları, küreselleşmenin üretim sürecini parçalaması gibi gelişmeler kadınların eviçinde pazara yönelik üretimlerinin çeşitleneceği ve artacağının belirtilerini veriyor. Eviçi tüketime yönelik üretimde ise bir azalmanın belirtileri görülmüyor. Dolayısıyla gelecek yüzyılda kadınların eviçinde üretimlerini önemi ve kapsamı artacak gibi görünüyor. Ücretli kadın emeğinin koşullarının iyileşmesi ise, kadınların eviçine mahkûm olmamaları için önemli bir etmen.

Bütün bunlar önümüzdeki yüzyılın kadın emeğinin gündemimizin en önemli maddesini oluşturmaya aday olduğunu gösteriyor.

Geçtiğimiz yüzyıl iki dünya savaşına, sayısız bölgesel savaşlarla iç savaşlara ve önemli devrimlere şahit oldu. Kadınlar bunlarda hep en mağdur ve en önde oldular. Çeşitli devrimci mücadelelerde silahlı güçler içinde bile yer alabilen kadınlar, bu alt üst oluşların sonunda çok az şey elde edebildiler. Öte yandan, dünya egemenlerinin, uluslararası tekelci sermayenin ve orduların "patriyarkal" özelliği yüzyıl sonunda iyice pekişmiş görünüyor.

Gelecek yüzyıl da maalesef bölgesel savaşlar, büyük göçler vaat ediyor.Feministlerin, patriyarkamn dünya üzerindeki büyük paylaşım mücadelesini gözetmeden politika üretmesi zor görünüyor.Bütün bunlar barış mücadelesini de kadınların gündeminin önemli bir maddesi haline getiriyor.

Geçtiğimiz yüzyılda kadınların çeşitli özgürlük mücadelelerine yaptıkları katkı kadınların kendi kurtuluş mücadelelerine yönelmeleri açısından adeta bir ara durak işlevini gördü.

Geçtiğimiz yüzyılın önemli konularından birisi de ulusal meseleydi. Uluslaşma süreçleri genellikle modernleşmeyle bağlantılı ve bu anlamda hemen her zaman kadınların önemli rol oynadıkları, kadınlar açısından önemli süreçler oldu.

Yaşadığımız coğrafya açısmdan çok önemli olan bu sürece kısaca değinmekte fayda var. Geçtiğimiz yüzyılın sonu kadınların en geniş biçimde katıldığı son Kürt isyanına tanık oldu. Bu isyanın sonuçları gelmekte olan yüzyıla da taşınacak. Bugün Kürt kadınları, tıpkı Türkiye Cumhuriyeti'nin kadınlarının yaşadığı sürece benzer bir süreç içinde. Bu sürecin coğrafyamızda kadınların kurtuluşu açısından önemli bir dinamik olmaya aday olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Şirin Tekeli:

"21. yüzyıl *Kadın Yüzyılı* olacak"

Bilgisayarlar, evde çalışıp üretime katılmayı mümkün kıldığından, kadınların üzerindeki çifte emek baskısı azalacak. Verimlilik artışı, çalışma sürelerini kısaltacak. Monoton ev işlerinin robotlaşması sürecek ve bütün bunlar kadınların özgürleşmesini hızlandıracak. Kadınlar ekonomide ve siyasette karar alıcı konuma gelecekler.

Bitmekte olan yüzyıl gelmiş geçmiş en barbar yüzyıldı. Demokrasileri yıkmak için yapılan iki dünya savaşında, yüzyılın başında ve sonunda iki kez yükselişe geçen etnik milliyetçilik dalgalarında, ırkçılık kıyımlarında, devrimler adına yürütülen iç savaşlarda ve geniş halk kesimlerine (köylüler) uygulanan "devrimci" şiddet sonucu yüz milyonlarca insanın ölmesi bu nitelemeyi haklı kılıyor. Kadınlar bütün bu kitlesel kıyımlardan nasiplerini aldılar. Hem öldüler, hem cephedeki erkeklere silah yetiştiren fabrikalarda çalıştılar, hem de geride kalanların, yaralıların, çocukların, yaşlıların ve yıkılan şehirlerin yaşatılması sorumluluğunu tek başına taşıdılar.

Ama bu barbar yüzyılda iyi şeyler de oldu. Bu bakımdan, İstanbul'da halen sürmekte olan çok önemli bir sergiyi; Unutulmayanlar, 20. Yüzyılın Portreleri sergisini görmenin ya da görme imkânı yoksa kataloğunu incelemenin çok düşündürücü olduğunu söylemeliyim. Suay ve Atilla Aksoy anlamlı seçimler yapmışlar. Kadınlar da erkekler kadar görünür ve etkileyici bir konumdalar bu sergide.

Yirminci yüzyıl, barbarlığının yanı sıra üç büyük özgürlük hareketinin de yüzyılı oldu. Bunlar, kadınların, eski sömürgelerin ve siyahlar başta olmak üzere, ezilen ırkların kurtuluş hareketleriydi. Kadınlar iki büyük dalga halinde harekete geçtiler. Yüzyılın başında, Avrupa ve Kuzey Amerika'da 19. Yüzyılın ikinci yarısında başlayan oy hakkı mücadelesi büyük bir kavgaya dönüştü ve 1920'lerde kazanıldı. Odak noktası oy hakkı olsa da bu ilk feminizm dalgası, kadınların kamusal alanda yer edinmek, yüksek öğrenime, mesleklere adım atmak, kadın kimliğiyle yazmak, sanat eseri yaratmak için de büyük kavgalar verdikleri bir aşamaydı. Virginia Woolf ve Collette, yirminci yüzyıl edebiyatına damgasını vuran ilk büyük kadın edebiyatçılar oldular. Saçlarını kısacık kesen, kısa etek ya da pantolon giymeyi moda haline getiren kadınlar ataerkil düzenin kadınlara dayattığı tek "saygın" model olan "eş ve anne" kimliğini sorgulamaya ve yerine konulacak "yeni kadın kimliği"ni tüm yönleriyle araştırmaya o dönemde başlamışlardı. Bunun bir "devrim" boyutu kazanması, kitleselleşmesi ve tüm dünya kadınlarını etkilemesi için, ikinci feminizm dalgasını beklemek gerekecekti.

Kamusal alanı sorgulayan ilk dalgadan farklı olarak 1970'lerde yükselen ikinci dalga feminizm, gerek teorik gerekse politik olarak çok daha derine indi; özel hayatı sorguladı. Bu dalganın mücadelesini özetleyen "Özel olan politiktir" sloganı erkek egemenliği tartışmasını o zamana dek sorgulanmayan bir alana, "eve" taşıdı, dolayısıyla evişini, cinselliği, tecavüzü, ensesti, eviçi şiddeti sorunsallaştırdı. Burada en önemli kazanım, yirminci yüzyılın bir başka büyük gelişmesinden, bilimdeki gelişmeden kadınların hissesine düşen şeyle sağlandı; doğum kontrolü ya da "Pineus"ün hapı." Kadın cinselliğinin doğurganlığa malıkûmiyetten kurtulması, kadınları bedenlerinin sahibi ve "efendisi" yaptı. Erkeklerle eşitlik talebi maddi temeline oturdu. Milyonlarca kadın emeklerini özgürce kullanabilir duruma geldi ve çalışma hayatında, mesleklerde geri dönülmez biçimde yerini aldı. Annelik ve eşlik konumu mahkûmiyet değil, özgür seçim konusu oldu. Bunlar gerçekten çok müthiş kazanımlar. İlginç olan, yüzyıl biterken, yüzyılın başına damgasını vuran siyasal eşitlik konusunun yeniden gündeme gelmesi. Şimdi kadınlar artık demokrasiyi "adam etme" yani "kadınlaştırma" mücadelesi veriyorlar. Seçme hakkının ötesini, seçilme hakkını istiyorlar. İktidarı eşit olarak paylaşmaya, yönetime kendi seslerini, sözlerini taşımaya kararlılar. Buradan belki doğrudan ikinci sorunuza geçmek olası ama, ben kadınlar konusunda yirminci yüzyılla ilgili bir yanılsamaya değinmeden geçmek istemiyorum.

Pek çok kadın, sosyalist erkeklerin yanı sıra kadınların kurtuluşunun sosyalizmle olacağına inandı. Bu yüzden sovyet devrimlerine (Rus ve Çin) bel bağladı. Bu rejimler altında kadınların kazanımlarının (eğitim, çalışma) kapitalist toplumlarda elde edilenlerin ötesine geçtiğini sandı ve dolayısıyla Berlin Duvarı'nın çökmesiyle birlikte Sovyetler Birliği'nin dağılması. Doğu Avrupa ülkelerinin de-

mokratikleşmeye başlaması sürecinde kadınların kazanımlarını kaybettiklerini düşündü. Soğuk Savaş döneminde İkinci Dünya denilen bu dünyadaki kadınların bir tür üçüncü dünyalaşma süreci yaşadıkları doğrudur. Ama, unutmayalım ki, bu dünyada kadınlar özgürleşmemiş, buna karşılık araçsallaştırılmışlardır. Özel hayatta ne olup bittiği hiç sorgulanmadan emekleri alabildiğine sömürülmüştür. Dolayısıyla bu dünyada bir kazanımın kaybedilmesinden değil, hemen her konuda olduğu gibi herşeyi silbaştan kazanma zorunluluğundan söz etmek gerekir. Yatağında ölme şansına erişen ender Bolşevik önderlerden Aleksandra Kollontay'ın düşlerine yazık olmuştur.

Gelecek yüzyılın ne getireceğine gelince. Ben, büyük ütopyalar devrinin kapandığını düşünüyorum. Artık, önemli kazanımların iğneyle kuyu kazarak, ufak ufak kazanımların birikmesiyle elde edildiğini öğrendik. Gene de, 21. Yüzyılın bir "Kadın Yüzyılı" olacağını söylemek gidişata uygun görünüyor bana. Bir kere, iş ve meslek dünyasında geri dönülmez noktada olduğumuzu söylemiştim. Bu sürecek ve yayılacak. Yeni teknolojiler, beden gücünü asgariye indirip bilgi ve yaratıcılığı ön plana çıkardığı için, kadınlar şaşırtıcı hamleler yapabilecekler. Bilgisayarlar, evde çalışıp üretime katılmayı mümkün kıldığından, kadınların üzerindeki çifte emek baskısı azalacak. Verimlilik artışı, çalışma sürelerini kısaltacak. Monoton ev işlerinin robotlaşması sürecek ve bütün bunlar kadınların özgürleşmesini hızlandıracak. İkinci olarak, kadınlar ekonomide ve siyasette karar alıcı konuma gelecekler. Seçimle gelinen yönetim görevlerinde "parite"yi (50-50 eşitlik) yakalamak artık bir hayal değil. Fransa 1999'da pariteyi kabul eden anayasa değişikliğini yaptı. Bugünlerde kabul edilecek olan yasayla 2001 yılında yapılacak yerel seçimlerde parite kuralı uygulanacak. Feminist hareket, iktidarı ele geçirmek için şiddeti bir yöntem olarak hiç bir zaman öngörmemiş ender siyasi hareketlerdendir. Kadınların siyasal karara ağırlıklarını koydukları yerde, uluslararası ilişkilerde şiddet giderek geri plana itilecek, barışçıl müzakereler ön plana geçecek. Kadınların siyasi iktidara ağırlıklarını koydukları yerde iç politikada, dayanışmacı, güçsüzlerden (kadınlar, çocuklar, yoksullar, üçüncü dünyalılar vb.) yana politikaların benimsenmesi olasılığı artacak. Thatcher, Çiller gibi yirminci yüzyılın erkek modeline öykünen kadın politikacılarının yerine, Fransız Sosyal İşler Bakanı Martine Aubry, Mo Marlow (Kuzey İrlanda barışını hazırlayan İngiliz Bakan) gibi örnekleri şimdiden görülmeye başlayan kadın politikacıların sayısı artacak; kadınlar için onlar model olacaklar. Seçilen kadınların kendileri feminist olmasa da, varlığını değişerek sürdürecek feminist hareketler ve onların sesine kulak veren kadın seçmenler, ağırlıklarını daha fazla hissettirecekler. Doğayla ona daha saygılı bir ilişki kurulacak. Enerji için nükleer yerine su, güneş gibi tükenmeyen kaynaklara öncelik verilecek. Şehirler insan ihtiyaçlarına cevap veren bir teknik ve estetikle kurulacak. Bunlar ütopya değildir.

Ancak, bütün bunlar, dünyanın her yanında aynı hızla olmayacak. Bu kesin. Afrika belini doğrultabilecek mi? Yoksa büyük AİDS salgınlarına mı kurban gidecek? Hindistan atavik? dillarını yakma geleneğine son verebilecek mi? Çin, ekonomide devleşirken dünyayı tehdit etmekten alıkonabilecek mi? Bunlar büyük ve yanıtları bilinmeyen sorular.

Türkiye ise, Üçüncü Dünya Ülkesi olmaktan kurtulma şansını yüzyılın son günlerinde yakaladı. Helsinki süreci. Türkiye'nin nihayet demokratikleşmesi ve kadınların yıllardır uğrunda savaştığı kazanımlara kavuşması için ciddi bir ivme sağlayacak.

Benim ufkuma girenler bunlar. Ama şunu da biliyorum. Ne kadar özgürleşirseniz, ufkunuz o kadar genişler. Onun için, 21. Yüzyılda bugünden çok daha özgür olacak olan kadınların daha neler neler hayal edeceklerini ve bunlardan hangilerini gerçekleştireceklerini bugünden öngörmek zordur.

(Fotoğraflar: *Bir Yurttaş Yaratmak - YK Kültür Sanat Yayıncılık*)

Bu yüzyılın üç "ENFÜSÎ" şahsiyeti:

Halide Edib, Nezihe Muhiddin, Sabiha Sertel

Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında iktidarlarca dışlanan, değersizleştirilen ve unutturulan bu bağımsız, boyun eğmeyen üç kadını görünür kılmak ve ortak hafızaya kazandırmak üzere anıyoruz

Tarihimizin üç ismi: üç kadın. Halide Edib Adıvar, Nezihe Muhiddin ve Sabiha Sertel. Türkiye'de kadınların yüzyılına bakmak isteyen feministlerin, bu yüzyılın başında siyasal ve sosyal ortamda etkin olmuş, "kadın sözünü" yaratmış, kadınlar için mücadele etmiş bu üç ismi feminist hafızaya kaydetmeleri ancak yüzyılın sonunda mümkün oldu. Nükhet Sirman, "Üç Kuşak Cumhuriyet" sergisinde,[1] mücadeleleri Türkiye'nin siyasal yaşamını etkilemiş bu üç kadının büyük boy portrelerini serimlerken cumhuriyet rejiminin unutturduğu, dışladığı hatta karaladığı bu üç kadını tarihe nakşetmeyi amaçlamıştı. Gerçekten de bu seçim, yüzyılın ilk çeyreğinde topluma, kadınlığa damgasını vurmuş üç kadını bugüne taşıması açısından önem taşıyor.

Sanırım artık eğri oturup doğru konuşmanın zamanı geldi: Cumhuriyet rejimi, kadın haklarından yana söylemine karşın, kadınları apolitik, pasif izleyiciler olarak tanımlamış ve kamu alanını kadınların dışlandığı erkek egemenliğindeki bir alan olarak kurmuştur. Kadınların mücadelelerinin yanı sıra, bu üç kadının görüşlerini ve etkinliklerini yeniden okumak kadın tarihimizi açığa çıkarmaya yarayacak. Yakın tarihimizi feminist bir okumaya tabi tuttuğumuzda, kadınların kendileri adına konuşan aktif eyleyiciler olmak istemelerine karşı, cumhuriyet idaresinin sert tepkisini ve kadın hakları alanındaki hegemonyasını görünür hale getirecek. Bu çatışma aynı zamanda, Kemalist reformların otoriter niteliğinin göstergelerinden birini oluşturması bakımından da önem taşıyor.

Bu üç "enfüsi"[2] kadın şahsiyet, Osmanlı İmparatorluğu'nun anayasal düzene evrilişinin dönemeçlerinden biri olan II. Meşrutiyet rejimi (1908-1918) sırasında siyasal etkinliklerine başlamış, imparatorluk savaşı kaybedip müttefik devletlerce işgal edildiğinde "Milli Müdafaa" hareketine katılmış, Cumhuriyet'in kuruluşu yıllarında ise laik düzeni benimseyerek yeni rejimi desteklemişti. Farklı siyasal görüşlere sahip olsalar da, farklı feminist cevaplar üretseler de, Halide Edib, Nezihe Muhiddin ve Sabiha Sertel'in görüşlerinde ve eylemlerinde odaklaştıkları hat "kadınlığın tealisi"ydi, yani toplumda kadınların konumunun yükselmesi, haklarına ve vatandaşlık statüsüne kavuşmaları. Siyasal dönüşümlere göre yeniden yapılanan kamu alanına kadınların eşit koşullarda katılımını savundular.

Üçü de Cumhuriyet rejimini destekledikleri halde, "Kemalist kadın kimliği"nin çerçevesine sığmadıkları, Gazi Mustafa Kemal'in yarattığı "Cumhuriyet kadını"[3] imgesinin dışında varlık gösterdikleri ve esas olarak "kadınlığın müdafaasının" eyleyicisi oldukları için cumhuriyet iktidarlarınca dışlandılar, unutturuldular, değersizleştirildiler. Şimdi, bizim yolumuzu açan bu üç kadını burada anmak istiyorum.

Halide Edib:
Kemalist Kadın Kimliğinin Zıddı

II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'in kuruluş yıllarına değin Halide Edib'in siyasal bir portresini çizmek gerekirse, onun bir "Osmanlı liberali" olduğu öne sürülebilir. II. Meşrutiyet döneminde İttihat ve Terakki'nin reform hareketlerini destekledi ve aktif siyasal roller üstlendi. Makaleleriyle devrin siyasal ortamında söz sahibi oldu. 1920'lerin başında cumhuriyetçiliği benimsedi. Kadınların siyasal hayatta aktif olarak yerlerini almalarının; kadınların "şahsiyet"[4] kazanmalarının ve "kişilik" olarak toplumda kendilerini kanıtlamalarının önemini vurguladı. Nükhet Sirman'a göre Halide Edib edebi metinlerinde, kamu alanına çıktıklarında kadınların kadınlığını kaybetmeyeceklerini savundu. Liberal görüşleri nedeniyle Halk Fırkası'nın otoriter siyasalarıyla uzlaşmayan ve uyuşmayan H.Edib, çok geçmeden *Cumhuriyet*'in baş yazarı Yunus Nadi[5] ve daha sonra Gazi Mustafa Kemal tarafından "mandacı" olarak suçlandı.

İşgal altında, Milli Müdafaa döneminde "Hangi ülkeden yardım alacağız?" sorusuna yanıt arayan aydınlar arasında Halide Edib, dünyanın yeni hakimi olmak isteyen emperyalist ABD'nin öne sürdüğü "Wilson prensipleri" olarak bilinen siyasaları analitik olmayan, yüzeysel bir yaklaşımla değerlendirdi, içişlerimize karışmadan bize yardım edecek tek ülkenin ABD olduğu sonucuna vardı. Mustafa Kemal Paşa'ya yazdığı 10 Ağustos 1919 tarihli Nutuk'ta[6] kamuoyuna sunulan mektubunda "muvakkat (geçici) bir Amerikan mandasını ehven-i şer" olarak gördüğünü belirtti. Bu mektubuna dayandırılan "mandacı" tabiri isminin üstüne kazındı ve bu nedenle aşağılandı, hatta siyaset sahnesinden silindi. 1925 yılında ABD'ye gitti ve 1938 yılında Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatına değin yurda dönmedi. 1929 yılında ancak yabancı bir gazetede yayımlanabilen bir

Halide Edib Adıvar

makalesivle bu saldırılara kendi üslubunda yanıt verdi.[7] Yurda döndükten sonra, 1964'te ölene değin Istanbul'da yayımlanan *Akşam*, *Yeni Istanbul* gibi muhalif gazetelerde siyasal, sosyal içerikli yazılarını sürdürdü. *Cumhuriyet* gazetesinde ise Halide Edib'in imzasının ilk kez yer alışı, ancak Yunus Nadi'nin 1945'te ölümden sonra, Nadir Nadi'nin Halide Edib'in bir romanını 1946'da tefrika etmesi ile gerçekleşti.[8] "Mandacı" etiketiyle siyaseten etkisini yitirmiş ve değer kaybetmiş bir Halide Edib imgesi eleştiriye uğramadan kabullenilerek günümüze taşındı. İronik bir biçimde, Halide Edib'i "Kemalist kadın kimliği"ne büründüren feminist sosyal bilimcilerin çalışmaları[9] Edib'in siyasal kimliğinin ortaya çıkmasına yardımcı olamadı. çünkü Edib, gerçekte "Kemalist kadın kimliği"nin tam da zıddı bir şahsiyet olarak toplumda varolduğu ve etkin olduğu için Kemalist iktidar tarafından dışlanmıştı.

Nezihe Muhiddin ve "Kadınlık Mefkûresi"

Nezihe Muhiddin 19. yüzyılın sonlarında doğmuş (1889) ve ilk toplumsal etkinliklerine Meşrutiyet döneminde başlamış olan, muttırulması yönündeki tüm çabalara rağmen, kadın tarihimizde iz bırakmış bir şahsiyet. Nezihe Muhiddin "kadınlık mefkûresi"nin, bugünün terimleriyle konuşursak feminizmin, kadınların kurtuluşunun savunucusu. 1923-1927 yılları arasında "reisesi" olduğu Kadın Birliği, kadınların siyasal hakları kazanmaları ve siyasal aktörler olarak etkin olmaları için mücadele etti. Muhiddin'in düşüncesinde kadınlık mefkûresi; öncelikle kadınların insan addedilmeleri, sivil yaşama katılabilmeleri, toplumun üyeleri olarak kamu alanında yer almaları, toplumsal konumlarının değişmesi, erkeklerle eşit düzeyde yurttaşlar ve toplumsal rolleri üstlenebilen rasyonel, akıl yürüten çağdaş insanlar haline gelmeleri arzusu ve inancıydı. Nezihe Muhiddin'in, cumhuriyetin kuruluş yıllarında kadın haklarını savunusu, onun Kemalist iktidar tarafından suçlanarak, karalanarak susturulmasıyla son buldu.

Nezihe Muhiddin,
***(Toplumsal Tarih*'ten, Nisan '99)**

Sosyalist Feminizmin ilklerinden: Sabiha Sertel

Halide Edib ve Nezihe Muhiddin'den genç olmakla birlikte aynı kuşaktan olan Sabiha (Zekeriya) Sertel bu yüzyılın başında siyasal alanda yetişmiş önemli kadın "şahsiyet"lerden biri. Zafer Toprak'a göre "Türk feminizmi"nin[10] öncülerinden. 1919 yılında M. Zekerive Sertel ile birlikte yayımladıkları *Büyük Mecmua*'daki sütununda "kadınlığa dair" yazılarıyla "Türk Kadınlığının Terakkisi"ni savundu ve ülkemizde "sosyalist kadın" tiplemesinin ilk örneklerinden birini oluşturdu. Kızı Yıldız Sertel'in[11] bize taşıdığı Sabiha Sertel, "sürgünler, tutuklamalar, düş kırıklıkları ve bunlara direnen bir çalışma azmi, özgürlük uğruna mücadele"nin simgesi oldu.

Bu yüzyılın başlarında topluma ve kadınlığa damgasını vurmuş, bir liberal (Halide Edib), bir Cumhuriyetçi (Nezihe Muhiddin) ve bir sosyalist (Sabiha Sertel) üç kadından geriye değersizleştirilmiş imgeler kaldı. Ta ki yüzyılın sonlarına gelene, feminist bir okumayla onları görünür hale getirmeyi amaçlayan sosyal bilimcilerin çalışmalarının ortaya çıkmasına değin... Bağımsız, iktidarlara boyun eğmeyen duruşlarıyla simgesel olarak 80'ler feminizminin önceli olan bu üç kadının ortak hafızaya geri kazandırılmaları için yaşamöykülerini, görüşlerini incelemek ve görünür olmalarını sağlamak da bizlere düşüyor.

Yaprak Zihnioğlu

Sabiha Sertel, ***(Annem*'den, Yıldız Sertel)**

Kaynaklar:

1. "Üç Kuşak Cumhuriyet" Sergisi, "Musavattan Eşitliğe" bölümü (Nükhet Sirman), Tarih Vakfı, Ekim 1998

2. Bu sözcüğü Nezihe Muhiddin in anısına, *Türk Kadını* adlı kitabında, kadın tarihimizin isimlerini "enfüsi şahsiyetler" olarak aktardığı için, aynen kullanıyorum.

3. Bir başka yerde bu imgenin "yetişkin olmayan/çocuk kadın" imgesine eş düştüğünü göstermeye çalıştım. Bkz. "Bir Osmanlı-Türk Kadın Hakları Savunucusu: Nezihe Muhiddin," Bİ, YLT, SBUı, 1999.

4. Ayşegül Sarıca dan aktaran Nükhet Sirman, adı geçen sergi, Ekim 1998

5. "Açık Mektup- Halide Edib Hanımefendi'ye," *Cumhuriyet*. 4 Kanunuevvel 1340/1924 ve bkz. "Halide Hanım'a Cevap - Wilson Prensipleri Değil, Amerikan Mandaterliği," 13 Kanunuevvel 1340/1924. İnci Enginün'ün kapsamlı çalışması: *Halide Edib Adıvar'ın Eserlerinde Doğu ve Batı Meselesi*, MEB Yayınları 1995, bu kaynakları sergiliyor.

6. Gazi Mustafa Kemal (Atatürk), *Nutuk*, TTK Basımevi, Ankara 1989 (1927) c.1, s. 128-132

7. "Dictatorship and Reforms in Turkey." The Yale Review, c. XIX, nr. 1, Eylül 1929.

8. Mandacılık tartışması sırasında *Son Telgraf*'a yazdığı Yakup Kadri'ye cevabının aynı gazeteden iktibas edilmesinin dışında...

9. Bkz. Ayşe Durakbaşa. "The Formation of Kemalist Female Identity" Bl. Sosyoloji, YLT, 1983.

10. Zafer Toprak. "Sabiha (Zekeriya) Sertel ve Türk Feminizmi." *Toplumsal Tarih*. S. 51. Mart 1998

11. Yıldız Sertel, *Annem*. Istanbul, Yapı Kredi Yayınları. 1995 (2. Baskı)

Yeni yüzyılın eşiğinde etnik mesele ve kadınlar...

"Yirminci yüzyıl pasaklı bir erkek gibiydi"

Yirminci Yüzyıl temizliği bilmeyen erkekler gibi çerini, çöpünü, pılısını pırtısını kanepelerin arkasına sokuşturarak Yirmi Birinci Yüzyıl'ı karşılamaya çalışıyor. Sözde hummalı bir yeniden yapılanma, büyük sloganlarla acele bir temizlik çabasında. Ortalıkta bir sürü sabun köpüğü, baloncuk oluşuyor. Ama hakikatte yıkanan, temizlenen bir şey yok. Mikropları dezenfekte etmiyor, sadece gizliyor; ortada görünür boyutla bir şey bırakmamaya çalışıyor.

Yirminci Yüzyıl yıkanmayı sevmeyip kirini kokusunu deodorantla gizleyerek işe giden adamlar gibi bir yeni yüzyıla ulaşıyor. Yirminci Birinci Yüzyıl'a "milenyum" çığlıklarıyla "küreselleşme, globalleşme" havasıyla, barış ve demokrasi sloganlarıyla, ama aynı zamanda pasaklı evinin dibinde köşesinde üreyen farelerle, kirli adamın saçlarındaki, vücudundaki bitlerle başlıyoruz. Umutla karşılıyoruz. Yirminci Yüzyıl'a da böyle girmiştik. Umutla. Devrim şarkılarıyla. Hele burjuvazinin sesi çok gür çıkıyordu. Haktan, hukuktan hürriyetten, ulusal bağımsızlıktan, demokrasiden, eşitlikten, kardeşlikten bahsediyordu.

PJKK davasından tutuklu çoğu Kürt bir grup kadın geçtiğimiz yüzyılı ve geleceği, kadınlar ve etnik sorun açısından değerlendirdiler.

Bu sözlerin anlamı kısa zamanda makinaların dişlileri arasında parçalandı gitti. Ama sözler kaldı. Demogoji bu sözlerle büyüdü. Biçim ve içerik birbirinden kopunca hakikati yakalamak imkânsız görünmeye başladı. Belirsizlik, güvensizlik, tedirginlik ve yükselen çılgınlık bu yüzyılın ruh hali oldu. Yüzyıl boyunca öne çıkan üç temel çelişki sınıf, kadın ve ulus çelişkileriydi. Bunlar üzerinde yepyeni sömürü araçları geliştirildi.

Cins sorunu binyılları aşan bir tarihe sahipti. Yaşadığınız yüzyıla da kadın hakları ve özgürlüğü sloganlarıyla girilmişti. Ama, en başından itibaren erkek-devletin ataerkil egemenlik ilişkisi ve sömürüsü yepyeni bir temelde şekillendi. Daha yüzyılın başında ulusal ve sınıfsal çelişkiler doruğa varmış, büyük çatışmalara yol açmıştı. Yüzyıl, geniş alanlara yayılan savaşlarla başlamış, giderek iki ayrı dünya savaşına dönüşmüştü. Bu iki çelişki de acil çözümü dayatıyordu. Diğer yandan tartışmalar, antlaşmalar, sözleşmeler sürüyordu: uluslara ve sınıflara adalet, eşitlik, kardeşlik, örgütlenme, sendikalaşma, eşit işe eşit ücret, sekiz saatlik işgünü türünden kazanımlar, bunların yanında insan hakları ve ulusların kaderlerini tayin hakkı gibi ilerici fikirler, insanlığa büyük umut veriyordu.

Yine bu üç çelişki de reel sosyalistlerin öncülüğünde çözümlenmeye çalışıldı. Ancak reel sosyalistler sınıfsal çelişkiyi temel alırken etnik-kör, cinsel-kör hareket ettiler. Onlara göre cins sorunu ve etnik sorun kendiliğinden çözümlenecekti. Bu bakış açısıyla reel sosyalizm etnik ve cins sorununa reformist bir yaklaşım içinde oldu. Devrimler sorunları çözmek yerine çelişkileri yumuşattı ya da bastırdı. Yüzyılın sonunda çözümlenmeyen sorunlar bu defa çok daha derinleşmiş olarak patlak verdi. Azerbaycan, Dağıstan, Çeçenistan, Balkanlar'da kan gövdeyi götürdü. Sosyalizmin "kurtardığı" ama özgürleştiremediği kadınlar ise Nataşa olarak sembolize edildiler. Ulusal mücadeleler de kendi cephelerinde etnik ve cins çelişkisini birlikte çözmeyi vaat ettiler, hatta bu konuda gözle görünür çıkışlar da gerçekleştirdiler. Bu zaten kendi uluslaşmaları için gerekliydi. Uluslaşma süreci top yekûn bir sosyal değişimi zorunlu kılıyordu. Kadının toplumsal değişimi, üretime katılması ya da kapitalist sistemde yeni bir rol ve statü sahibi olması aynı zamanda o ulus için dönüşümün göstergesiydi. Cumhuriyet Türkiye'sinde başı açık kadın ve traktör resimlerinin yan yana konulması bunun bir örneği sayılabilir. Sorunlara erkek egemen düzen kendi çözümünü bulmuştu, gelişmeler onun başarısıydı.

Diğer yandan ulusal mücadele içinde olan örgütlenmeler, sınıfsal çelişkiye yaklaşımlarındaki farklılıktan dolayı kadın sorununa da özgün yaklaşımlar getirdiler. Etnik sorun sınıfsal mücadele sınırlarında çözülmüyor, ilerleyebilmek için özgün bir yol açma zorunluğu taşıyordu. Burada biraz daha fazla ezilenlerin gözüyle bir çözüm sözkonusuydu. Hatta bu durumda kadın sorununu bizzat kendi sorunu haline getirmeliydi. Bu yüzden kadın kurtuluşunu ulusal kurtuluşun bir kısası olarak gördü. Ancak bu cinsiyetler arası çelişki temelinde değil, uluslaşma sürecinin zorunlu bir parçası olarak ele alındı. Çünkü uluslaşma özellikle bireysel haklarda kısmi bir demokratikleşmeyi gerekli kılıyordu. Başka türlü bir kapitalist gelişme yolunu tutturmak mümkün olmayacaktı.

Geçtiğimiz yüzyıl bütün vaatlerine rağmen sorunlara kökten bir çözüm bulamadı. Bu da aslında çelişkilerin tüm dünya insanlarını kapsayacak, onların ortak dertlerini dillendirecek ve dönüştürecek güce ulaşmamış olmasıyla ilgiliydi. Erkek egemenlikle başlayan parçalanma klanlar, aşiretler, köleci-feodal-ulusal devletler biçiminde örgütlenme çelişkilerin çözümünü de bu kapsamda dayatmış, ayrıca bunların çözümü için geliştirilen anlayışların da sadece o sınıfın çıkarları ve vizyonu sınırında kalmış erkek ideolojisini aşmamış, içinden çıktığı koşulların ötesine geçmemiş insanlığı kapsamlı acısına çözüm getirememiştir.

Bundan dolayı parçalanma yaygınlaşmış ve insan neredeyse kendi kendine düşman kesilmiştir. Bugün çekilen acılar en doruktadır.

O halde Yirmi Birinci Yüzyıl'a neden umutla giriyoruz?

Çünkü ezilenler demokrasi ve özgürlük kavramları üzerinde ilk defa bu kadar kapsamlı duruyorlar.

Mülkiyet ilişkilerine dayalı tüm cinsel, sınıfsal ve ulusal sömürüler, erkek egemenliğince yürütüldüğüne göre, bu erkeklikle hesaplaşılmadıkça özgürlüğü yeşertmek de mümkün olamaz. Ancak böyle bir özgürlük anlayışı demogojik bir kavram haline gelmiş demokrasiye gerçek özünü verebilir. Yirmi Birinci Yüzyıl'a demokrasi mücadelesi damgasını vuracaktır. Silahların şiddetin gölgesi altında kapanarak derinleşmiş yaralar tek tek açığa çıkartılıp tedavi edilecektir.

Bunu ise erkekten beklemek mümkün görünmüyor. tüm egemenlik sistemlerini geliştiren erkeklikle en temel çelişkiyi kadınlar yaşıyor. Bu sistemden kurtularak kendi çıkarları temelinde yeni bir varlık durumunu yaratacak olan kadınlar için Yirmi Birinci Yüzyıl milat olacaktır. Yirmi Birinci Yüzyıl'da kadınlar, nasıl bir özgürlük, nasıl bir ilişki, nasıl bir demokrasi sorularına cevap arayacak, bu da yüzyılımızın üstünü örttüğü sorunların çözümü anlamına gelecektir.

Kadın-erkek ilişkisi tüm diğer çelişkilerin ilişkilenme düzeyini gösterir. Bu ilişki de hâkim olan anaerkillik toplumsal ilişkilere rengini verir. Kadınların kendi politikalarını geliştirmeleri sadece kadın-erkek ilişkilerini değil, tüm toplumsal ilişkilerin yeniden düzenlenmesini getirecektir. Ulusların, farklı etnik grupların, farklı cinsel grupların, yaş gruplarının inanç vb. ideolojik grupların yan yana nasıl yaşayabileceklerinin göstergesi olacaktır. Yeni yüzyıl kadın manifestosunu bekliyor.

Kadın hareketinin 100 yılı

Kadın Kütüphanesi'nin artık gelenekselleşen ajandası, bu yıl oldukça kapsamlı bir çalışmanın ürünü olarak çıktı. Meryem Turan, Hülya Gülbahar, Serpil Çakır, Aslı Davaz-Mardin ve İmren Sipahi'den oluşan bir komisyonun hazırladığı ajanda, geride bıraktığımız yüzyılın kadınlar tarafından kadınlar için yaratılan tarihine, bu tarihi yaratan kadınların emeğine, kadın mücadelesine bir göz atıyor. Ajandanın sonunda yer alan kronolojide ise, 1843'den bugüne yer veriliyor.

Ajandayı hazırlayanlardan Hülya Gülbahar, ne kadar zor bir işe soyunduklarını şöyle anlatıyor: "Kütüphanenin 10. kuruluş yılına denk düşen 2000 yılı ajandasını, geçtiğimiz yüzyılın, bizleri de, Kütüphane'yi de yaratan kadın mücadelesine ayırdık. İlk kez bu denli geniş, kapsamlı bir konuyu işleme cesaretini de, on yıl boyunca kütüphane'de biriken materyalin zenginliğinden aldık. Ama yola koyulur koyulmaz, ne denli zor bir işe kalkıştığımızı gördük. Öncelikle, kütüphanede birikmiş olan bilgi ve belgenin çeşitliliği, daha en başında bizi "kadınların mı," "kadın hareketinin mi," temel alınacağı sorusuyla karşı karşıya bıraktı. İkisinden de vazgeçemedik. Kadın hareketini esas aldık, ama zaman zaman hareketin toplumsal yaşamla bağlarını örnekleyen, ondan beslenen, onu besleyen ayrıntılarına da yer verdik."

Özenli ve zor bir çalışma sonucu, bu yüzyıldaki yürüyüşler, mitingler, basın açıklamaları, gruplar, dernekler, dergiler ajandada yer almış.

Kadın Kütüphanesi daha kapsamlı ajandalar için, tüm kadınların kadın hareketindeki geçmişini ve bugününü, konu ile ilgili fotoğraflarını, ~~kayıtlarını~~, bilgilerini, ~~bilgilerini~~, kayda geçmemiş ya da yanlış geçmiş tüm bilgileri bekliyor.

burda sanki hep burdaydı

Ablamın çok küçüklüğüne ait bir hatırası var: bana ucu kırık sarı kalemimi verin şu modellere kaş göz yapayım, demek istiyor ama henüz konuşamadığı için bunu söyleyemiyor. evdekiler de modeldeki, yüz hatları çizilmemiş kadın resimleriyle oynamak istediğini bir türlü anlamıyorlar. yaklaşık elli yıl önce, model kelimesinin kadınlık. aleminde şimdi yaygın olarak kullanılan anlamını taşımadığı zamanlar. dergiler kıyafet resimleriyle dolu, henüz fotoğraflı modellere geçilmemiş, resimler el çizimi, yüz hatları da ihmal edilmiş. *burda*'mn zamanları değil daha.

babam yatınca annemle çay demliyoruz. kocaman bir kadın oldum, annemin evine misafir gidiyorum, ayrı bir evim olmasından kaynaklanan kırgınlıklarının üzerinden bile çok zaman geçmiş. "yeni model geldi, ayşe," diyor. çaylarımızı içip, *burda*'ya bakıyoruz. babamı uyandırmayacak kısık bir sesle kendimize yeni kıyafetler, yeni hayaller seçiyoruz. annem terzidir, o yüzden bizim ailede *burda* herkesten daha uzun yıllar yaşadı.

eskiden, şehirli kadınlar için kıyafet meselesi zorluydu. şehirli derken kendini şehre ait hissedenleri kastediyorum. yoksa nerede yaşarsa yaşasın doğduğu yere aidiyetini koruma inadını gösterenler. şalvarın üzerine entari, onun üzerine yelek ve başörtüsünden oluşan kıyafetlerini şehirlilerin anlamadıkları ve henüz merak da salmadıkları oyalar, boncuk sıraları, yemenilerle süslerlerdi.

ama şehirliler için durum karışık, başka ülkelerde, başka topraklarda üretilen usullere göre giyinmek gerek. giyim medeniyetin göstergelerinden birisi, dikkat etmek gerek. arada bir atina'daki, paris'teki akrabalarını görmeye giden ekalliyetten terziler ve modeller vardı allahtan. parası yetenler terziye gider, daha mütevazı olanlar gündelikçi getirirdi. gündelikçi terzi evin bütün kadınlarının elbiselerini biçer, evin kadınları sürfile, teğel gibi kalifiye olmayan işlere yardım ederler, akşam olduğunda, en küçük kızın pilili elbisesi de, ablasının dar yırtmaçlı eteği de, annenin döpiyesi de neredeyse biterdi.

sonra, daha az para harcayabilen kadınlar da batılı kıyafetleri giymeye başladılar. herkes biraz dikiş öğrenmişti. *burda*'nın yıldızı parladı. patron veriyordu *burda*, dikiş dikmenin en zor bölümü böylece halloluyor ve siz de beğendiğiniz modeli kolayca dikebiliyordunuz. aynı patrondan bu kadar çok değişik modelin çıkabilmesi hayret vericiydi, küçük bedenden evin genç kızma mezuniyet elbisesi, büyük bedenden anneannesine bayramlık dikilebiliyordu. istanbul'un, ankara'nın, izmir'in ve birçok taşra şehrinin sokaklarında aynı patrondan dikildiğini ancak uzman gözlerin anlayabileceği basmalar, tayyörler giymiş kadınlar salınıyordu. evde, kendileri ve aileleri için dikiş dikiyorlardı. hazır giyim onların ulaşabileceğinden çok daha pahalıydı.

ama bu durum uzun sürmedi. şehirde yaşayan kadınların çoğu şehirli gibi giyiniyordu artık; işgücü batı'ya göre çok ucuzdu, asya kaplanları da henüz kükrememişlerdi. hani türkiye'nin muzaffer tekstil yılları.

artık en küçük bütçelere göre bile hazır giyim vardı. türkiyeli tekstilcilerin iflas yıllarında ucuz mal bulmak daha da kolaylaşmıştı. herkes hazır giyinir oldu. kadın çizerlerden bir tanesi, kızının rocker tişörtlerini giyip temizliğe giden anne karikatürünü birkaç yıl sonra çizecekti. çünkü artık varoş adı verilen gecekondu mahallelerinde yediden yetmişe bütün kadınlar üzeri ingilizce yazılı tişörtlere mahkûm kalmıştı.

burda'mn biraz tapon olan çizgisini yenileyip daha havalı, daha sofistike modellere yönelmesi de bu zamanlara tesadüf etti. bu türkiye'de okur(ya da bakar) değiştirmesini iyice kolaylaştırdı. hazır giyimin, üste oturmayan kalıplarına, birbirine benzeyen modellerine itibar etmeyen ama yıldırım mayruk'a falan da ölse bütçesi yetişmeyecek olan maharetli kadınlar *burda*'dan kıyafet dikmeye başladılar kendilerine. kalıp çıkarmayı bildiği için *burda* değil de, patron vermeyen şık fransız moda dergilerini tercih eden annem de *burda*'ya daha bir itibar eder oldu. kalıplar hazır, dikiş süresi kısalıyor, kendi kendine prova yapmanın zorlukları yok. *burda*'nın bebek, oyuncak, çocuk sayılarından kızıma kurdeleli elbiseler, bez hayvanlar, küçük hanımefendi paltoları dikildi. bana, annemin bazen tasvip etmediği, bazen beğendiği elbiseler, etekler.

şimdi hazır giyim çok gelişti, o kadar ki semt pazarlarında aile reisleri karılarının evde diktiği etekleri, eşofmanları, gecelikleri, en son moda tişörtleri inanılmaz ucuz fiyatlara satıyorlar ve bu ekonomik kriz devam ettikçe de zam yapacağa benzemiyorlar. onları diken kadınlar arasında da *burda*'dan kalıp çıkaranlar vardır belki kim bilir. avrupa'nın birçok büyük şehrinde, ancak bir dükkânın bir köşesinde ürünleri satılan kenzo, david klein gibi büyük moda tekellerinin istanbul'da kendi dükkânları var. talep öylesine büyük yani.

burda ise uzun zamandır türkçe çıkıyor. zor yemek tarifleri, ev süsleri, pek işe yaramayan güzellik öğütleri ve yayın yönetmeninin kibar yüzü ve kibar öğütleri. türkiye'de dikiş yarışmaları bile düzenliyor. orta sınıftan, meslek sahibi edilmemiş, maharetli kadınlar kocalarının geliriyle ulaşamayacakları bir hayat tarzını, emekleriyle kuruyorlar. çeyizlik dantellerin bile çin'den ucuza getirildiği bir devirde, *burda*'nın el vermesiyle her şeylerini kendileri dikiyor. işliyorlar. evin her şeyim yok pahasına mal ediyorlar.

burda bu yüzyılın son yarısında bizlere kadınlık öğretmek için hep buradaydı. öyle görünüyor ki yeni yüzyılın başında da olacak. dilerim önümüzdeki yüzyılda *burda* değişsin, erkeklerin eline de geçsni ve bize *burda* dan fazlası düşsün.

ayşe düzkan

"Bağıramadım"

Okmeydanı çevreyolunda akşam saat dokuz buçukta bir kişinin saldırısına uğradı. Acımasızca dövüldü, tecavüze maruz kaldı. Şeyda Gergin, Kutup Yıldızı adlı bir müzik grubunun üyesi, gitar çalıyor ve vokal yapıyor. Saldırıyı yapanın polis olduğunu söylüyor.

Önünde beklediğimiz demir kapının açılmasıyla içeri giriyoruz. Geniş bir salon da bir kaç kişi karşılıyor bizi. Bir çay ocağının ve masa sandalyelerin bulunduğu bu yer, Okmeydanı'ndaki Yapı Sanat Evi'ne ait. Masalardan birinde bir kadın ve bir erkek oturuyor, kadının adı Şeyda Gergin. Numaralı gözlüklerinin altında, maruz kaldığı saldırının izleri var; saldırının üzerinden bir hafta geçmesine rağmen gözlerinin çevresi mosmor. Boynun da küçük küçük kesik izleri var. Tanıştıktan sonra hazırlıklarımızı yapıyoruz. Masadaki erkek arkadaşın izin isteyip gitmesini umuyoruz ama gitmiyor, röportajın sonuna kadar bize eşlik etmeye kararlı görünüyor, arada bir de çay ikramı ediyor. Diğer üç masada ise gazete okuyan birer erkek oturuyor.

Şeyda Gergin zorlukla ve duraklayarak konuşabiliyor. Bize yaşadığı saldırıyı trajik, dramatik bir olay olarak yansıtılmasını istemediğini söylüyor. Bazı gazetelerin bu tür olayları yansıtış biçimini eleştiriyor.

Sürekli olarak bu saldırının kişi olarak kendisine değil devrimci kişiliğine yönelik yapıldığını vurguluyor. Toplumsal muhalefet tepkisini yeterince ortaya koyduğunda bu olayların bitmeyeceğini ama kolaylıkla da yapılamayacağını, bu saldırıların ve benzeri uygulamaların sistemden kaynaklandığını ve yalnızca kadınlara yönelik olmadığını düşünüyor.

Şişli Etfal Hastanesi'nin "28 gün iş göremez ve hayati tehlikesi vardır" şeklinde rapor verdiği Şeyda Gergin'nin, fiziksel ve jinekolojik muayenesinin yapıldığı Çapa Tıp Fakültesi'ndeki rapor sonuçları ise henüz açıklanmadı.

Yirmi sekiz yaşındaki Şeyda Gergin, maruz kaldığı saldırıyla ilgili sorularımızı yanıtladı.

■ Bir saldırıya maruz kaldınız, nasıl oldu anlatır mısınız?

14 Aralık Sah günü grup olarak çalışmamız vardı, bittikten sonra dışarı çıktım. Otobüse binmek için yürüdüm. Bir kişi tarafından boğazım sıkılarak bir tepeye doğru çekildim. Ne olduğunu anlayamadan sorgu başladı. Olduğum yerde boğazım sıkılarak dayak yemeye başladım. Bana, "Sen devrimcisin, konuşacaksın. Hangi örgüttensin, nerelere gidiyorsun, nerede kalıyorsun, ne yapıyorsun," gibi sorular sormaya başladı. Konuşmadıkça daha da çok sinirlendi. İlerleyen süreçte 'Bana bak, burada öleceksin. kimse senin neden olduğunu bilmeyecek, boşu boşuna öleceksin.' dedi. En son ölüyorum diye düşündüğümü hatırlıyorum.

■ Tecavüze maruz kaldınız mı?

Evet. Ama tecavüz başladığı sırada bayıldım.

■ Saldırının yaklaşık olarak ne kadar sürdüğünü biliyor musunuz?

Yaklaşık iki saat sürdü Çünkü otobüse binmek için dışarı çıktığında saat dokuz buçuktu, saldırıdan sonra o şahıs beni bıraktığında saat on bir buçuktu

■ Nasıl bıraktı sizi, ne dedi?

Bayıldıktan sonra bir telaş oldu galiba, bana, "Kalk git buradan, yoksa ölüp kalırsın, kimse de bulamaz seni," dedi. Zorlukla çevre yoluna çıktım, bir kaç kez düştüğümü hatırlıyorum. Çok ayrıntılı hatırlayamıyorum ama otobüse bindim sanırım. Hastaneye götürmek, polise götürmek isteyen oldu ama kabul etmedim. Arkadaşlarımın yanına gittim, daha sonra avukatımı aradım. Şişli Etfal Hastanesi'ne götürdü beni, sabaha kadar orada kaldım. Öğleden sonra Çapa ya gittik, hastaneye yatırdılar.

■ Saldırı sırasında çevrede kimseyi gördünüz mü?

Çevrede tek tük insan vardı ama hangi aşamada yok oldular bilemiyorum. Bağırdım ama çok fazla sürmedi. Çünkü sesimi kesti, boğazımı öyle bir sıktı ki ağzım açık olmasına rağmen bağıramadım. Yapabildiğim ölçüde karşılık vermeye çalıştım ama boğazımı iyice sıkmaya başladı.

■ Size vururken herhangi bir araç kullanıyor muydu?

Taşla vurduğunu ve elinde bir sopa olduğunu biliyorum. Boynumda kesikler var zannedersem tehdit amacıyla yaptı, kesmek istese di kolaylıkla keserdi.

■ Bıçakla mı kesti boğazınızı?

Havır, yerde cam parçaları vardı, onlarla.

■ Saldırıdan sonra yüzünüz çok şişmişti, hep kafanıza mı darbe aldınız?

Sürekli göğüsten yukarı vurdu. Şöyle bir şey var, daha önce bir trafik kazası geçirmiştim, belim, ayağım ve kolum kırılmıştı, ameliyat oldum. Darbeleri göğsüme, boynuma özellikle kafama aldım, özellikle göğsümün altına vurmadı. Durumumu bilen biri olduğunu düşünüyorum.

■ Saldırıyı kimin yaptığını düşünüyorsunuz?

Polisin yaptığını duşunüyorum. Sorduğu sorular ve durumumu bilerek hareket etmesi bunu gösteriyor. Kişisel bir olay değil bu. Saldırının amacı gasp değil, çünkü benim çantamda 50 milyona yakın para vardı, gasp olsaydı parayı alırdı, tecavüz değildi, çünkü en baştan tecavüz üzerine kurulmuş bir saldırı değildi. Bunların her biri birer tehdit aracı olarak kullanıldı.

■ Rahatsızlıklarınız var mı?

İlk zamanlar konuşma güçlüğü ve duyma zorluğu vardı, şu anda biraz daha net duyabiliyor ve konuşabiliyorum. Baş ağrılarım var, kolumda sorun var. Kalbimin üzerine aldığım bir darbe nedeniyle sıkışma oldu, fenalaştım ama şimdi iyiyim. Testler sonrasında kalıcı bir şey saptanmadı.

■ Ya psikolojik?

Psıkolojik yönden ise ciddi bir sorun yok. Çünkü hem buradaki arkadaşlarımı, hem devrimci demokrat kamuoyu o kadar çok ilgi gosterip o kadar yardımcı oldu ki. Belki yalnız bir insan için çok daha zor bir şevdir.Bir de düşüncelerinizden dolayı za-

ten bir tehdit altındasınız, bunun olabileceğini biliyorsunuz. O yönuyle psikolojik anlamda bir sorunum yok.

■ **Hastanede fiziksel ve jinekolojik muayene yapıldı mı?**

Evet, yapıldı. Ama raporlar benim elime geçmedi, mahkemeye yollandı sanırım. Çünkü suç duyurusunda bulunduk, savcılığa ifade verdim, savcılık raporları istevecekti.

■ **Daha önce tehdit ya da saldırı olmuş muydu?**

Bir kaç kez gözaltına alındım. Gözaltında işkence gördüm. tehdit edildim. Mahkemeye başvurdum. tehdit ettiler, bana. "Bizim karşımıza bir daha böyle gelme. geleceksen gerçekten sana bir şey yaptığımızda gel," dediler. Ve bu yaptıklarına benzer şaylerle tehdit ettiler. Bunun dışında grup olarak da çok sık baskıyla, tehditle karşı karşıya kalıyorduk zaten. Daha önce de çeşitli nedenlerden dolayı çok sık gözaltına alınıyorduk. Bunların dışında da son bir buçuk iki aydan beri yaşanan bir şey var. Gözaltına alınan arkadaşlarınıza sürekli bizi sorup çıkınca onlara göstereceğiz gibi haberler geliyordu bize. Ama bu yalnızca içimizden biri için özel olarak olmuyordu, daha çok gruba yönelik oluyordu.

■ **Saldırıyla ilgili olarak ne düşünüyorsunuz?**

Devrimci kimliğime yapılan bir saldırıdır bu. Ama bizim mücadelenin üzerine kurduğumuz değerler bunların hepsini aşabilecek kadar değerli ve güçlü. Tinerci çocuklar da dışarıda tecavüze uğruyorlar, bunların hiç birini tek bir olay olarak alamayız. Bunlar sistemin çurumuşlugunu gosteren şeyler, bence olaylara biraz böyle yaklaşmak gerekiyor.

Elbette ki şunu düşunuyorlar: kadınlar için çok daha zor, bunu açıklayamaz diye düşünüyorlar; çünkü açıkladığınızda bir sürü şeye maruz kalacağınızı biliyorlar, feodal değer yargıları nedeniyle sadece sizi değil çevrenizi de, ailenizi de cezalandırmış oluyorlar. Tecavüzü bir işkence yöntemi olarak kullanmalarının nedeni de bu.

Bir insanın bundan etkilenmemesi rahatsızlık duymaması mümkün değil ama gerçekten bu yapılanla sizden ne isteniyor, bunu da gözardı etmemek lazım. Sizin işbirlikçi, itarafçı olmanız isteniyor ve bence bu yaşadığınız olaydan daha iğrenç bir şey. Bu olayın söylenmesi açığa çıkarılması gerek diye düşunuyorum. Bir insan mücadele ettiğinde daha güçlü oluvor ama sakladığınızda. görmezden geldiğinizde hergün o yaşadıklarınızla daha çok karşı karşıya geliyorsunuz.

Nevin Cerav

Not: Şeyda Gergin'e yapılan saldırıdan bir hafta sonra. İHD'de basın açıklaması yapan Hayri Tunç. Beyazıt'da sivil polislerce kaçırılarak bir arabada sorgulandığını. sürekli telsiz sesleri duyduğunu. polislerin kendisini bırakırken. "Bu bir uyarıdır, Şeyda da bir uyarıydı. Bundan sonra böyle olmayacak," dediklerini söyledi.

Hiç kimsenin değil, herkesin...

Ankara'da kurulan Kadının İnsan Hakları Bilgi Belge Merkezi, bilgi, belge tekelini kırmayı, bilgi, belge sağlama hizmetini yaygınlaştırmayı, özellikle kadınların bilgiye belgeye ulaşma hakkını kullanmalarını sağlamayı amaçlıyor.

Uzun bir çalışma döneminden sonra oluşturulan Kadın 2000 Kadının İnsan Hakları Bilgi Belge Merkezi, bilgi-güç eşitliğinden yola çıkarak ve bilgiye ulaşmayı kolaylaştırmak amacıyla, farklı bir yapılanmayı hedefliyor.

Türkiye'de ilk olarak denenecek olan bu sisteme göre; herkesin kitabı, süreli yayını kendisinde kalacak, kimse başkasının kitabını, dergisini alınavacak, ama herkes elindekini merkeze bildirecek. Bu bilgiler bilgisayara alınacak ve her ay Not Defteri adlı bölümde veralacak. Not Defteri'nde yararlanlar da yılda bir kez Kavnak-ça 2000 adı altında elden ele dolaşacak. Bir kitap ya da süreli yayın konusunda bilgilenmek isteyenler merkeze başvuracak. istenilen kitabın ya da sureli yayının ilgili bölümlerinin fotokopisi isteyene iletilecek.

Merkez, çalışmalarını herhangi bir mekâna bağlı olmadan, bilgi, belge birikimini başkalarıyla paylaşacak katılımcıların katkılarıyla, sanal ortamda, bir üyelik sistemine göre sürdürecek. Bu yöntemle hem bir kitaplık, mekân, raf. dolap, personel vb. giderlerden kurtulmanın yanı sıra bilgiye, belgeye ulaşma hakkını kullanmak isteyen birey ve örgutlere en az yük getirecek şekilde hizmet verecek.

Merkez ilk adımı 2000 yılına girerken atacak. Bir bölümü merkez tarafından satın alınan, büyük bölümü de Füsun ve Tunç Tayanç tarafından sisteme sokulan 600 dolayında yayını kapsayan Kavnak-ça 2000 basın aşamasına gelmiş. Kullanıma açılan yayınların dokümunü içeren Kaynak-ça her yılın sonunda yayınlanacak. ayrıca internet aracılığıyla iletişime açılacak.

Not Defteri, adı üstünde, bir kitabın adının, yayınevinin, bir telefon numarasının, adresin ya da gazete okurken dikkati çeken bir haberin not edildiği defter işlevi görecek. Turkiye'de ve yurt dışında kadın çalışmaları yapan gerçek ve tüzel kişilerin iletişim bilgilerini içeren "sevimli" kartlar ve "kadın adresbankası" yer alacak. Ve yazılı basına yansıdığı ölçüde. kadının insan haklarını çiğneyen ya da geliştiren uygulamalar kavda geçirilecek.

Kadının İnsan Hakları Bilgi Belge Merkezi, yanında yer almak isteyen herkese açık bir oluşum. Şu anda sayısı yüze yaklaşan kadın ve bir kaç erkek var. İstanbul'dan İzmir'e, Van'dan Bursa'ya, Denizli'den Adana'ya, Çanakkale'den Sivas'a, birçok ilden öğrenciden, öğretim üyesine, iş kadınından ev kadınına kadar değişik meslekleden insan merkeze destek vermiş.

1999'da Ankara Enstitusü Vakfı'nın Avrupa Birliği'ne verdiği Kadının İnsan Hakları ve Yurttaşlık Eğitim Projesi ile başlayan süreç uzun ve yoğun bir çalışmayla devam etmiş. Çalışmasının sonuna gelindiğmde. Ankara'da bir dizi sivil toplum kuruluşu ile işbirliği yapılmış. Şenal Sarıhan, Alev Ozkazanç, Ozlem Şahin. İlknur Kalan. Esin Ozbey, Seyhan Erdoğdu, Nurhayat Kemerli. Betül Uyar. Serpil Sancar Uşür, Aksu Bora, Ayla Kutlu, Seçil Büker. Ayşe Eziler Kıran, Zerrin Başer, Behire Oncüler, Pembe Behçetoğulları, Eser Köker. Hayriye Sönmez, Feride Acar, Fevziye Sayılan, Funda Tuğrul ve birçok kadın bilgilerini başka kadınlara aktarmak için. "eğitmen" olarak projeye destek vermiş. Ayrıca Ankara nın değişik semtlerinden ve değişik kesimlerinden gelen kadınlarla birçok konu paylaşılıp tartışılmış. Uzun tartışmalardan sonra, projede yer alan kütüphane kurma maddesi şekillenmeye başlamış ve eyleme dönüştürülmüş.

Kadın 2000 Kadının İnsan Hakları Bilgi Belge Merkezi şöyle bir çağrı yapıyor: "Merkez birkaç kişinin girişimiyle başlatılmış olabilir ama hiç kimsenin değil, herkesin. Başarı da, birkaç kişinin değil, kadınların bilgiye, belgeye ulaşma hakkını kullanabilmelerinin yaygınlaştırılmasına ve bilginin demokratikleştirilmesine inananların olacak."

Merkeze üye olmak için avlık olarak 1 milyon va da yüzde 20 indirimden yararlanmak için bir yıllık 10 milvon ödemek gerekiyor. Füsun Tayanç-Kadın 2000, Yapı ve Kredi Bankası, Farabi Şubesi-Ankara, 136169622 no'lu hesaba belirtilen miktarı yatırıp dekontu ve kendinizle ilgili bilgileri merkeze yollayıp üye oluyorsunuz. Merkezle iletişime geçmek için ise 0312. 467 13 37'yi arayabilirsiniz.

Eryaman'da Tecavüz...

Eryaman Ankara'nın yeni yerleşim bölgelerinden. Merkezden uzak ve fiyatlar açısından şehir içinden daha ucuz. Bu yüzden tek başına yaşayan kadın sayısı fazla. Geçtiğimiz aylar içerisinde tam dokuz kadın Eryaman'da tecavüze uğradı. Bu kadınlardan sadece bir tanesi dava açtı. Diğerleri "rezil" olmamak için dava açmadılar. Şimdi Eryaman'daki kadınlar evlerine daha erken dönmeye çalışıyorlar. Tecavüzler, destekleyenlerin ve uygulavanların amaçlarına ulaştı. Namuslu kadınlar "kadın" gibi davranır(!)...

Şimdi Ervaman'da sivil insiyatif oluşturulmaya çalışılıyor. Bu amaçla toplantılar yapılıyor. Ama ne çare ki tecavüze uğrayan kadınlar, yaşamlarını yaşadıklarının etkisinde sürdürmeye çalışırlarken tecavüzcüler, çoğunlukla olduğu gibi cezasız kaldılar. Muhtemelen de yeni tecavüzlere hazırlanıyorlar. Bir tanesi hariç. Çünkü sadece bir kadın dava açmış durumda.

Yine Ervaman da oturan bir arkadaşından dönerken. aynı yerdeki ünlü bir marketin müşteri servis aracına biniyor ve tecavüze uğruyor. Çağlıklara çevredeki inşaatın işçileri koşuyorlar. Tecavüzcü son derece pişkin. "Benim kız kardeşim. delidir," diyor. Ama işçiler inanmayıp karakola beraber gidiyorlar. Bu kez polisler fahişe muamelesi yapıyorlar. "Nereden bilelim parada anlaşamadığınızı." diyorlar. Dava açılıp olay duyulunca tecavüzcü işten atılıyor. Bu arada. sivil insiyatif oluşturmak için yapılan toplantıda tecavüze uğrayan kadının neden o saatte o arabava bindiği sorgulanıyor...

Humayun-Ankara

"İyilik değil, iş istedik"

Gölcük. Şirinköy çadırkenti. Öğleden sonra, hava soğuk ve çoğunluğu oruçlu insanlar çadırlarının içindeler. Çadırlar küçük, ancak iki sedir sığıyor ve çoğunun üzerinde naylon gerili. Henüz kışlık çadırlar gelmemiş, istisnasız herkes öksürüyor.

Daha önce dışarıda çalışmayan birçok kadın şimdi çalışmak zorunda. Bu nedenle bir grup kadın bir tekstil firmasıyla görüşmüş. Fakat firmanın onlara teklif ettiği düşük ücret ve ağır şartlar dolayısıyla işi kabul etmemişler. Onlara tekstil firmasıyla yaptıkları görüşme hakkında konuşmak istediğimi söylediğimde önce çekindiler, başlarının derde girmesini istemedikleri belliydi. İsimlerini vermeden konuşabileceklerini söyleyince başladılar anlatmaya.

H.M.'nin depremde evi yıkılmış, dört çocuğu var ve hepsi okuyor.

"Daha önce çalışmıyordum, evdeydim. Depremden sonra çalışmak zorunda hissettim kendimi. Bize bu işi Kadın Dayanışma Grubu'ndan Gül Hanım söyledi. Şartları görüşmek için oraya gittik. Sanki bir iyilik yapıyormuş gibi davrandı oradaki hanım bize. İlk söylediği, 'Evli misiniz, hepiniz evlisiniz galiba,' oldu. 'Bekârları tercih ediyoruz, evlileri kabul etmiyoruz.' dedi. 'Evliler mesaiye kalmıyor, eşi izin vermiyor, çocuğu hasta oluyor, devamsızlık yapıyor.' dedi. Maaş için, 'Ayda kırk beş milyon verebiliriz, o da çalışmanıza bağlı.' dedi."

G.Ö. otuz yedi yaşında, üç çocuğu var. Erzincan depreminden bir ay sonra, eşi işsiz kaldığı için Gölcük'e göç etmişler. Kendilerine ait evleri tamamen yıkılmış, eşinin maaşı yetmediği için daha önce de evinde çeyizlik el işi yapıp satıyormuş.

"Bize davranışları kötüydü. 'Aslında insana ihtiyacımız yok ama deprem mağduru olduğunuz için sizi alıyoruz,' dediler. Servis koymaları için de on kişiden fazla olmamız gerektiğini söylediler. İhtiyacı olmayan bu kadar çok sayıda insanı işe alır mı? Ayrıca biz onlardan iyilik değil iş istedik."

İsmini vermeyen bir başka kadın ise firmanın kendilerini düşük ücretle çalıştırmak istediğini söylüyor. Depremde evleri yıkılmış, annesi yaralanmış. On sekiz yaşında ve evli.

"Kendi ayaklarımızın üzerinde kalmaya çalışıyoruz. Eşimin iş yeri yıkıldı, şu anda Kızılay'da çalışıyor. Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı'nın çok yardımını gördük. Daha önce kadın çadırında çeşitli faaliyetler yaptık, para kazandık. Depremde mağdur olduğumuz için bizden yararlanmaya çalıştılar. Düşük parayla çalıştırmak istediler. Şartları çok ağırdı, evli insanları kabul etmiyorlardı, benim çocuğum yok ama çocuğu olan arkadaşlara uymazdı, işi kabul eden olmadı. Aramızda bekârlar da vardı ama onlar da kabul etmediler. Parası çok düşüktü, mesaileri çok fazlaydı, zaten öyle hemen sigorta yapacaklarını söylemediler bize. Üstelik çalışmamızı gördükten sonra bizi kabul edeceklerini söylediler. "Yaşı küçük olan kızları getirirseniz daha iyi olur, onlar bizim için daha değerli sigorta bakımından" dediler.

Çadırların bulunduğu alanın hemen üst kısmında yan yana prefabrike evler var. Firmanın şartlarını ve parasını az bulan kadınlar bu evleri temizleme işinde çalışıyorlar. Her birinin elinde birer spatula var, duvarlardan, yerlere dökülen harçları kazıyorlar.

Ev başına iki buçuk milyon alıyorlar, yaptıkları iş beğenilmediğinde de paraları kesiliyor. Bir kısmı yakında temizledikleri o evlerde oturacak. "Mecburuz prefabrike evlere girmeye, başka çaremiz yok. Ama devletin yaptırdığı evler tek odalı, bir tuvaleti var o kadar. Oysa Hollandalılar yapıyor, şu anda çalışıyoruz, üç odalı, banyosu var," diyorlar. Aralarında tek odalı prefabrike evlere geçemeyecek olanlar da var. Tek "suçları" da evlerinin yıkılmamış olması! Evlerine az hasarlı raporu verildiği için prefabrike evlere girmeye hakları yok. Yazlık çadırlarının içinde geleceklerinin ne olacağını bilmeden oturuyorlar. Zaten hiç birinin gelecekle ilgili bir düşüncesi kalmamış. Şu anda tek istedikleri bu kışı zaturree olmadan geçirebilmek.

Asgari ücretin net altmış sekiz milyon lira ama deprem mağduru kadınların asgari ücretle çalışma "şans"ları bile yok! Şirinköy Çadırkenti'ndeki kadınlar ya ev başına iki buçuk milyona prefabrike ev temizlemek ya da ayda kırk beş milyona tekstil atölyesinde çalışmak zorundalar...

"Biraz abartmışlar o konuyu"

Deprem mağduru kadınlara düşük ücretle iş teklif ettiği söylenen Lina Tekstil'i aradık. Firmanın İmalat Sorumlusu Şengül Arslan sorularımızı yanıtladı.

■ Deprem mağduru kadınlara düşük ücretle iş teklif ettiğiniz söyleniyor?

Yok, biraz abartmışlar o konuyu. Daha çocuk yaşta olanlar var, aileleri işe gönderiyor. O söylenen rakam, hiç işi bilmeyen, yetişsin diye çalışan çocuklar için öyle.

■ Evli olanları işe almayacağınızı, bekâr ve küçük yaştaki kız çocuklarını çalıştırmak istediğinizi söylemişsiniz?

Evli kadın konusu şöyle: Mesailerimiz oluyor, akşam iş bırakma saatinden sonra birkaç saatlik mesai oluyor. O durumlarda evli olan kadınların kocaları izin vermiyor mesai yapmalarına. Ben o kadınlara sordum, eğer mesailer konusunda sorun yaratmazsanız çalışabilirsiniz ama, iki gün sonra kocamız izin vermiyor derseniz kabul etmem, dedim.

Biraz abartmışlar onu. Senede bir gün işimiz çok acil olursa bir ihtimal olarak arada bir mesai olabilir. Onlar çalışmaya alışkın olmadıkları için bunları size biraz abartarak anlatmışlar.

Bence onlar çalışmaya ciddi olarak niyetli değillerdi, öylesine, işi görmek için gelmişlerdi. Ben de eğer niyetiniz ciddiyse tekrar görüşürüz, işe başlarsınız dedim.

■ Ama ciddi olmasalar şu anda prefabrike evlerin temizliğinde çalışırlar mıydı?

Tamamen çarpıtmışlar size olayı. Ben burada cahil bir çocukla uğraşacağıma yetişkin bir kadınla çalışmayı yeğlerim. Biz çocuk çalıştırılmasından yana değiliz, en küçük kızımız on dört yaşında ama biz ne yapalım aileleri yolluyor. Burada sadece bayan çalışıyor, özellikle de bayan olması bizim tercihimiz, iç çamaşırı üretiyoruz. Kesinlikle bayanın yapabileceği bir iş, benim söylediğim şeyler de onlara ters gelmiş.

■ Ayrıca hemen sigorta yapmayacağınızı söylemişsiniz?

Bizim çıraklık okulumuz başladı. 14-15 yaşında, sigortalı olmayanları okulumuza başlattık. Hem sigortaları ödeniyor hem de okula devamı ediyorlar. Biz bunlardan kaçsaydık bu küçüklere hiç sigorta yaptırmazdık.

■ Yine de çok düşük bir ücret değil mi teklif ettiğiniz rakam?

Bizde yaptığı işe göre maaş veriliyor. Ben onlara kırk beş milyon teklif etmedim, uyduruyorlar bunu. Bu fiyat konuşma olarak geçti aramızda ama şöyle geçti. Küçük bir çocuğu annesi yolluyor çalışması için, işe başlıyor, çocuk işi bilmiyor, öğrenene kadar bu maaş geçerli oluyor, ben onu örnek olarak verdim. Onlara da, çalışmanıza göre belirleriz dedim, çalışmalarını görmeden maaş söyleyemem. Ayrıca burada evli kadınlar da var, kurallara uysunlar yeter.

■ Ortalama ne kadar maaş veriyorsunuz işçilerinize?

Değişiyor, işine göre, çalışmasına göre alıyor.

■ Diyelim ki overlokçu kadın ne kadar alıyor?

Ellinin üzerinde alıyor. Yemek var, servis var, sigorta var, yaşı tutanların sigortası var. On sekiz yaşından itibaren sigortalı. On sekiz yaşına kadar olanlar da çırak okuluna gönderiliyor şimdi.

■ Okula ne zaman gidiyorlar çıraklar?

Cumartesi günleri gidiyorlar, hafta içi çalışıyorlar. Sabah sekizden akşam altı buçuğa kadar çalışıyorlar.

"Çocuk çalıştırmak yasal değil"

Lina Tekstil'in uygulamalarının hukuksal normlara uygun olup olmadığını öğrenmek için Tekstil İş Genel Merkezi'nden Asalettin Arslanoğlu ile görüştük.

■ Yasal olarak çocuk çalıştırmak serbest midir, yasak mıdır?

Yasal olarak çocuk çalıştırmak yasaktır. Kanunen çıraklık yasasına göre on üç yaşından itibaren çalıştırabilir ama bu çocukları çıraklık merkezine kaydettirip onları haftanın belli saatlerinde eğitime göndermesi koşuluyla. Hem çıraklık merkezine hem de çıraklık-ustalık eğitimi görsün diye okula göndermesi gerekiyor. Ama bu maalesef uygulanmıyor.

■ Görüştüğümüz bir tekstil firması küçük yaştaki çalışanlarım haftada bir gün okula gönderdiklerini söyledi?

Doğru olabilir ama çıraklık yasasına göre haftanın bir günü yeterli değil. Bir günde dolduramazlar o saati, belli saatlerde çıraklık merkezine göndermeleri gerekiyor, bunu sağlıyorlar mı bilemiyorum ama sağladıklarını sanmıyorum.

■ İş yasasına göre işe yeni alınan kişilere işverenlerin uygulaması nasıl oluyor?

İşe ilk başlayan insanlara bir kere maaş olarak asgari ücret vermek zorundalar, sigorta yapmak zorundalar. Yeni yasaya göre seni bir ay deneyeceğim deme hakları yok. Eskiden bu suiistimal ediliyordu çünkü. Yeni yasaya göre işçiyi işe başlattığı gün sigortalı yapmak zorunda.

■ Şu anda asgari ücret ne kadar?

Brüt olarak 93 milyon 600 bin lira, kesintilerden sonra net olarak bir işçinin eline geçen para 68 milyon küsur.

Nevin Cerav

Yemeğe yasak!

İstanbul'da kurulu Dicle Kadın Kültür Derneği, 26 Aralık akşamı, kuruluşunun birinci yıldönümünü kutlamak üzere Aksaray Yıldız Düğün Salonu'nda bir yemek düzenlemişti. Dernek bünyesinde kadınların yürüttüğü tiyatro, müzik ve halk dansları çalışmalarının da sergileneceği yemeğe son dakikada emniyetçe izin verilmedi. Yemeğe katılmak amacıyla Aksaray'daki düğün salonunun önüne gelen konuklar polis otobüsleriyle karşılaştı.

Ödüller kadınlara

Kültürlerarası Medya ve Sanat Çalışmalarını Destekleme Derneği, video ve kısa film dalında çalışan amatörlere eğitim ve maddi destek sunan bir kuruluş. kısa adı FİMa olan dernek, geçtiğimiz günlerde, "Deniz" konulu bir kısa film senaryosu yarışması düzenledi. Yarışmaya katılan eserler arasında ödül alan senaryoların hepsi kadınlar tarafından yazılmış. Ceyda Karamürsel, Ödül Tönger, Zarife Öztürk, Yeşim Peköz ve Olcay Arlı'nın ödül alan senaryoları FİMa'nın desteğiyle çekilmiş. Ödül töreninde gösterilen kısa filmler ve özellikle birinciliği kazanan Zarife Oztürk'ün çocukluğum Boğaz'da Geçti adlı senaryosundan çektiği film büyük hayranlık topladı. FİMa'yla ilişki kurmak isterseniz telefonları: 0216 338 28 28.

Bank-Sen kadınları çağırıyor

Disk'e bağlı Bank-Sen, banka ve sigorta çalışanları arasında örgütlü bir sendika. Yakın zamana kadar bu işkolunda çalışan kadınların sayısı erkeklerden fazlaymış. Şimdi ise bu sayılar eşitlenmiş. Ancak kadınların bu kadar yoğun olduğu bir işkolunda örgütlü bulunan sendikanın kadın üye sayısı çok düşük. 18-19 Aralık tarihlerinde toplanan sendikanın genel kurulunda yönetim kuruluna yalnızca bir kadın aday oldu, o da seçilemedi. Bank-Sen yöneticileri gelecek dönemde işkolundaki kadın çalışanları sendikaya bekliyor.

RÜYALAR — **SEMRA CAN**

NİYE — **FEYHAN GÜVER**

Nilgün Ünsal:

"Usta olduğuma inanmıyorlar"

Kız Kulesi Enstrüman Yapım ve Tamir Atölyesi'ne girdiğimde çok sıcak bir ortamla karşılaştım. Tüpün üstünde çay demleniyor, duvarlar müzik aletleri ve resimlerle dolu, sokaklarda bir sessizlik hâkim. Atölyenin sahibi Nilgün Ünsal otuz yaşında. İTÜ Konservatuvar'ı müzik aletleri bölümünü bitirmiş. Ben yaptığı aletleri dolu dolu konuşmadan sohbete başlıyoruz.

■ Müzikle tanışıklığın ya da müzik sevgin ne zaman başladı?

Ben ilkokuldayken mandolin çalardım, ortaokulda da devam ettim. Konserler falan verirdim. Ama ortaokuldan sonra müzik öğretmenimi hiç sevmediğim için müzikle uğraşmayı bıraktım, resimle uğraşmaya başladım. Ressam olmak istiyordum aslında. Sonra Mimar Sinan Üniversitesi'nin resim sınavlarına girdim, orayı kazanamayınca Türk Sanat Müziği bölümüne girdim. Tanıdıklarım, "Müzikle daha çok para kazanabilirsin" şeklinde beni desteklediler. Kulak denemesinde başarılı olunca İTÜ'de kaldım. Ama seçtiğim bölüm müzik aletleri yapımıydı. Erkek mesleği olarak bilinen bu bölüme girişim benim psikolojimi de etkilemişti. Bu bölümde nasıl varolabileceğimi bir türlü kestiremiyordum. Ama babamın çok desteğini gördüm. Bölümde on beş erkeğin arasında iki kızdık. Erkek bölümü diye bilinmesine rağmen erkek arkadaşların çoğu askerlikten kaçmak için bu bölüme gelmişlerdi. Kolay bir bölüm gibi görünmesine karşın giderek kantinde oturmaya bile zaman bulamayınca anladık ki hiç de kolay değilmiş.

■ Bu bölümde okumaya başlamanla birlikte çevrenden aldığın tepkiler nasıl oldu?

Çevremdeki herkes bu bölümde ne kadar yükselirsem yükseleyim bir bankada çalışmanın ya da öğretmen olmanın kadınlar için her zaman daha iyi olacağını, kadına daha çok yakışacağını söylüyordu. Ama ben beş yıl bu bölümde okuduysam, erkek mesleği olarak tanınması hiç umurumda değil deyip, daha okurken 1995'in Şubat'ında atölye açtım. Sınıftan üç kişiyle açtık atölyeyi. Diğer ikisi erkekti. Atölyeyi açmam erkek arkadaşlara örnek oldu, kadın arkadaşlarıma da cesaret verdi. Benim başarım okula kayıt olan kadın sayısını da artırdı. Benden birkaç yıl sonra on beşe yakın kız öğrenci kayıt olmuş. Kayıtları yapan kişinin, benden sonra bu bölümü kızlara da önermesiyle de ilgili bu galiba. Çünkü ben kayıt olurken aynı adam teşvik edici tek söz etmediği gibi, "sen yapamazsın" demişti. Ama biz erkeklerden daha başarılı olduk. Hocalar da erkeklerle diyalog kurmaya daha alışkındı. Bizi daha zayıf görüyorlardı ama bir süre sonra işin sadece güçle ilgili olmadığı, el becerisi ve incelik gerektirdiğini herkes kabul etmek zorunda kaldı. Tabii ki biz hep daha azimli olmak zorunda kaldık. Çünkü bizimle çok ilgilenmiyorlardı. Hep daha fazla zorlamak gerekiyordu. Erkek arkadaşlarımız hocaların bize torpilli davrandığını ima ediyorlardı. Ama şunu rahatlıkla iddia edebilirim ki biz daha çok çalıştık. Bu belki de bir şeyleri kabul ettirebilmek, bazı önyargıları yıkabilmek için gerekli olan bir şeydi.

■ Peki atölye açtıktan sonra neler yaşadın?

Atölye açtıktan sonra daha farklı zorluklar yaşadım. Kadınsanız, tek başınaysanız, hele bir de kadın başınıza dukkân açmışsanız bu erkeklerin her türlü tacizine açık bir durum yaratıyor. Müşterisinden tut, yoldan geçen adama kadar herkes farklı davranıyor. Erkeklerin bu konuda kompleks sahibi yaratıklar olduğunu düşünüyorum. Kendilerine mal ettikleri bir alanda bir kadının başarılı olmasını hazmedemiyorlar. Bir de onlardan daha başarılıysa vay haline o kadının. Erkekler başarılı kadını ya aşağılıyor ya da ona sahip olmaya kalkıyorlar, sonuç olarak hazmedemiyorlar. Beş yıl oldu burayı açalı ve bazen bunları önceden bilseydim zor açardım diye düşünüyorum. Bunun dışında kadın olmanın avantajları da var. Ben eskiden dantel falan yapardım. Şimdi aynı işçiliği eşik yaparken, zımparada, cilada kullanıyorum. Kadınların estetik duygularının daha gelişkin olduğunu düşünüyorum. Bu da işimizi kolaylaştırıyor. Üstelik bize sadece sehpa örtüsü yapmak

için öğretilmiş bazı becerilerin şimdi bana para kazandırması, yaşamımı idame ettirmemi sağlaması daha güzel. Bu dukkân bana öyle bir guven kazandırdı ki bugün burayı kapatıp başka bir işe başlasam yine başarılı olacağımı biliyorum. Genç olmak da dikkate alınmak konusunda dezavantaj. Yaşım ilerledikçe ciddiye alınma oram artıyor. Bir de bu işe başladığımda şunu fark ettim, erkekler ticarete daha yatkın, çünkü daha gaddar olabiliyorlar. Okulda da bize bu konuda hiçbir şey öğretmediler. Ben neredeyse bir sene para almadan iş yaptım; çünkü müzikle uğraşan, parası olmayan insanlardan para alamıyordum. Bir de yaşadığım birkaç olay var, beni hem üzen hem de şaşırtan. Bir gün bir müşterim beni oradaki çaycı zannetmiş, benden çay istedi. Başka bir müşterim, benim usta olduğuma inanmadı, ısrarla ustan nerede diye sordu. Bu mesleği yakıştıramadılar bana. Burada erkek arkadaşlarım oturduğu zaman benim usta olduğumu bilseler bile onlara dönüp konuşuyorlar. Kadını sadece taciz için muhatap alıyorlar. Bir ara tacizler yüzünden atölyeyi kapatmayı bile aklımdan geçirdim. Sonra başka iş yerlerinde de farklı tacizler yaşamıyordur diye düşündüm. Ayrıca bunca yıllık emeğimi birkaç erkek yüzünden heba etmemeye karar verdim.

■ Müşterilerin kimlerden oluşuyor?

Her kesimden müşterim var. Radyolardan tutun, sanatçıların saz ekiplerine kadar, öğrenciler, evinde amatör çalışma yapanlar. Bütün müşterilerim benim arkadaşlarım oldu zamanla. Genellikle tamir işi oluyor, yapım çok az. Ben gitar yapmayı çok seviyorum ama maddi zorluklar tamire yöneltiyor. Çünkü parası en çabuk dönen o. Bu işi yapan çok az insan var. Erkek daha fazla, kadın olarak birkaç kişiyiz. Bazı müşterilerim sırf kadın olduğum için geliyorlar.

■ Daha ileride neler yapmayı düşünüyorsun?

Mesleğime devam etmek istiyorum ama işimle mesela evim ya da çocuğum arasında kalmaktan da korkuyorum. Tercih yapmak zorunda kalmak istemiyorum. Bunları düşününce moralim bozuluyor. Bir erkeğin böyle problemleri olmuyor işte. Otuz yaşındayım ama evlilik bana hem çok yakın hem çok uzak. Bir yandan aşkı yaşamak çok güzel, diğer yandan işimi ve birşeyler üretmeyi çok seviyorum. Özgürlüğümden vazgeçmek istemiyorum. Kızım olsa aynı mesleği yapmasını ister miydim bilmiyorum. Bir erkek toplumunun kadınlar üzerinde bu kadar baskı kurduğunu ben burada fark ettim. Bu, insanı etkiliyor. Katılaşmak zorunda kalıyorsun. Benim inadım annemi de olumlu etkiledi. Kadınların zannedildiği kadar zayıf olmadığını ben öncelikle anneme kanıtladım. Son olarak bütün kadınlara içlerindeki büyük gücü keşfetmeleri gerektiğini söyleyebilirim. Başkaları için şimdiye kadar çok şey yaptılar bence artık kendilerine dönmelerinin zamanı geldi. Farkına varmadığımız çok büyük bir gücümüz var.

Beyhan Demir

"Buradan ancak *cenazem* çıkar"

Zeytinburnu Belediyesi'nin bahçesine giren herkes kurulu iki çadır görünce şaşırıyor. İnsanın aklına önce acaba deprem oldu da haberimiz mi olmadı sorusu geliyor. Ama iki çadırdan büyük olanının üzerindeki Belediye İş yazısını okuyunca durum anlaşılıyor. Belediyenin bahçesinde direniş var.

Çadırlardan birinde Belediye İş 2 no'lu şubeden insanlar kalıyor, diğerinde işinden atılan Fadime Morsümbül. Elli sekiz gündür çadırda yaşıyor. 18 Nisan seçimlerinden sonra Fazilet Partisi'nin devraldığı belediyedeki işinden sekiz arkadaşıyla birlikte çıkarılmış. Gerekçe ise işçi fazlalığı nedeniyle kadro azaltmak.

Fadime Morsumbül direnişiyle ilgili şöyle konuşuyor: "On senedir Zeytinburnu Belediyesi'nde kadrolu olarak çalışıyordum. Beşimiz kadın toplam dokuz kişiydik, otuz üçüncü günde diğer arkadaşlar tazminatlarım kabul edip direnişten vazgeçtiler. Ama bir başka iş olsun, tazminat olsun, kabul etmem mümkün değil. İşimden başka hiçbir şeyim yok. Bir kızım var, liseye gidiyor, eşimden ayrıldım, maaşımdan başka hiçbir gelirim yok. Ben orada işçi olarak çalışıyordum, bana ne iş verseler onu yapıyordum. Yedi sene sekreterlik yaptım, hatta bu işi kaybetmemek için ilk zamanlar üç ay asfaltlama işinde çalıştım. Daha önceki yönetim bize, 'Ya herkes işini yapacak ya da gidecek demişti,' ben de işimi kaybetmemek için asfaltlamada çalışmıştım. Benim için fark etmiyor, ne iş verseler onu yaparım. Sonuçta bu benim ekmek param, emeğim, yaşam hakkım, yani bugün başkanın yaptığı şu: Benim yaşam hakkımı elimden alıyor."

Morsümbül, otuz beş yaşında, bir kızı var ve yalnız başına yaşama mücadelesi veriyor. Ayrıldığı eşi başka bir kadınla evli ve iki çocuğu var. Siyasi partilerin politikalarının faturasını o ödüyor. İşinden başka hiçbir güvencesi ve geliri yok. Başka bir iş teklifi istemiyor, eski işini geri istiyor sadece. "İki haftadır yönetim bize ümit veriyor, oyalıyor. Bana iş teklifleri sunuyorlar, kahve mi, büfe mi istiyor, özel şirkette iş mi istiyor, kızma burs veririz gibi teklifler yaptılar ama kabul etmedim. Çünkü zaten benim bir işim vardı, onu geri istiyorum. Bir suçum varsa, yaptığım bir yanlış varsa söylensin, o zaman ben kendim giderim ama böyle şeyler yok ortada. Bana göre kendi kadrolarını kurmaya çalışıyorlar. Çünkü bizi atmadan önce beş tane yeni kadro aldılar. Oysa bizi işçi fazlalığını neden göstererek attılar. Kendileri bana açıkça personel politikamız bu, sıfıra indireceğiz diyorlar."

İki aydır çadırda yaşayan Fadime Morsümbül, kızını Mersin'e babasının yanına yollamak zorunda kalmış. Direnişin ilk ayında da çadırdan hiç ayrılmamış, en sonunda arkadaşlarının zoruyla evine banyo yapmaya gitmiş. Soğuktan dolayı hastalanmış, tüm düzeni bozulmuş ama koşullar ne olursa olsun vazgeçmeye niyeti yok. Gündüzleri gelen ziyaretçileri ağırlıyor, gece geç saatlerde Belediye İş Sendikası'ndaki arkadaşları dışarıda gezinirken birkaç saat uyuyor. "Ya işime geri dönerim ya da benim buradan cenazem çıkar. Çok zorluk çektim, belediye benim için bir şanstı. İşimin olması beni ayakta tutuyordu. Kızım ve kendim için birşeyler yapmaya çalışıyordum, bu beni çok mutlu ediyordu, bunu elimden aldılar," diyor. Çevredeki insanlardan destek gördüğünü söyleyen Morsümbül, kadınlardan , sivil toplum kuruluşlarından, partilerden de destek istiyor.

Mehpare: Eşimle aramda on dört yaş var. Görücü usulü sayılabilecek bir yolla evlendik. Ailelerimiz birbirini tanıdı, sonra bize söylediler. Biz zaten aynı işyerindeydik, ben o zaman öğretmenliğe başlamamıştım. O parlak bir insandı, iyi bir mevkideydi ve daha da yükseleceği kesindi. Çok az insanın yüksekokul mezunu olduğu bir dönemde o üniversite mezunu olarak ön plana çıkmıştı. İyi derecede yabancı dil biliyordu, çalışkandı, çok takdir ediliyordu. Ben öğretmenliğe başladığımda onun üçte biri kadar bile kazanamadığımı gördüm. Ama zaten buna gerek yoktu. Rahat bir yaşam sürüyorduk. İki çocuğumuz oldu. Onlara da sıkıntı çektirmedik. Eşim çalıştığı yerin genel müdürlüğüne geçti, gece mesaileri falan vardı. Eve geç geliyordu. Evde otorite demeyeyim ama büyük bir saygınlığı vardı. Zaten çalışma saatleri birlikte fazla zaman geçirmemize izin vermiyordu. Ama yine de gece yemeğe filan gidebiliyorduk. Çocuklarla ben daha fazla meşguldüm.

Gulseren: Bizim rahmetli emekli olduğunda çok yaşlıydı. Altmışındaydı neredeyse. Daha önce bir yerden emekli olmuştu ama teknik adamdı, bir fabrikada çalışmaya başladı. İşini çok severdi. Eli de herşeye yatkındı. Her yeri tamir ediyor, çiçek gibi yapıyordu. Ama çocuk gibi kaprisi çoktu. Yemeği özel, içkisi özel, televizyon programlarını kendi bilir, kendi izler. Zaten bir kaprisi vardı, ona da evde az zaman geçirirse katlanabiliyordum. Ama son işini bırakıp temelli eve geldiğinde benim için cehennem azabı yarattı.

Sevil: Biz de görücü usulü evlendik. Kocam öğretmendi, yarım gün evde olurdu. Okulda müdür olunca evde daha az vakit geçirir oldu. Mutfakmış, ev temizliğiymiş, hiçbir şeyden anlamaz. Hatta ben olmazsam kendine çay bile demleyemez. Yirmi beş seneyi doldurup emekli olunca evde çok kalmaya başladı. Buyük kızım artık bizimle yaşamıyordu, küçük kızım da yurtta kaldığı için sadece hafta sonu eve geliyordu. Böylece biz kaldık başbaşa. Asıl o zaman kocamı tanımaya başladım.

Ayten: Biz Sivas'tan İstanbul'a göç ettik. Ben kocamın ikinci karısıyım. Birincisi ölmüş. Kurban olurum ben, kocam ona çok çektirmiş. Kocam benden on sekiz yaş büyük. İstanbul'a gelip kendimize ev tuttuk. Kayınpeder, kaynana, kayınlarım aynı evde kalıyoruz. Buyük kaynımla kocam çalışıyor. Ben de evdeki herşeyi yapıyorum. Dört tane de çocuğum oldu. Affedersiniz hem çocukların altını değiştiriyorum, hem de kayınbabamın ayaklarım yıkıyordum. Kocam bunları yapmazsam beni döverdi. Bunlardan kurtulmak için evlere temizliğe gitmeye başladım. Ama kocam sonra yasakladı, "Para kazanınca senin dilin çok uzadı," dedi. Kocam zaten benden yaşlı, seneler geçtikçe iyice çöktü, fabrikadan emekli oldu. Çocuklar da artık yavaş yavaş çalışmaya başladılar.Ben zulmü en çok kocam emekliyken gördüm.Önce de yapıyordu ama işten yorgun gelir yatardı. Emekli olunca hep evde.

Mehpare: Bizimkinin yaşı geçmeye başladıkça ikinci çocuğun çok üstüne düştü. Bana çok müdahale etti. İkinci çocuğu torun gibi gördü ve çok el üstünde tuttu. Emekli olduğunda küçük kızım dokuz yaşındaydı. Emekli olur olmaz, çocuğun hizmetçiliğine soyundu ve evdeki otoritemi yıkmaya başladı. Ben ak desem o kara diyordu. Ben de bir sure dinlenmesine ses çıkartmadım ama sonra daha yaşı genç çalışsın dedim. Emekli maaşı çalışırken aldığının onda biriydi neredeyse. Birden ekonomik olarak allak bullak olduk. İş teklifi gelse de reddediyordu. Yorgunum diyordu. Evde sıkıntıdan icraatlara girişti. Tabii adam evde boş durunca da sıkılıyor. Gunde on kez markete gitmeye başladı. Ne nerede daha ucuz, onları takip ediyor, kilolarca sebze, meyve alıyor. Becerdiği kadar yemek pişiriyor.

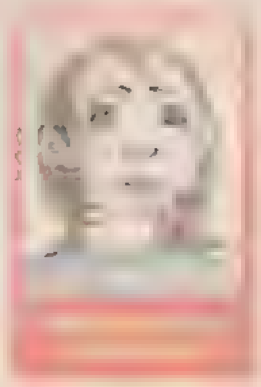

Sevil: Keşke benimki de kendini ev işine vursaydı. Bizimkinin evde kalması demek sürekli hasta olması demek. Sürekli bir hastalık icat ediyor. Daha yemeği yer yemez gözü ecza dolabında. Hep biryerleri ağrıyor. Hiç evden çıkmadan adamın surekli hasta olması beni de şaşırtıyordu ama ben yine de sürekli onun hizmetindeydim. Sonra sonra fark ettim ki adam sıkıntıdan böyle.

Mehpare: Ben de bir süre sonra fark ettim ki iş yapacağım derken bana iki kat iş çıkarıyor. Mutfağa her girdiğimde en az bir kavanozu kırılmış, kırıklarını da tezgâhın üstünde buluyorum. Ispanak mı ayıklıyor, butün saplar, çöpler lavabonun içinde, delik tıkanmış, sular taşıyor. Çok düzensiz bir kere. Çalışırken daha az evde olduğu için bunlar göze batmıyor. Emekli olunca butün üstü başı salona yayıldı. Ceketini çıkarıyor, hop koltuğun üzerine, baş köşeye. Çoraplarını çıkarıyor, yuvarlayıp top yapıyor, hoop sehpanın altına. Gazeteler okunur, halıya yayılır. Sanki kasıtlı yapıyor.

Gülseren: Ben de bazen kasıtlı mı yapıyor diye düşünürdüm. Herşeye kızıyor. Şeker hastasıydı. Artık sinirinden geçilmiyordu. Sokakta top oynayan çocuklara bile bağırıyor, kapıya gelen mandalcıyı azarlıyor, komşularla görüşmeme laf ediyor. Ben ipleri ele almak gerektiğini hissettim. Yoksa olmayacak. Onu mutfaktan uzak tuttum. Varsın salonda yatıp paşalığa devam etsin. Ama televizyon keyfim filan kalmadı. Sabah kalkıyor, televizyonu açıyor. Haberlere bakıyor. Surekli TRT-1 açık. Başka bir kanal da açtırmıyor. Bir de iyice küfürbaz oldu. Ağzının açsam bağırıyor. Nihayet ben de patlamaya başladım. Dışarıya yöneldim. Torunlarla sinemaya gidiyorum, yazlığa gidiyorum. Onu evde bırakıp kaçıyordum resmen. Aslında bu bir bakıma iyi oldu. Ben dışarıya açıldım. Arkadaşlarımla dışarıda görüşür oldum. Evi ona teslim ettim ama kendim teslim olmadım.

Ayten: Kocam evde daha sinirli oldu. Ben de sinir hastası oldum. Ama baktım bu böyle olmuyor. Canıma kıymayı bile düşündüm. Hep şaşardım, bu adam hiç çalışmıyor, hep bize zulmediyor. Bu güç nerden geliyor? Bunları düşününce birşey olmuyor ama kocama söyleyince çok dövdü beni. Ondan sonra çok kavga ettik. Ben bağırdıkça o sustu. Bu güç nerden geliyor diyordum ya, buldum, bağırmaktan.

Sevil: Benim öyle dışarı çıkma durumum olmadı. Evi ona teslim etmek benim için ölüm. Ev işine, yemeğe o kadar yabancı ki evi ona bıraksam evin halini düşünemiyorum. Ben kendimi feda ettim. Onun etrafında fır döndüm. Yeter ki evde kurduğum düzeni bozmasın diye düşündüm.

Mehpare: Ben de dışarıya yöneldim. Çünkü eve kadın meslektaşlarımla gelmek istemiyordum. Evi kimbilir nasıl dağıtmıştır, diye düşünüyordum. Zaten eve kim gelse oturup dinler olmuştu. Eskiden böyle değildi. Emekli olunca kadın arkadaşlarımla muhabbetime girmeye başladı. Biz bir şey konuşuyoruz, o da lafa giriyor. Daha olmadı yanımızda oturup bizi dinliyor. Hiç çıkayım bir dolaşayım, bunlar kadın kadına konuşsun demiyor. Bizde bir tabu vardır, hanım kız gibi dinliyor diye. Eşim de aynen öyle oldu, hanım kız gibi dibimizde. Bir de konuştuklarımıza muhalefet ediyor. Kahve falı bakıyoruz, benim yaşı geçkin bekâr arkadaşlarım var onlarla esprili muhabbetler ediyoruz. Eşim. "Fal da neymiş," diye lafa giriyor. Konuşuyor da konuşuyor. Tamamen gereksiz konuşmalar. Artık çocuklarını bile sıkılmaya başladı. Zaten onları bana karşı korumak gibi gereksiz bir çabaya girdi. Ben bir şeyleri görüp onlara nasihat etmeye çalı

İş, para, iktidar... Erkek işsiz ve parasız kalınca, iktidarı da sarsılıyor galiba ya da yıllar geçtikçe kadınlar bu iktidarla baş etmeyi öğreniyor Dört kadın kocaları emekli olunca yaşadıkları [illegible] sikleri anlattılar: Erkekler değişmiş, kadınlar değişmiş, ilişki değişmiş...

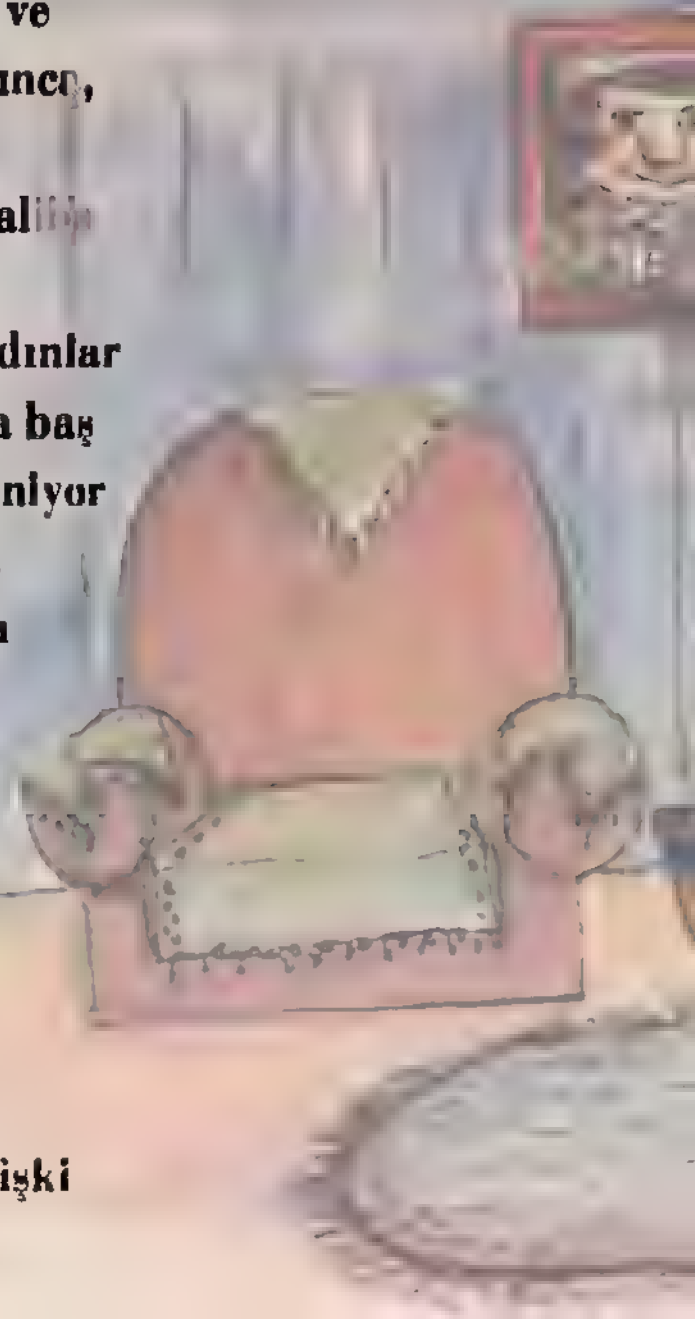

sam, "Aman çocukları üzme, sen onları bunalıma sokuyorsun," diye başlıyor. Çocuklarla arama giriyor sürekli. Büyük kendini kurtardı ama küçük konusunda eşim çok problem çıkardı. Hiçbir konuda kural koyamaz oldum. Ama kendisi istediğinde pekâlâ azarlıyor çocuğu. Maddi güçsüzlüğünün acısını bizden çıkarıyor.

Sevil: Maddi güçsüzlük dışında, bir de işe yaramaz oluyorlar. Uç ayda bir yatarak emekli maaşını alıyor, ama ne evde ne de başka yerde hiç çalışmıyor. Benim eşimin bu saltanatı bir sene sürdü. Saltanat diyorum çünkü evde ağa gibi bir şeydi. Ben sizler gibi gezmeye falan da gitmezdim, bir sene hep evde ona hizmet ettim. Sinirden bir sürü hastalığım çıktı. Ne için doktora gitsem sinirsel diyorlardı. Kızlar evde olduğunda biraz kafa tutuyordum. Onlar da benden yana oluyorlardı, özellikle televizyon konusunda. İstediğim hiçbir programı seyrettirmiyordu. Kızlar olunca üstün geliyorduk. Bir ara boşanmayı bile düşündüm. O da, ben de çok asabi olmuştuk. Ama o bağırıyordu, ben içime atıyordum. Şimdi kardeşlerimle çalışıyor da rahatladık biraz.

Ayten: Çocuklarım büyüdükçe onlarla birlik olduk. Kaynanamlara ayrı yer yaptık. Kocamın da eskisi kadar sesi çıkmıyordu. Çünkü çocuklarım onun emekli maaşından daha çok para getiriyorlardı. Kocam iyice bir ezik oldu. Bazen üzülüyorum ona ama, yine çahşsa yine o güçlü olur bunu da biliyorum. Bu yaşamda eve parayı getiren güç sahibi oluyor.

Gülseren: Ben yazın torunlarla tatile gitmeye başladığımda bize yakın oturan kızım babasının işleriyle ilgilenmeye başladı. Daha önce o çalışırken, yemek, bilmem ne deyip beni alıkoyuyordu. Ben olmayınca, kızım yemeğini pişiriyor, bırakıp gidiyor. Bizimki de biraz hizaya geldi. Ev nasıl dönüyormuş bunu gördü. Hatta bir ara beni takdir eder gibi bile olmuştu. Yani tam beni takdir edecek kadar yola geliyordu ki, hastalandı, yatağa düştü. Sonra da vefat etti. Yani ben ondan hiç iltifat görmeden o terk-i dünya eyledi.

Mehpare: Ben şimdi bir özel okulda çalışıyorum. Bir de özel ders veriyorum. Çevrem çok iyi. Onun emekli maaşını katlıyorum. Eskiden bana sen ne kazanıyorsun ki, derdi. Hep yüzüme vururdu. Bütün varlığımızı onun çalışkanlığına ve tutumluluğuna borçluymuşuz gibi davranırdı. Hakkını yemeyeyim, ona çok şey borçluyuz ama ben de hep tasarruflu oldum. Hâlâ çalışıyorum, maaşım ve kredi kartlarım onun elinde. Mutfak alışverişini o yapıyor, yine de beni müsriflikle suçluyor. Kazanmak için deli gibi çalıştığını parayı kullanmaya hakkım yok. Hiç bir şey bulamazsa sigara masrafın çok diye tutturuyor. Eh tabii kavga ediyoruz o zaman. Bir de emeklilik kılığına bile yansıdı. Hep pasaklı, hep bakımsız oldu. Kendine iyi bakmıyor. Çok iyi bir insan, onu çok seviyorum ama görüntü konusunda beni hiç dinlemiyor. Kaç kere gömlek değiştirmesi konusunda yalvardım. Hatta bir kere giymesin diye bir gömleğini parçaladım. Hiç üzerinden çıkartmıyordu. Yıkatmıyordu da. Ben de ellerimle parçaladım. Ama bunun yanında spor salonlarına gidiyor, resim yapıyor. Hobilerine zaman ayırıyor, reçeller yapıyor. O keyfine bakarken ben, emeklilik yaşım geldiği halde çalışıyorum. Evin ekstra paraya ihtiyacı var. Benim hiçbir hobim yok, arada bir büyük kızımla dışarı çıkıyorum, o da eğer beni yanında isterse. Kadın arkadaşlarımla geziyorum ama buna bile zamanım yok. Hafta sonu da çalışıyorum. Haftanın yedi günü işteyim. O da evde taht kuruyor. Cezme hayatımız da bitti. Ortak çevremiz azaldı. Artık konuşacak konumuz bile kalmadı. O kendiyle ilgileniyor çünkü. Bir de emeklilik sonrası bir huy edindi, hastalık hastası oldu. Her hastalığa yakalandığını sanıyor. Artık kimden duyarsa. Boyuna doktora gidiyor. Tuhaf ilaçlar içiyor. Yok sarılık oldum, yok ülser oldum, yok beynimde ur var... Hiç bir şey çıkmıyor, Allah'a şükür sapasağlam. Ama canı çok tatlı ya, her gün doktorda. Acayip vitaminler almaya başlamıştı, neyse ki kesti. Hiper enerjiden yerinde duramaz olmuştu vitaminlerden. Cildi çok gergin, bütün gün spor yapıyor. Sigara yok, içki yok. Saat on bir dedin mi yatar. Asla düzenini bozmaz. Ama sızlanır. İşsizlikten tabii. Kendini dinliyor sürekli. Bu nedenle hastayım sanıyor. "Hastayım, öleceğim..." Doktorlara acıyorum, zaten her seferinde nörologa sevkediyorlar onu. Nörolog da ne yapsın, hafif ilaçlar verip gönderiyor. Bir de duydum, doktora, "Karım beni hasta ediyor," demiş. Böyle sivri dilli oldu, herkese beni şikâyet ediyor.

Gülseren: Ben daha önce de duymuştum, emekli adamla uğraşmak zordur diye. Hep konuşulurdu arkadaşlar arasında. Bir arkadaşım kırkından sonra boşandı bu yüzden. Kocası emekli olmuş ve zamparalığa başlamış. Hani boş vakitte, genç kızlarda şansımı deneyeyim diye. Çünkü erkek yaşlandığını kabul etmiyor. Kendini işe yaramaz görmekten hoşlanmıyor hiç. Hep seni kadın olarak işe yaramaz görürler. Ama o senin konumuna düşünce zıvanadan çıkıyor. Ev işini küçümser, emeğine saygı duymaz, bir de kendisi gelsin otursun bakalım evde kolay mı? Zamparalık merakı yaygın birşey. Çünkü emekli kendini o yönden kanıtlayacak. Bir yerden yenmeye uğraşacak kompleksini. Bizimki artık yaşlıydı, evde küfretmekle kaldı. Sinirini kaprisini ben çektim. Bir de gereksiz titizliğini çektim. Bir ara yaptığım temizliği beğenmemeye başlamıştı. Ulan, ben o temizliği kırk yıldır yapıyorum, sen şimdi mi görüyorsun? Sonra ben de titiz bir insanım, ama onunki resmen kusur aramak. Kendini müfettiş gibi görmeye başlamıştı. Rahmetli işte. Zor adamdı. Yani sorarsan söylerim, onun emekli olmadığı zamanlarda da ezildim, yoruldum. Emekli olunca birkaç şey değişti. Ama iktidar yine onun elinde kaldı. Ben başka bir yere yöneldim. Yer değiştirdim. Alışkanlıklarım değişti. Belki böylesi daha iyiydi, onu da bilemiyorum. Yani ben belki de hep dışarıda olmalıymışım. O da hep koltuğunda oturmalıymış. Benim işim olsa, asla bırakmayı düşünmem. Ev insanı boğuyor çünkü. Bunu artık bu yaşta iyice anladım.

Sevil: Ben yıllarca çalışmadığım için eziklik duydum. Hep o çalıştı, ben yedim diye düşündüm, hiç sesimi çıkarmadım. Ama onun hiç çalışmadan aldığı üç aylığı eve yetireceğim diye uğraşırken de laf söylemesi bana daha çok batıyor. Keşke biz de ev kadınlığından emekli olsak. Zaten hep çalışıyoruz. Ama karşılığı yok. Onlar tamam çalışıyorlar, para kazanıyorlar ama biraz elden ayaktan düşünce, evde kalınca yaptıkları eziyet. Kimseye gösteremedikleri siniri bize gösteriyorlar. Ben artık, "Şu emekli maaşını niye yetiremiyorsun," dediğinde, git hakkını savun da daha fazla zam al ben de yetireyim, git sendikana bağır, bana ne bağırıyorsun diyorum. Ne yapalım.

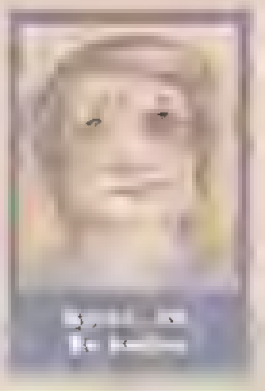

Mehpare: Emekli olmasaydı, ya da hâlâ çalışıyor olsaydı bizim ilişkimiz herhalde farklı olurdu. Cinsel açıdan da koptuk. Eskiden daha başka bir heyecan olurdu. Ben de düzenimi daha iyi kurardım. Şimdi evde dursam sıkılıyorum. Bütün gün bilgisayar oynayıp, sigara içiyorum. O emekli olunca ne hikmetse o değil ben sigaraya başladım. Sigara içme bahanesiyle komşulara gide gele sigara bağımlısı oldum. Onceden içmezdim. İşte hem yaşlılık, hem işsizlik onu çocuklaştırdı. Yapacak bir şey yok, sabredip geçiniyoruz.

Yaşamak istiyorum!

Her zaman insana olan sevgimi korudum. Dört duvara ve bu sonsuz karanlığa rağmen kulaklarım tüm insanlığın yürek çırpıntısını dinliyor, çocukların çığlıklarını ve kadınların feryatlarını duyuyorum.

Bu mektubu kaldığım koğuşta bulunan bir arkadaşın yardımıyla yazıyorum. Öncelikle o ve ben sizi selamlıyor, dokunmadan da olsa elinizi kuvvetle sıktığımızı haber veriyoruz. Belki bunu siz de hissetmişsinizdir. Attığınız adımlar, barış için söylediğiniz her bir söz zindanları birden her yerinden sular fışkıran çöller gibi ferahlattı. Umudumuz, yaşama sevincimiz son derece kuvvetli. Ben hem bunları ifade etmek, hem de kendimden bahsetmek istiyorum. Özellikle son gelişmelerden sonra, içinde bulunduğum durumun daha iyi anlaşılabileceğini, daha iyi önyargısız ve insani çözümlerle yaklaşılabileceğini düşünüyorum.

1994 yılı Temmuz ayından beri cezaevindeyim. Cezaevine girerken her iki gözüm de görmüyordu. Ancak doktorlar bir daha görebilme ihtimalinin yüzde 50 olduğunu söylüyorlardı. Bugün ise böylesi bir ihtimalin tamamen ortadan kalktığı söyleniyor. Yani bir daha görebilme şansım yok.

Cezaevine girdiğimde on sekiz yaşındaydım. Ve beşinci yılım bitti, altıncı yıla girerken sürekli yaşamın zorlukları ile mücadele ederek yaşamımı sürdürebildim.

Sorun sadece gözlerimin görmemesi değildir. Bunun yanında çeşitli fiziki rahatsızlıklarım da var. Bu rahatsızlıklarımı tek tek yazmak istemiyordum. Ancak durumumun daha iyi anlaşılabilmesi için buna ihtiyaç duyuyorum. Gözlerimi kaybederken başımdan da ciddi yaralar aldım. Kafamda, yüzümde şarapnel parçaları bulunmaktadır. Aldığım darbeler sonucunda sürekli baş dönmesi ve baygınlık durumum var. Diğer yandan bir böbreğimde yedi tane taş, diğerinde de iltihap var. Her ikisi de giderek işlevini yitiriyor, böbrek rahatsızlıkları da halsizlik, şişkinlik yapıyor. Yine yaralanmam sonucunda yoğun kan kaybından dolayı ortaya çıkan çeşitli rahatsızlıklar var. Bu rahatsızlıkların birleşmesiyle yaşamın nasıl olacağını siz tahmin edebilirsiniz..

İçinde bulunduğum cezaevinin zor koşullarında daracık bir alanda bile rahat hareket edememek, dolaşamamak, günün yirmi dört saatini yatakta geçirmek zorunda olmam var. Gözlerimin görmemesi nedeniyle doğal ihtiyaçlarımı bile arkadaşlarım olmadan karşılayamıyorum. Bu yazılanlar abartısız yaşamın gerçekleridir. Bu durumun da herkes tarafından bilinmesini, görülmesini istiyorum. Beş yıl önce eğer tedavi olma imkânım olsaydı, bugün fiziki de olsa karanlıkta kalmazdım. Bilinçli olarak bu yaşama terk edildim. Ama her zaman ben insana olan sevgimi korudum. Dört duvara ve bu sonsuz karanlığa rağmen kulaklarım tüm insanlığın yürek çırpıntısını dinliyor, çocukların çığlıklarını ve kadınların feryatlarını duyuyorum. Ve el yordamıyla da olsa kavramaya çalışıyorum çevremdeki gerçeği. İnsanlar ancak yaşanan gerçeği yaşayanlardan ve yansıtanlardan öğrenebilir. Ben yaşadım, yaşıyorum. Gökyüzünün rengim, güneşin doğarken çevresine yansıttığı ışığı ve sıcaklığı yüreğimde taşıyorum. Şunu bilmenizi istiyorum, nasıl bu mektubu yazmama son açıklamalar vesile olmuşsa, eminim binler, on binler için de bir umut kaynağı olmuştur. Bu sesleri kendine insanım diyen herkesin duyması, bu seslere herkesin sesini katması gerekir. Böylesi bir biraraya geliş, yaşamı onuruyla yaşamak isteyenlerin hakkıdır. Ve en güzel yaşamı onurlu ve şerefli insanların hakkettiğine inanıyorum.

Ben de bir insan olarak böyle onurlu ve özgür bir ortamda yaşamak ve yaşamın güzelliklerini bütün çocukların ve bütün kadınların birlikte tatmalarını isterim. Her ne kadar fiziki olarak yaşamım karanlık olsa da yüreğimde sönmeyen ışıkla yürümek ve yaşamımı sürdürmek için bu imkânsız koşullarda farklı yaşanabilecek bir ortamda olmam gerekiyor. Bir çiçek nasıl güneşin sıcaklığını ve enerjisini alıp suyla yaşam buluyorsa, insanın da sağlıklı bir yaşamda olması gerekiyor. Benim istediğim de böyle bir ortamın sağlanılıp yaşamımı sürdürmektir. Bu konuda sizin gereken ilgiyi göstereceğinize olan inancımla selam ve saygılarımı sunuyorum.

Hediye Aksoy

Kadınlar. bu tehdidi yemeyin...

Adamcağız çok sevmiş. hani ölesiye... Ama acımasız sevgili kendisini terk etmeye meylemiş zahir. O da başlamış duygusal sömürünün feriştahını yapmaya...

Bu akşam ölürmüş, onu kimse tutamazmış... Son derece popüler bir pop şarkıcımız. Murat Kekeli adıyla maruf sanatçımız(!) bu parçayı aslında iki yıl önce yapmış ama o zamanlar pek tutulmamış. Şimdilerde her gün elli kere çalınan parçalardan biri oldu. Ayrıca çok da çirkin bir reklam biçimi var. Hemen hemen her gün değişik bir kanalın sabah programında yer alıyor; soru hep aynı, "Bu parça daha önce çıkmış ama çok sayıda insan intihar ettiği için yasaklanmış, doğru mu?" Cevap da hep aynı, 'Bu bize çok rahatsızlık veriyor. Böyle duyumlar var ama kesin birşey bilmiyoruz. N'olur bu konuyu konuşmayalım. Biz bu şarkıyı insanlar intihar etsin diye yapmadık.' Bu söylentiler kasıtlı yayılmış demek ki. Vay be, adamlar bir şarkı yapmış, dinleyen intihar ediyor. Bu kadar etkili bir şarkıyı bilmemek en azından çağ dışılık! Ben de oturup dinledim. Dinlemekle de kalmadım, seyrettim. Adamcağızın sevgilisini yanında tutmak için pek fazla şansı yok gibi geldi bana, ona da öyle gelmiş olacak ki, "intihar etmekle" tehdit ediyor. Sesi de görüntüsü de feci...

Bu ne biçim aşk şarkısı?.. Demeyin. Çünkü ülkemizdeki aşk tammlamalarına tıpatıp uyuyor. "Sensiz olamam hayatım." Ya da "Sensiz ben bir hiçim," edebiyatına uygun bir anlatım. Adamcağız çok sevmiş, hani ölesiye... Ama acımasız sevgili kendisini terk etmeye meyletmiş zahir. O da başlamış duygusal somürünün feriştahım yapmaya; bu akşam ölürüm, senin yüzünden öleceğim için ömür boyu beni unutamazsm, ayrıca da vicdan azabı çekersin. Eeee? Eee'si gel beni dinle, sevemesen de, ben ölmeyeyim diye benimle ol...

Bu kötü numarayı yiyen o kadar çok insan var ki. Çevremde yapış yapış duygusallıklarla hiç istemeden birlikte olan bir sürü çift yaşıyor. Oysa bu, resmen tehdit yoluyla bir insanı alıkoymak. Gitme, gidersen ölürüm(!)... Sevgili kadınlar, özellikle siz, duygularınızdan acımanın dozunu biraz duşurun, n'oolur... Öyle sevgilisi terk etti diye ölmek kolay bir şey değil. Eğer gerçekten böyle bir eğilim varsa, ortada çok ciddi psikolojik sorunlar var demektir ve bu sorunların bir uzman yardımıyla çözülmesi gerekir. Kendi aşk tanımlarımızı yapabilirsek tufaya gelmeyiz diyorum ben. "Sen bile tutamazsın, valla ölücem dedim mi bi ölürüm, görürsün," muhabbetleri yaşadığımız dünyada olsa olsa başka eğitim süreçleriyle, başka sorunların üzerine gidilmesiyle çözümlenebilir. Öyle "Leyla Mecnun" hikayeleri çok gerilerde kaldı. Sevgiliyi elde tutmak için arabesk yerine değişimi öneriyorum. Erkekler değişmek zorunda. Oturup düşünmek zorunda. Egemenlik alanlarındaki sarsmtılar ister istemez onları değiştirecek. Öyle sulu tehditlerin içi boşalıyor artık. Kadınlar bilinçleniyor. Aşkı da kendi dilleriyle, kendi gönülleriyle tanımlayacaklar, yakındır...

Yıllarca önce, o zamanların bir şarkıcısı vardı: Sevval Taner... Bir şarkı yapmıştı: Leyla. Ne diyordu şarkısında, "Çağa uydu Leyla. ne hoş oldu Leyla." Bu Leyla o Leyla işte, Mecnun un Leyla'sı...

Humavun-Ankara

Atari oyunu deyip geçmeyin

Atari salonunda gözüme çarpan bir iki kızı üzüntü yerine sevinçle karşıladım. Hiç olmazsa onlar bu rahatsız edici ortamı pek tercih etmiyorlardı.

Kocamdan ayrıldığından beri oğlumla hafta sonları görüşüyorum, çünkü babasıyla kalıyor. Eskiden işten çıkıp eve gittiğimde, hemen mutfağa dalardım, oğlum ise okuldan gelince yalnız başına oynamak zorunda kalırdı. Şimdi cuma akşamları okuldan sonra bana geliyor, hafta sonunu birlikte geçiriyoruz. Dolayısıyla bana gelmek onun için eski düzenin tersine bir eğlence halini aldı. Birlikte yemek, evişi telaşı olmadan vakit geçiriyoruz, yemeği dışarıda yiyoruz, çocuk filmi varsa sinemaya gidiyoruz vs. Ama oğlum bir süredir bana her gelişinde atari salonuna gitmek istiyor. Bense her seferinde bu isteğine soğuk bakıyordum. Sonunda o kadar ısrar etti ki, bir pazar günü kalktık gittik. Jetonları cebimize doldurduğumuz gibi daldık salona. Doğrusu gurultulu bir yer olacağını kestirebiliyordum ama bu kadarına hazırlıklı değildim. Uğultudan kulaklarım neredeyse sağır olacaktı. Üstelik de uğultu çocukların konuşmasından değil makinadaki oyunların kavga seslerinden kaynaklanıyordu. Üç katlı atari salonu hınca hınç yaşları dokuzla on sekiz arasında değişen oğlan çocuklarıyla doluydu. Adım atmak bile çok güçtü. Açıkçası salonda gözüme çarpan bir iki kızı üzüntü yerine sevinçle karşıladım. Hiç olmazsa onlar bu rahatsız edici ortamı pek tercih etmiyorlardı.

Onlarca atari makinasının başında iki üç çocuk kümelenmiş, biri oynuyor diğerleri de heyecanla sonucu bekliyor. Çevredeki çocuklara bakıyorum hiç birinden ses çıkmıyor, birer robot gibi makinadaki oyuna kilitlenmişler. Ben çevreye şaşkın şaşkın bakarken oğlum da bir oyundan öbürüne koşturup duruyor. Bir ara başka şeylerle ilgisini çekip dışarı çıkarmaya uğraştım ama dudakları anında büküldü, bana küsüp arkasını döndü. Bu hareketin anlamını biliyorum ben, "Babam olsa böyle yapmazdı" hareketi bu!

Ben de çaresiz peşine takılıp oynadığı oyunları incelemeye başladım. Araba, kayak yarışları ve bir iki tetris, tavşan gibi daha masum oyunların dışındaki tüm oyunlar kavga, savaş, önüne gelen her şeyi imhadan ibaret sadece. Adına oyun denen bu illet çocukları düpedüz öldürmeye, vurmaya, kırmaya teşvike yarıyor. Bu arada kadın erkek eşitliğini de(!) unutmamışlar tabii. Bazı imha etme oyunlarında kadın kahramanlar da var. Görüntüleri de öyle erkek gibi değil, oldukça "seksi" ve "kadınsılar!" Üstelik erkek rakiplerle, en az onlar kadar acımasızca dövüştürülüyorlar. Bir saat içinde başım, uğultu ve gördüklerim yüzünden zonklamayla birlikte ağrımaya başladı.

Özellikle o salonlara giden çocukların yaşlarını düşündüğümde çok endişelendim. Tam gelişme çağında kafaları bu zırvalarla ve şiddetle dolduruluyor. Her biri bu makineler aracılığıyla makineleştiriliyor. En azından kendi adıma, bundan sonra, ne olursa olsun oğlumu bu tür salonlara, üstelik de kendi elimle götürmemeye kesinlikle kararlıyım. Dudağını büküp bana küsmesi pahasına bile. Çünkü oğlumun dudak büküp gözleri buğulu ağlama hareketine asla dayanamıyorum.

Nurgül

Alışkanlıklar sonunuzu hazırlıyor...

Belirli tarihlerimiz vardır, simgeleşmiş tarihler. Ayın on ikilerinde soğuk bir esinti, ürküntü duyarız. Planladığımız güzel işleri bu tarihlere denk getiririz. Oyle es geçelim diye, ya da o tarihleri boş bırakırız. İşaretlenmiş tarihlere ayın on yedileri de eklendi. Katılıp kaldığımız bir tarih bu, çoğumuzun henüz suçluları bile bulamadığımız bir tarih.

"Kimse var mı orada?" Bu cümleyi hergün kullanırdık, yitip giden herşey için. Şimdi daha somut günlerin cümlesi oldu. Bu tarih ve seste birden durduk. Tam da kaptırmış giderken... Ne güzel boş bulduğumuz yerlere bir gecede binalar dikerken, tam da başımızı neresi olursa sokarken, ne yapsın bu insanlar canım, deyip boş verirken. İş bitiricileri, ne adına olursa olsun davul zurna ile karşılarken; ben artık sanatımla ilgileniyorum deyip ağzımız aralık, dilimiz dışarda pozlar verirken ve bu pozlara ağzımızın suyu akarak bakıp hayallere dalarken... Bu cumhuriyete birşey olmaz canım bunca yıl dayandı deyip derin uykulara dalarken; sokakları tanımak istedik diye aile kararlarıyla ölümlere yatarken; elbet birgün bu gidişi birileri gelip düzeltecek diye beklerken; oblomovlaşmak tam da hoşumuza gitmeye başlamışken; birbirimizi çiğneyip geçmeyi bireyselleşerek sayarken, ah ne güzel uyum sağlamışken...

Gazetelerde isteklerde bulunduk. Depremde dul kalan kadınlardan renkli gözlü, ölçüleri uygun olanlar varsa yardım edebilirdik. Yardım olsun yani! Kendimiz için bir şey istersek namerdiz ya!

Bir gece ansızın güvenmeye çalıştığımız, güvensizlikten korktuğumuz, güvensizliğimizi kimse duymasın diye birbirimize fısıldadığımız her şey başımıza çöküverdi. Günlerce travmamızı atlatmaya çalıştık. Yeni yöntemler bilmediğimizden eskileri kullandık yine.

Önce bilininsanlarına çattık. Bilimin doğası gereği yapılan tartışma da ne demek, ne olur bize deprem bir daha olmayacak deyin, hatta garanti verin diye direttik. Biz size söyletmesini biliriz bile diyecektik ama olayın şakası yoktu. Depremle yaşamaya alışmalıyız cümlesinin yalnızca alışmalıyız kelimesini aldık.

Şimdi onun üzerinde yoğunlaşıyoruz. Bol bol deprem analizi firmaları oluşturduk. Kendi binamızı korumaya alırsak daha kolay alışırız. Bize AIDS bile birşey yapmaz demedik mi? Bundan mı korkacağız!

Kadınlar ve çocuklar çadırlarda idare ede dursun (onlar zaten alışık!) erkeklerimiz, bu uygunsuz alanları terk etti bile. İnternetin başına geçtik. Gazetelere isteklerde bulunduk. Depremde dul kalan kadınlardan renkli gözlü, ölçüleri uygun olanlar varsa yardım edebilirdik. Yardım olsun yani! Kendimiz için bir şey istersek namerdiz ya!

Deprem nedeniyle konduğu söylenen vergileri, zamları, maça giderek kabullenmek eski alışkanlığımızdı, sürdürdük. "Bana iki yüz bin kişilik uyku tulumu imal edin," diyen Franco'yu utandırmadık. "Deprem bölgesinde çadırlar tamam. Herşey planlandığı gibi gidiyor," açıklamalarını da çaresizlikle dinledik.

Clinton bizi seviyor. Baksana çocuklarımıza ilgisini. Ağlayacak adam neredeyse (mikrop kaptım diye kaç kez banyo yapmıştır acaba?). Üstelik adamlar, bütün bu olanlara rağmen bizi Avrupa Birliği'ne aldılar. Kendimizi teselli etmenin yollarını yaratmayı sürdürüyoruz.

Seyirci kaldıklarımıza bakınca, korkunun en büyüğü ölum mü diyor insan. İlk günden bu güne, canını dişine takıp çalışan gönüllü kuruluşlara, askerlere; insandan yana akıl sağlığımızı korumada umut ışıkları yakan yabancı dostlara; "Deprem olmayacak," demeyen bilininsanlarına; deprem hazırlığı ve depreme alışmayı, kefen bezi ve mezar yeri hazırlama olarak algılayanlara karşı. bazı yörelerde, depremden daha az insanın zarar görmesi için çalışmalara başlayan, biraraya gelen, çözümsüzlüğü kabul etmeyen sivil inisiyatif oluşturanlara selam olsun.

Esra Dönmez

Şimdi de kadınları *AB* kurtarıyor

Üyelik başvurusundan kırk yıl sonra Türkiye'nin AB'ye adaylığı geçtiğimiz ay onaylandı. Sermaye çevreleri ve devletin yanı sıra, ilerici, solcu, aydın vb. çevrelerle, Kürt muhalefetinin ezici çoğunluğu da bu "başarı"yı kutlamak konusunda gönül birliği içindeler. Sadece bu "tuhaf" durum bile, bize anlatılan peri masallarının ötesinde, AB'nin kendisi ve Türkiye'nin AB'ye girişinin ne anlama geldiği konusunda, kafa yormamız için yeterli görünüyor.

İlerici, sol, aydın çevrelerin AB yandaşlığı esas olarak insan hakları, demokratik standartlar, merkezi devlet yapısının çözülmesi ve Kürt sorununun barışçıl çözümü gibi konularda AB'yle bütünleşme sürecinin getireceği imkânlarla gerekçelendiriliyor. Aslında, Türkiye'nin adaylığının Ulucanlar'da yaşananlar bu kadar tazeyken, idam cezası kalkmamışken, emniyette tecavüz olayları birbirini izlerken, öğretmen isteyen çocukların hapis cezasına çarptırılmaları istenirken onaylanmış olması, insan hakları konusunda AB'nin mezhebinin sanıldığımdan geniş olduğunu göstermiş olmalı. Öte yandan, AB üyesi ülkelerin kendi içlerinde yaşanan insan hakları ihlalleri de araştırılmaya değer. Ama ben bu yazıda bunlara değil, AB'nin kadınlar açısından ne anlama gelebileceği konusunda birkaç noktaya değinmeye çalışacağım.

AB üyeliği Türkiyeli kadınlar için, kadın-erkek eşitliğinin sağlanması açısından bulunmaz bir fırsat gibi sunuluyor. Bu sunuş Türkiye'ye özgü değil kuşkusuz. AB'nin kırk beş yıllık tarihinde, kadınların bu projeye kazanılmaları her zaman temel bir önem taşımış. AB'yi kadınların eşit katılımlarıyla, cinsiyetçilikten arındırılmış bir proje olarak örme söylemi, Avrupa'daki kimi sol ve sosyal demokrat partilerin de yoğun çabasıyla hep gündemde olmuş.

Bu söylemin dayanağı AB sürecinde çeşitli zamanlarda kabul edilen bazı yönergeler. Bunlardan ilki, AET'nin 1957 yılında imzalanan kuruluş sözleşmesine Fransız hükümetinin önerisi ve ısrarıyla alman 119. madde. Bu madde tüm üye ülkelerde kadınlar ve erkekler için eşit işe eşit ücret ilkesinin geçerli olması gerektiğini belirtiyor. Bu eşitlik ilkesi sonraki yıllarda şu yönergelerle somutlaştırılmış: 1975'te ücret eşitliği, 1976'da mesleğe giriş ve istihdamda eşit muamele, 1978'de sosyal güvenlikte eşitlik, 1986'da işletmelerin sosyal güvenlik sisteminde ve işyeri sahibi kadın ve erkeklere karşı eşit muamele. (Avrupa Kalesinder. Winfred Wolf , Jutta Klass içinde- "Sermaye ve Babavatanlar Avrupası Kadın Sığınma Evi Değildir", Brigitte Kiechle, Yazın Yayıncılık, 1996)

> AB'nin çeşitli metinlerine girmiş olan kadınlardan yana maddeler Avrupa'daki feminist hareketin kazanımlarının ve gücünün bir sonucu. AB'ye üyeliğin kadınlar açısından getireceği ekonomik koşulların gerçek bir eşitliğe ulaşmayı daha da zorlaştıracağını bilsek de, bize sunduğu politik meşruiyet dayanağını kullanarak mücadele etmekten başka çaremiz yok. Mücadelenin temelini eşitlik vaadleriyle gerçek yaşam arasındaki uyuşmazlıklar, çatlaklar oluşturacak.

Bunların kulağa hoş geldiği, bunun da ötesinde, kadınlar açısından hiç de önemsiz olmadıkları açık. Ancak bu yönergeler üye ülkeler için sadece ulaşılması gereken amaçlar olarak bağlayıcı. Öte yandan, AB'nin kadın yanlısı söylemini sevinçle bağrımıza basmadan önce, AB üyeliğinin, bu eşitlik ilkesinin ötesinde, kadınların gerçek yaşamlarını nasıl etkilediğine bir bakmakta yarar var. Yani AB ortak iç pazarını oluştururken, kadın emeğine nasıl bir yer tanıyor, geniş kadın kitleleri açısından AB'nin ekonomik yapılanma planı ne anlama geliyor?

Küreselleşme ya da sermayenin uluslararasılaşması sürecinde, dünyada kadın emeğine biçilen rol artık yedek işçi ordusunun ötesinde bir rol. AB de küreselleşmenin politik örgütlenme düzeyindeki ifadelerinden biri. Kadınların sanayide istihdamı giderek artıyor. Sermayenin sınırları aşarak en az maliyetle en rasyonel üretimi yapma sürecinde iş yeri maliyetini düşürmek temel önem taşıyor. Esnek çalışma biçimlerinin giderek yaygınlaşması bunun bir sonucu. Düşük ücretli, güvencesiz yarım günlük çalışma, ev içinde çalışma yükünü taşımaya devam ettikleri için en çok kadınların aday oldukları bir istihdam biçimi. Nitekim. AB ortalamasına göre yarım günlük çalışma yapılan işyerlerinin yüzde 80'inde kadınlar çalışıyor. Bakamlar, güvenceli ve tam günlük işlerde genellikle erkeklerin istihdam edildiklerini, kadınların kazandıkları ücretin ise yaşamlarını bağımsız bir biçimde sürdürecek düzeyde olmadığım gösteriyor.

Maliyeti azaltma sürecinde sermayenin devletten talebi sosyal güvenlik

harcamalarının kısılması, devlet kredilerinin , yatırımların ve teknolojik gelişmelerin teşviki için harcanması. sağlık ve eğitimin özelleştirilmesi, sigorta yükünün devletten alınarak özel sermaye için bir yatırım alanı haline getirilmesi. vb. Bütün bunların kadınların evdeki işlerini genel olarak artırdığını. çocuk büyütmeyi. hasta ve yaşlıların bakımını ise artan oranda kadınlara yüklediğini söylemeye gerek yok.

Türkiye'de yapısal uyum programları. özelleştirme vb. henüz tamamlanmadığı için. kadın emeğinin istihdamında (parça başı. güvencesiz çalışan kadınların savısında artış olduğunu bilsek de) henüz anlamlı bir artış gösteren istatistiki bir veri yok belki elimizde. Ama sosyal güvenliğe yönelik saldırıların ve özelleştirme sürecinin en hoyrat ve antidemokratik biçimlerde sürdüğü açık. Yani Türkiye insan hakları konusundaki AB standartlarına ne kadar uyuyor belli değil ama, yoksulları ve yoksulların çoğunluğunu oluşturan kadınları daha da yoksullaştırma sürecine girerek AB'nin ekonomik standartlarına yaklaşma konusunda çaba harcadığı kesin.

AB'nin kadıncı söyleminin kadın emeğine duyduğu ihtiyaçtan bağımsız düşünülemeyeceği açık. Fransız hükümetinin 1957'de kabul ettirdiği eşit işe eşit ücret ilkesinin gerekçesi bile bunu görmek için yeterli: Fransa bu ilkenin kendi yasalarında mevcut olduğunu, diğer ülkelerin de bunu kabul etmemesi halinde Fransa'nın ekonomik rekabet açısından dezavantajlı duruma düşeceğini ileri sürmüş. Belli ki diğer ülkeler de bu gerekçeyi makul bulmuş!

AB'nin kadınlara ilişin hukukunun pozitif ayrımcılığı temel almadığı, soyut eşitlik ilkesinin ötesine geçmediği ortada. Öte yandan, kadınların ev içindeki ücretsiz emeğini sorgulamak bir yana, bu emekten giderek artan bir biçimde yararlanmak, üstelik ucuz işgücü olarak kadınları ev dışında da yoğun bir biçimde sömürmek üzerine kurulu bir ekonomik işleyişte, kadın-erkek eşitliğinin ne kadar ulaşılabilir olabileceği son derece tartışmalı. Aslında rakamlar pek tartışmalı da olmadığını gösteriyor:

AB'nin 1994 tarihli Kadın ve İstihdam bültenine göre, eşit işe eşit ücret ilkesinin kabul edilmesinden otuz beş yıl sonra:

Kadın kol emekçileri Britanya'da erkek kol emekçilerinin aldığı ortalama ücretin yüzde 67'sini alıyor. Kadınların durumunun her bakımdan en iyi olduğu söylenen Danimarka'da bu oran yüzde 84. Kol emekçisi olmayanlar içinse farklılık daha da derin: Almanya, Yunanistan, Fransa ve Portekiz'de, kadın çalışanlar erkek çalışanların aldıkları ortalama ücretin yalnızca üçte birini alıyorlar.

1980-1991 arasında ücretler arasındaki uçurumun Avrupa ülkelerinin çoğunda hafifçe kapandığı söyleniyor. Ama tersine bir olgu da var. Danimarka, İtalya ve Birleşik Krallık'ta aynı dönem içinde ücret düzeylerindeki farklılık artış göstermiş.

Bültende yer alan ifadeye göre, bu rakamlar çoğunlukla kadınların yaptığı kısmi zamanlı işleri ve kayıt dışı ekonomiyi dışarda bıraktığı için, aslında durum daha da vahim.

Sorun yalnızca ücret farklılığı değil. İstatistikler iş piyasasındaki cinsiyetçi bölünmenin hem yatay, hem de dikey düzeyde aynen korunduğunu gösteriyor. Yani hem kadınlarla erkekler farklı sektörlerde çalışıyor, (kadınlar en çok üçüncü sektör denilen hizmet sektöründe yoğunlaşmış durumda) farklı işleri yapıyorlar, hem de yönetici düzeylerde kadınlar yine görünmüyor.

AB ülkelerinde yürütülen ekonomik politikaların bir sonucu da artan işsizlik. İşsizlik oranları ülkelere göre önemli farklılıklar gösterse de. 1996'da yapılan bir araştırmaya göre (Rubery et aln) İsveç ve Britanya dışındaki tüm AB ülkelerinde kadınların işsizlik oranı erkeklerinkinden daha yüksek.

İstatistikler kadınlar açısından beslenebilecek hayallere darbe vurmaya yetecek nitelikte. Öte yandan. Türkiye'nin AB üyesi olma durumunda bile. eşit bir AB üyesi olmayacağı, "en alttaki" ülkelerden biri olacağı herhalde açık. O yüzden, geleceğe yönelik projeksiyonlar yaparken. kendimizi, hem genel olarak hem de kadınlar açısından, İngiltere, Fransa ya da Danimarka'yla karşılaştırmasak iyi olur. Yunanistan ve Portekiz belki bize daha iyi projeksiyon imkânları sunabilir.

Öte yandan, küreselleşme sürecinin bir başka boyutu da kadınlara yönelik şiddetin savaşlara ve yoksullaşmaya bağlı olarak artması ve fuhşun dünya çapında bir sistem olarak örgütlenmesi. Yoksul ülkelerin kadınlarının uluslararası fuhuş trafiğinde fahişe bile değil, cinsel köle konumunda olduklarını biliyoruz. AB üyeliği dolayımıyla küreselleşmeye hızla eklemlenme arayışı sürerken, Türkiyeli kadınların akılda tutmaları gereken bir konu da bu.

Kimi ilerici çevreler, tıpkı küreselleşme tartışmalarında olduğu gibi, AB'ye girmeye karşı çıkmanın anlamsız olduğunu, çünkü bunun kaçınılmaz olduğunu söylüyorlar. Onlara gore yapılması gereken AB'nin sunduğu demokratik imkânlardan yararlanarak AB'yi dönüştürmek. Bu biraz, "Tecavüze uğruyorsanız keyfini çıkarın," gibi bir şeye benziyorsa da, muhalefetin son derece güçsüz olmakla kalmayıp, çoğunluğunun AB korosuna katıldığı bir politik iklimde ne yazık ki bu kaçınılmazlık saptaması haklı görünüyor (tabii tamamen AB'nin niyetine bağlı olarak). Ne kadınların, ne de diğer muhalefet kesimlerinin AB'ye karşı kitleler halinde sokaklara dökülecekleri gibi bir halleri yok. Yine de muhalefetin ve bu arada kadınların AB'ye bugüne kadar olduğundan daha fazla ve daha nitelikli bir ilgi göstermelerinde sonsuz fayda var. Hiç değilse başımıza gelecekleri ön görebilmek, başkalarına da gösterebilmek ve ileriye yönelik politikalar oluşturabilmek, AB içinde ya da dışında. her düzeyde bunları uygulayabilmenin koşullarını yaratmak açısından. Tecavüze uğrayacağımız kesin bile olsa, başlangıçta bir "hayır" demenin kimseye zararı dokunmayacağını ve politik miras açısından da fena olmayacağını düşünüyorum.

Sonuçta, ne amaçla kullanılıyor olursa olsun, ne kadar soyut bir eşitlik düzeyinde kalırsa kalsın, AB'nin çeşitli metinlerine girmiş olan kadınlardan yana maddeler Avrupa'daki feminist hareketin kazanımlarının ve gucunun bir sonucu. AB'ye üyeliğin kadınlar açısından getireceği ekonomik koşulların gerçek bir eşitliğe ulaşmavı daha da zorlaştıracağını bilsek de, bize sunduğu politik meşruiyet dayanağını kullanarak mücadele etmekten başka çareniz yok. Mücadelenin temelini eşitlik vaadleriyle gerçek yaşam arasındaki uyuşmazlıklar, çatlaklar oluşturacak gibi görünüyor.

Nesrin Tura

AB'de cinsiyete dayalı ayrımcılık yasağı

AB'ye katılım sürecinde Türkiye'nin yerine getirmesi gereken yükümlülükler arasında Avrupa Topluluğu müktesebatının ("acquis communautaire") iç hukuka aktarılması ve uygulanması da ver alıyor. Söz konusu müktesebat Topluluk ve Birlik hukukunun tüm kurallarını. dolayısıyla sosyal politika ve kadın-erkek eşitliğine ilişkin tüm hukuksal güvenceleri de içeriyor. Bu hukuksal güvencelerden ilki de. Avrupa Ekonomik Topluluğu Antlaşması ndan Avrupa Topluluğu Antlaşması'na miras kalan ATA (nıd 141) ve kadın ve erkekler için "eşit işe eşit ücreti" öngören ilke.

İ.Ü. Hukuk Fakültesi, Anayasa Hukuku Kürsüsü'nden Emrah Çetinkaya-Oder *Pazartesi* için. AB'nin üye ülkelerde cinsiyete dayalı ayrımcılığı önlemek üzere getirdiği yasal düzenlemelerin derli toplu bir özetini yaptı. Bazı bölümlerini aktarıyoruz.

Topluluk müktesebatı, eşit işe eşit ücret ilkesi dışında, Topluluk Mahkemesi'nin tanıdığı bir temel hak olan genel eşitlik ilkesi çerçevesinde, cinsiyete dayalı ayrımcılıkla mücadeleyi hedefleyen "kadın ve erkekler için fırsat eşitliği" ve "eşit davranma ilkesini" somutlaştıran işlemleri de barındırıyor. Bu çerçevede, öncelikle 70/207 sayılı yönerge anımsanabilir. Bu yönerge, kadınların işe alınması. mesleki eğitimı, yükselmesı ve hizmet sözleşmesinin feshini de kapsayacak bıçımde, çalışma koşullarında eşit davranma ilkesini uygulamakta. Yönergenin en önemli özelliği, "doğrudan ve dolaylı ayrımcılığı" yasaklaması. 79/7 ve 86/378 sayılı yönergeler de, eşit davranına ilkesini sosyal güvenlik kuralları bakımından uyguluyorlar Bu çerçevede, sosyal güvenlik sistemine katılma, sigortalının ödeyeceği prim miktarı ve ona geri ödenecek miktar bakımından kadın-erkek eşitliği güvenceye bağlanıyor. Eşit davranma ilkesinin tarım alanında çalışanlar da dahil olmak üzere, serbest çalışan kadın ve erkekler için de uygulanmasını ise 86/613 sayılı yönerge sağlamakta. 92/85 sayılı yönerge ise. hamile. loğusa ve emziren kadınların korunmasına ilişkin kuralları içermekte. Hamilelik süresmce ve doğum sonrasında kadının iş yeri güvenliği de, bu yönergenin kapsamına alınmış.

Dolaylı ayrımcılık. biçimsel olarak cinsiyet faktörüne dayanmayan. ancak sonuç bakımından cinsiyete dayalı ayrımcılığı doğuran ayrımcılık türü. Yönergeye göre, ayrımcılığın ispatı, tümüyle ayrımcılığa uğradığını iddia eden tarafa yüklenmemiş. Ayrımcılığa uğradığını iddia eden davacı, ayrımcılığa neden olduğunu düşündüğü tüm olguları ortava dökmeli; davalı taraf ise eşitlik ilkesine aykırı davranmadığını, bir başka ifadeyle ayrımcılığın cinsiyet faktörüne değil, objektif nedenlere dayandığını kanıtlamalı.

1998 yılında yürürlüğe giren ve Topluluğun kurucu antlaşmalarında değişiklikler yapan Amsterdam Antlaşması ise, fırsat eşitliği ve eşit davranma ilkesine yönelik topluluk işlemleri konusunda Topluluğun yetkisini ayrıca düzenliyor. Amsterdam Antlaşması, "fırsat eşitliğini" de somutlaştırmakta ve üye devletlere olgusal eşitsizlikleri kaldıracak önlemler alma yetkisini tanımakta. Belirli iş alanlarında daha az temsil edilen cinsiyeti destekleyecek ve eşitsizlikleri giderecek olumlu önlemler de ("affirmative action") bu kapsamda yer alınaktalar.

AB ülkelerinde *ayrımcılık* sürüyor

İEmrah Çetinkaya-Oder ile Türkiye'nin muhtemel AB üyeliğinin kadınlar açısından ne gibi sonuçlar doğuracağını konuştuk.

■ AB üyeliği Türkiye'deki kadınları ne yönde etkileyecek?

Türkiye nin AB'ne tam üyeliği tabii ki kadınlar açısından olumlu gelişmeleri de beraberinde getirecek. Türkiye Kopenhag kriterleri uyarınca topluluk hukukuna dair bütün yönergeleri. antlaşma hükümlerini ve kararları kendi hukukuna kazandırmak zorunda. Kadın ve erkek konusunda eşit davranma ilkesini ve fırsat eşıtlığını içeren yönergeleri de kendi hukukuna aktarmak durumunda. Uluslararası Çalışma Orgütü'nün sözleşmelerinde de zaten güvence altına alınmış olduğu için ve Türkiye de bunların bir bölümünü imzalamış olduğu için. bu ilkelerin bir bölümü zaten Türk hukukuna aktarılmıştır. Ancak özellikle dolaylı ayrımcılık kavramı ve ayrımcılıktan kaynaklanan işe son vermeler, ayrımcılıkta ispat yükü gibi konularda Türk hukuku önemli bir adım atmış olacak. Öte yandan Avrupa Topluluğu'nun birtakım programları var ve bu programlar çerçevesinde özellikle serbest meslek erbabı kadınlara yönelik teşvik söz konusu. Bunlardan da kadınlar yararlanacak. Ote yandan. topluluk işlemlerinin uygulanması bakımından bir ulusal uzmanlar ağının oluşturulmasını öngörüyor Avrupa Topluluğu. Türkiye'den uzmanlar da bu ağda yer alacaklar ve bu uzmanlar topluluk hukukunun Türkiye'de etkili bir biçimde uygulanmasını gözetleyecekler ve topluluğa rapor sunacaklar.

■ Türkiye'nin az gelişmiş bir ülke olduğu da düşünülecek olursa, AB üyesi olmak kadınlara ekonomik bakımdan olumsuz bir etkide bulunmayacak mı?

Çok fazla yoksullaşmaya yol açacağı goruşüne katılamıyorum. Özellikle. destekleme ve teşvik kredileri. Avrupa Topluluğu'nun sosyal. politik fonları kadınları destekliyor, kadınları destekleyen birıakım toplum gruplarını da ayrıca destekliyor. Kadınların inisiyatifim güçlendiriyor. Ote yandan yönergeler, eşit işe eşit ücret ilkesini somutlaştıran kurallar da kadınları ekonomik bakımdan korumayı hedefliyor. Bu yönergeler arasında sadece işçi statüsündeki kadınlara ilişkin düzenlemeler değil, aynı zamanda tarım sektöründe çalışan. iş yeri sahibi kadınlara yönelik, ya da işverenin erkek olduğu iş yerinde çalışan kadınları korumaya yönelik kurallar var. Ama şunu saptamakta fayda var, bütün bu girişimlere rağmen üye devletlerde ayrımcılık hâlâ esas sorun. Hatta biraz önce sözünü ettiğim uzmanların oluşturduğu ağın 1988 yılında verdiği bir rapor var. Bu raporda bu kadar girişime rağmen ayrımcılığa dayalı dava sayısının çok az olduğu söyleniyor, özellikle de dolaylı ayrımcılık ciddi bir sorun olmaya devam ediyor. Bütün çabalara rağmen ayrımcılık bütün üye ülkelerde yaygın. Türkiye'de de daha az olmasını herhalde bekleyemeyiz.

■ 45 yıllık AB sürecinde ve bütün bu önlemlere rağmen ayrımcılığın sürmesini siz neye bağlıyorsunuz?

Tabii aslında topluluk içinde bazı ülkelerde, çok ilginç ama, daha şanslı kadınlar. Kendi mesleğimden, yani akademisyenlikten söz açıldığında, Almanya benim iyi bildiğim bir örnek, bir karşılaştırma yapılacak olursa, Türkiye'de kadın akademisyenlerin savısı Almanva'dakinden çok daha yüksek. Ama sosyal ve kültürel açıdan belki Alman kadını sokakta Türk kadınından çok daha avantajlı. Bunu tamamen toplumsal ve kültürel boyuta dayandırıyorum. Ama kadın işgücünde çok önemli bir artış var Avrupa'da. O nedenle de 1998 yılında yapılan Amsterdam Antlaşması cinsiyete dayalı ayrımcılık yasağının bütün topluluk işlemlerinde gözetilmesini ilke olarak ortaya koydu. Bugüne dek daha çok ekonomik boyut üzerinde durulmuştu. Belki bundan sonra topluluğun atacağı adımlar. özellikle olumlu eylemler. olumlu işlemler. kadınların daha az temsil edildikleri alanlarda birtakım destekler ve teşvikler yoğun-

2. Kadın Sığınakları Kurultayı

"3 binden fazla *sığın*

2. Kadın Sığınakları Kurultayı 27-28 Kasım 1999'da Mersin'de çeşitli illerden ve KKTC'den gelen yirmi beş grup ya da kuruluştan kadınların katılımıyla yapıldı. Kurultay Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'nm girişimi ve Heinrich Böll Vakfı nın desteğiyle gerçekleştirilen kurultaya Mersin Bağunsız Kadın Derneği ev sahipliği yaptı. Kurultaya katılan kadınlar geçen yıl yapılan Birinci Kurultay'dan bugüne kadarki etkinliklerini ve deneyimlerini aktardılar. Deneyimler içinde neler yoktu ki... Kadın Dayanışma Vakfı'nın gecekondu semtlerinden 790 kadınla yaptığı şiddet konulu çalışma, karakol polisleriyle yapılan eğitim çalışması, Ankara'da oluşturulan Emek Mutfağı Projesi, baroların yaptığı çalışmalar, Yerel Demokrasi Akademisi'nin yuruttuğü Kadın Merkezi Projeleri vs. vs. Her kadının konuşmasında diğerlerinin heyecanı. kendi deneyimleriyle kurdukları paralellik. yapılanlar, yapılamayanlar, hayaller...

Sonra Kurultay için saptanan konuların tartışılmasına geçildi. 4320 sayılı ailenin korunmasına dair kanun ve uygulaması. medeni kanun ve ceza kanunu tasarısı. SHÇEK (Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu) kadın misafirhaneleri yönetmelik taslağı. deprem bölgesindeki kadınların deprem öncesi ve sonrası yaşadıkları şiddet. göç ve kadına yönelik şiddet. başlıca konulardı. Kurultaya katılan bütün gruplar sığınmaevleri- tartıştılar. Kurultayın sunduğu bilgiler en çok yararlanan, kurultayın tümünü merayla izleyen Mersin polisi oldu. Diyarkır'dan Hatay'a, Bursa'dan Zonguldak'a dar katılan kadınların ortak talepleri, Medeni Kanun'da değişiklik tasarısının yasalarılması. her verde bağımsız kadın sığmalrı açılması. Bolu valisi Nusret Miroğlu görevden alınması ve Konca Kuriş'in bulmasıydı.

Konu başlıklarıyla ilgili olarak oluştulan komisyonlar, kısıtlı zamanla yarışıp tışılanları toparladılar. Çıkan sonuçlar, tüm kadınları kapsayıcı hem de içerik ola yoğundu. Dolayısıyla 2. Kadın Sığınak Kurultayı Sonuç Bildirgesi kadınların çeşitli alanlarda yaşadıkları farklı sorun içermeye yönelik uzun bir metin oldu.

Bildirgede yer alan ve sığınaklarla i bazı önemli maddeler şunlar:

✔ Kadın Sığınakları 2. Kurultayı kadına yönelik şiddete karşı mücadele ve bağımsız kadın grup ve kuruluşları ile de te (SHÇEK) ve yerel yönetimlere bağlı ka merkezleri arasında. çalışma alanı olaral temel düzeyde ortak ilkeler belirlenmesi rekliliği üzerinde duruldu. Bu çalışmal gonullü kadın grup ve kuruluşlarının bağsızlık ve yaratıcılıklarını engellemeyecek kilde geliştirilmesi gerektiğine işaret edil

✔ Bu çerçevede tüm katılımcılar. çınaların kadından taraf ve kadınlar arası yaş. cinsiyet. cinsel tercih. sınıf. etnik gdin-mezhep. dil. engelli olma. meslek ayı gözetilmeksizin yapılması gerekliliği üzede birleşti.

lazım”

dığı “her on bin kadın ve kız çocuğu için bir sığınak açılması” kararına uyulmalıdır. Avrupa Birliği’ne girmek için uğraştığımız bu yıllarda ülkemiz nüfusuna göre 3 binden fazla sığmak açmak gerekirken; varolan on bir sığmak ve kadın konukevinin (iki bağımsız, iki belediyeye ait ve yedi SHÇEK) ihtiyacı karşılamanın ne denli uzağında olduğu açıktır

✔ Kurultayımız, ülke çapında ilgili tüm gönüllü ve resmi kurum ve kuruluşları kapsayacak 2000-2010 KADINA YÖNELİK ŞİDDETİN ÖNLENMESİ EYLEM PROGRAMININ hazırlanması çağrısında bulunmaktadır. 1. Kurultay’da da tespit edildiği gibi kadına yönelik şiddet “özel hayat meselesi” ve “aile içi bir sorun” olarak geçiştirilemez. Toplumsal bir sorun olan kadına yönelik şiddetin önlenmesi için ülke çapında politikalar ve organların bir an önce oluşturulması gerekmektedir. Kurultayda konunun önemi ve aciliyeti dikkate alınarak konuyla ilgili bir hazırlık komisyonu oluşturulmuş ve eylem programının hazırlık çalışmalarına hemen başlanması kararı alınmıştır.

✔ 2. Kurultay’da, 1. Kurultay’da alınmış olan karar doğrultusunda, kadına yönelik şiddet konusunda çalışan gönüllü ya da resmi tüm grup ve kuruluşlar arasında iletişim ve eşgüdüm sağlamak uzere bir çalışma grubu oluşturulmuş ve gruba süreklilik kazandıracak işleyiş ilkeleri ve finansman sorununun çözümü için bu gruba yetki verilmiştir.

Beyhan Demir

“Artık daha deneyimliyiz”

Mor Çatı’dan Altan geçen yıl yapılan birinci kurultaydan sonraki gelişmeleri ve bu seneki kurultayı değerlendirdi.

Geçen yıl bizim için ilkti ve bu nedenle çok heyecan vericiydi. Mor Çatı’yı kurduktan sonra birçok farklı bölgeden kadın bulundukları yerlerde sığınak açmak için bizi arıyor, deneyim soruyor, bilgi istiyordu. Gerek hukuki prosedür gerekse danışmanlık eğitimi konusunda desteğe ihtiyaç vardı. Toplantılarımız ilk KAMER’le başladı. Sonra Mersin, Antalya, Adana derken toplantılar sürdü. Bu nedenle İlk kurultayı da daha çok bu konularda ve deneyim aktarma başlığıyla yaptık. İlk kurultay sığınak açmak isteyen kadın grupları açısından birleştirici, deneyim aktaran ve karşılıklı bilgilendiren bir hedefle yapıldı.

Biraz İstanbul merkezli, biraz sınırlı grupla olmasına rağmen katılım beklenenden fazlaydı. On vedi grup katıldı. Her yıl başka ilde yapma kararı da sığmak açmayı düşünen illere katkı sunmak ve bu tip faaliyetleri İstanbul merkezli olmaktan çıkarmak amacıyla alındı. Bu seneki kurultayda katılım geçen yıla nazaran çok fazlaydı. Bu sene çok daha farklı kadın grupları katıldı. Mesela baroların kadın merkezlerinin sayısı oldukça fazlaydı. Hukuki olarak bir yoğunluk oldu. Tabii bu durum gündemdeki yasa tasarıları ve medeni kanun değişiklik tasarısıyla da ilgili.

Geçen sene tamamiyle sığmak işleyişi, sığınaklardaki danışmanlık hizmetleri vs. gibi konular yoğunluktayken, bu sene bu konular yine gündemde olmakla birlikte son bir senedir yaşananlar gündemi biraz farklılaştırdı. Sosyal Hizmetler’le yapılan ve bu konuyla ilgili taslağın orada tartışılması çok önemli oldu. 4320 sayılı kanunun ayrıntıları ve deprem konuları da vazgeçilmez olduğu için yoğun ve dolu dolu geçti kurultay. Geçen senenin acemiliklerinden sonra bu sene daha oturmuş ve daha kalabalık bir kurultay oldu.

Annem geri döndüğünde...

Konca Kuriş’in kızı Sırma Kuriş’de Kurulay katılımcıları arasındaydı. Sırma’yla annesi hakkında konuştuk.

Annemin bir mezhebi olmadı. Daha doğrusu annemin yaptığı şeyler kadına dair şeylerdi. İnsanların bu olaya bir dinci meselesi gibi bakmalarını istemiyorum. Bu kurultayda herkes kadın bakış açısıyla yaklaşıyor olaylara. Annemin meselesine de böyle bir bakış açısıyla yaklaşılması gerekiyor. Annem de televizyonlara falan çıktığında hep bir kadın olgusuyla çıktı. Kadın sorununu hep gündemde tutmaya çalıştı. Annem dinde kadının nasıl ikinci planda bırakıldığını anlattı. Kadının cuma namazına alınmaması, cenaze namazına alınmaması gibi eşitsizlikleri sorguladı. Ben annemin sabah saatlerine kadar oturup ders çalışır gibi Kuran çalıştığını, incelemeler yaptığını hatırlıyorum.

Bence annem Kuran’ın daha doğrusu Allah’ın kadını bu kadar ikinci planda bırakan bir bakış açısı olmadığını anlatmaya çalıştı. Herkes tanrıyı “erkek” gibi düşünüyor. Ama aslında tanrının tam da kadını koruyucu ve kadını kutsal bir yere koyan bir bakışı var. Annem de bunları söyledi. Kadının ikinci planda olmaması gerektiğini, bunun Kuran’da da böyle olmadığını anlattı. Annem gerçek bir kadın dostuydu. Mersin’de sığınmaevi için çok çalıştı. Annemin sığınmaevi çalışmalarını başlattığı dönemde amcam belediye başkanıydı ve annem ondan da yardım almaya çalışıyordu. Ama annem kaçırıldıktan sonra amcamın bu konuda hiçbir desteği olmadı. Biz amcamdan annemin bu en büyük hayali konusunda daha fazla çaba bekledik ama olmadı.

Ben şu anda üniversiteye hazırlanıyorum. Bağımsız Kadın Derneği’nin üyesiyim. Çok yoğun tempoyla ders çalıştığım için bu aralar çok aktif çalışmalara katılamıyorum Bu kurultaya bile zar zor geldim. Benim bu Kurultay’a katılan kadınlara bir çağrım var. Annemin dosyasının tozlu raflara kaldırılmasını istemiyorum. Emniyet bunu yapıyor çünkü. Bahriye Üçok’ta olduğu gibi. Uğur Mumcu’da olduğu gibi annemin de dosyasının yıllarca bir şey yapılmadan süründürülmesini istemiyorum. Olay örtbas ediliyor. Biz bunu istemiyoruz. Biz annemizi istiyoruz. Benim en küçük kardeşim daha altı yaşında. onun büyüğü ilkokul dörde gidiyor. Ve ikisi de çok duygusal. Evdeki atmosferi tahmin edemezsiniz. Küçük kızkardeşimin psikolojisi tamamen bozuldu. Sürekli anneyi istiyor. Çünkü anneye en çok ihtiyacı olduğu dönemde annemiz kaçırıldı. Evin sorumluluğunu ben üstlenmiş durumdayım. Eskiden de annem çalıştığı için evişi yapıyordum. Çocuklara da ben bakıyordum. Annemin yokluğuna o anlamda alışmam zor olmadı. Ama anne özlemi çok farklı. Özellikle yılbaşlarında. doğum gününde, Ramazanın ilk gününde mesela. . boğazıma birşeyler düğümleniyor sanki. Ve biz bunları yaşarken annemi bulmak için hiçbir şey yapılmıyor. En azından bu kurultaydakiler sesimi duyurmama yardımcı olabilirler çünkü kadın gözüyle bakıyorlar. Ama emniyettekiler kadın gözüyle bakmıyorlar. Burada emniyete tazminat davası açılmasına karar verildi. Bu nedenle kendimi daha rahat hissediyorum. Çünkü buradaki avukat kadınlarla birlikte hakkımızı savunacağız. Ben annemin kaldığı yerden devam etmek zorundayım. Annem faal bir insandı, okuyan araştıran bir insandı. Bizi de öyle yetiştirdi. Ben de baba tarafımız geleneksel olmasına rağmen bazı tabuları yıkıp, birşeyler yapmak istiyorum. Ben de bir feministim. Kadın konusunda birşeyler yapmak istiyorum. Çünkü annem de böyle olmasını isterdi. Annem geri geldiğinde benim yerime hiçbir şey yapılmamış demesini istemiyorum. Benim kızım götürmüş, ben de onun bıraktığı yerden devam ediyorum desin istiyorum. Umidimi hiçbir zaman yitirmedim.

İstanbul Barosu Kadın Hakları Uygulama Merkezi kuruldu.

Kadınlara hukuki destek

Merkez öncelikle, fiziksel, cinsel, psikolojik, ekonomik vb. her türlü şiddete maruz kalan ya da ekonomik gücü yeterli olmayıp aile hukukuna ilişkin konularda hukuki yardım talebinde bulunan kadınlara hukuki bilgilendirme ve desteğin sağlanmasını amaçlıyor.

Kadınlara yönelik ayrımcılığın doğal sonuçlarından birisi de kadınların çeşitli iletişim kaynaklarına, yasalardan doğan haklarıyla ilgili bilgilere ve olanaklara erkeklere oranla daha zor ulaşıyor olmaları. Kadınların ciddi boyutlarda şiddete maruz kalması ve giderek yoksullaşmaları da bu zorlukları bir kat daha artırıyor.

Şiddet; fiziksel, psikolojik, cinsel, ekonomik şiddet gibi çeşitli biçimlerde boy gösterebiliyor. Şiddetin farklı boyutlarının çoğu zaman birarada varoluşu, kadınların hak arama mücadelesinde, hatta bazen yalnızca yaşama hakkı için gösterdikleri çabada bile ellerini kollarını bağlayarak çifte mağduriyetlerine neden oluyor. Örneğin; aile içi fiziksel şiddete uğradığı için yasal yollara başvurmak isteyen bir kadın, hiçbir psikolojik destek bulamadığı ve bilgi kaynaklarına ulaşamadığı için söz konusu başvuruyu gerçekleştiremiyor. Ya da bir başka örnekte olduğu gibi fiziksel şiddete uğrayan bir kadın, bu şiddete son vermenin yanı sıra boşanma davası açmak istiyor ancak, karşı karşıya bulunduğu ekonomik şiddet nedeniyle, bir avukata danışması bile mümkün olamıyor.

Her şeye rağmen birçok zorluğu göze alıp yasal yollara başvuran kadınların sorunları ise bu noktada bitmiyor; bazen karakollarda, bazen savcılıkta, bazen de adli tabiplikte yaşayacakları zorluklar başlıyor bundan sonra... Şiddet uygulayan kocanın evden uzaklaştırılmasını ve başkaca tedbirler alınmasını öngören "4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun"un uygulanması aşamasında bu kez de "Koca evden uzaklaştırılırsa nereye gidecek?" ya da "Our mu öyle şey orası adamın kendi evi," gibi yanıtlar veren "yasa insanları"yla muhatap olması gerekebiliyor kadınların. Korunması gerekenin, bu koruma yasasıyla güvence altına alınmış olsa da kadın değil, adeta şiddet uygulayan erkek olduğu anlayışıyla davranılabiliyor.

Özellikle Medeni Kanun'da yer alan ve yıllardır tasarı halinde bekletilip değiştirilmeyen kadınlar aleyhine hükümler nedeniyle de mağdur olan kadınlar, avukat tutamadıkları için çoğu zaman arzuhalcilere yazdırmak zorunda kaldıkları dava dilekçeleri nedeniyle, varolan haklarından bile yararlanamaz duruma gelip bir kat daha mağdur olabiliyorlar.

İşte bu ve bunun gibi sayabileceğimiz birçok sorun nedeniyle İstanbul Barosu'na bağlı olarak Kadın Hakları Uygulama Merkezi'ni kurduk.

Merkez öncelikle, fiziksel, cinsel, psikolojik, ekonomik vb. her türlü şiddete maruz kalan ya da ekonomik gücü yeterli olmayıp aile hukukuna ilişkin konularda hukuki yardım talebinde bulunan kadınlara, gerek danışma telefonu aracılığıyla gerekse bizzat başvurularında hukuki bilgilendirme ve desteğin sağlanmasını amaçlıyor. Bunun yanı sıra yasa değişikliklerinin gündeme getirilmesi, kamuoyu oluşturmak ve kadınları hakları konusunda bilgilendirmek amacıyla broşürler hazırlanması, "Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Onlenmesi Uluslararası Sözleşmesi"nin yaşama geçirilmesinin sağlanması, kadın hakları konusundaki hukuki perspektifi geliştirebilecek tez çalışması, örnek kararlar, uluslararası metinler ve benzeri yayımlar biraraya getirilerek, bugün için avukatların yararlanabileceği ancak ileride gerçekleştirilmesi olası bir "Kadın Hakları Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi"ne de önayak olabilecek bir arşiv oluşturulması gibi hedeflerimiz var.

Merkez e başvurular öncelikle telefonla yapılıyor, istenirse randevu alınarak yuzyüze görüşme sağlanıyor. Hergün,13.30-17.00 saatleri arasında gönüllü bir avukat nöbet tutuyor ve gerek telefonla gerekse bizzat başvurularda hukuki bilgilendirme ve yönlendirmede bulunuyor.

Merkez'de görev alan avukatların hepsi meslek içi eğitimden geçmiş avukatlar. Bu bir önkoşul çünkü yalnızca hukukçu olmanın, özellikle şiddete uğrayan kadınlarla dayanışmak için yeterli olmadığını düşünüyoruz. Bu eğitim, hukuki bölümlerinin yanı sıra, Türkiye'de kadınların tarihi. karşılıksız ev emeğinin irdelemnesi. kadınlara yönelik şiddetin türleri gibi konular da içeriyor. Şirin Tekeli. Gulnur Savran. Fatmagul Berktay, Şahika Yüksel gibi feminist kadınların yine feminist bir yaklaşımla ele aldıkları konuları içeren toplantılar, baroda gerçekleşmesi açısından bizim için de çok anlamlı bir ilki oluşturuyor.

Haziran 99'da ilk meslek içi eğitimi. Kasım 99'da ikinci meslek içi eğitimi gerçekleştirdik. Şu anda kırk altı avukat bu eğitimden geçmiş bulunuyor. Merkezi, yoğun başvuru olması ihtimaline bağlı olarak, yetersiz kalmamak için bugüne kadar duyurmadık, ancak buna rağmen faaliyete başladığımız Temmuz 99'dan beri yetmiş dava üstlenmiş, seksen beş yüzyüze görüşme yapmış, 180-200 arası telefon başvurusuna cevap vermiş bulunuyoruz.

Sürekliliği sağlamak için, merkeze yapılacak bağışlara ihtiyacımız var. Bu konuda da kadınların dayanışma göstereceğini umuyoruz.

Başvurular için telefonumuz: 0.212 292 77 39

Filiz Kerestecioğlu

Bel ağrısı kader değil

Kadınların en çok şikâyet ettikleri sağlık sorunlarından biridir bel ağrısı. Zaten yapılan çalışmalar da kadınlarda bel ağrısının yaşam boyu sıklığının yüzde 66 olduğunu gösteriyor. Çapa Tıp Fakültesi, Fizik Tedavi Bölümü'nden Doç. Dr. Ayşegül Ketenci, kadınlardaki bel ağrıları şikâyetlerini, nedenlerini ve tedavi yollarını anlattı.

İnsanların yüzde 60-85'i hayatlarının herhangi bir döneminde bel ağrısı geçirir. Tüm bel ağrılarının yüzde 2-5'i bel fıtığına (disk hernileri) bağlıdır. Bel ağrısında şu risk faktörleri önemlidir: Sigara içmek, işinden memnun olmamak, vibrasyon yapan alet veya araç kullanmak, sık sık dizleri bükmeden on kilogramlık yükün kaldırılması, sık sık ellerde beş kilogramlık yükle yana doğru dönerek eğilme hareketi yapılması, uygun olmayan duruşlar, önceden akut bir bel ağrısı geçirmiş olmak.

Solunum sistemiyle ilgili problemler, dolaşım sistemiyle ilgili hastalıklar, genital organlara bağlı olarak miyomlar, yaralar, dış gebelik bel ağrısı yapabilir. İdrar yollarına bağlı olarak idrar yolu iltihapları, böbrek taşları, böbrek tümörleri bel ağrısı yapabilir. Kas sistemine ait bel fıtığından, kas ağrılarından tutun, o bölgeye yayılan tümörlere kadar olan her şey bel ağrısı yapabilir.

Ağrı hafızası oluşturmayın

Kadınlara özgü üç grup bel ağrısı var. Bu âdet döneminden itibaren başlıyor, gebelikte ve menopozdan sonra kemik erimesine bağlı olarak devam ediyor.

Kadınlarda bel ağrısı sıklığı ve nedenleri özellikle gebelik, menstürasyon ve menopoz gibi hormonal değişikliklerin kas ve bağ dokusu üzerine etkisi nedeniyle erkeklerden farklılık gösteriyor. Yapılan çalışmalarda kadınlarda bel ağrısının yaşam boyu sıklığının yüzde 66, yaygınlığının yüzde 35 olduğu bildirilmektedir.

Âdet döneminde olan bel ağrıları iki grupta toplanıyor: Bunlardan birincisi sadece ağrı ağırlıklıdır, yani âdet olmadan bir iki gün önce başlayan, âdetin birinci günü de devam eden, kasıklarda ve belde ağrı ve rahatsızlık, gerginlik şeklinde olan ağrı. Kadınların yüzde 70'indeki ağrı budur. Bir de yine aynı süreçte başlayan ama ağrının yanında başağrısı, bulantı, sivilceler, iştah değişiklikleri, gerginlik, sinirlilik, vücutta su toplanması, yüzüğün parmaklara girmemesi, tatlıya özellikle ilgi duyma, mide rahatsızlıkları, midede yanma, yenilen şeylerin kolay hazmedilememesi gibi daha genel bir tablo oluyor. Bunların ikisinde de bel ve kasık ağrıları var. Vücuttaki aşırı duyarlılıkla ortaya çıktığı ifade ediliyor. Bu durum psikolojik durumla da ilgili. Kadının bu dönemlerinde yaşadığı öteki problemler daha çok ortaya çıkıyor. Ağrılar ağırlıklı olarak vücudun hormonal değişikliğe duyarlılığı ve aşırı su tutmasına bağlı. Ve âdet gördükten sonra vücudun su atımıyla, kanamayla birlikte o gerginlik azalıyor, bağların, kasların daha gevşek daha kolay hali âdetle birlikte değişiyor, tekrar eski gerilimine kavuşuyor.

Âdet donemindeki ağrılar hemen hemen her ay devam ediyor. Bu nedenle önerimiz şu: ağrı başladıktan sonra ağrı kesici almayın. Bunun yerine, âdetten iki gün önce ağrı kesici almaya başlayın, âdetin ilk gününe kadar devam edin, o zaman ilacın etkisini göreceksiniz ve bunu önleyeceksiniz. Çünkü ağrı hafızası denen bir şey var. Bir ağrı yaşadığınız zaman beyin onu hafızaya alıyor. Âdet öncesi ağrı da bu şekilde beyne kaydediliyor. Ve bir sonraki donemde aslında o kadar çok ağrınız olmasa da, ilk ağrı başladığında o ağrı uyarısı beyne ulaştığında beyin eski hafızasıyla karşılaştırıyor ve siz ağrıyı bir önceki şiddetli ağrı olarak algılıyorsunuz, bu nedenle "Ağrı hafızası oluşturmayın," deniyor.

Eğer ağrıyı başlamadan önce keserseniz o ağrı hafızası devreye girmiyor. Bir de ağrı hafızası teşvik edilen desteklenen bir şey, her ağrı biriktikçe o hafıza genişliyor ve bir sonraki ağrıyı daha yüksek olarak algılıyorsunuz. Tabii ki ağrıyı başlatan bir sebep var, ama o sebep ortadan kalksa bile beynimizdeki deneyim, geçmişimiz, yaşantımız ve beynimize yerleşen bilgiler onu hissetmeye devam ediyor.

Bel ağrıları aldığımız kilolarla da çok ilgili

Kadınların yüzde 10'u bel ağrılarının gebelikte başladığını, yüzde 51'i menstrüasyon sırasında arttığını ifade etmektedir. Bel ağrısı, gebe kadınların ortalama yarısını etkileyen bir arazdır. Gebelikteki bel ağrılarında da yine hormonal değişiklikler ön planda. Bir de tabii aldığımız kilolarla da çok ilgili. Çünkü normalde kaslarımız, kemiklerimiz birbirine son derece uyumlu, bir bütün halinde planlanmıştır. Normalde bir insana yandan baktığınızda sırtında hafif bir çıkıntı, belinde de hafif bir çukurluk olması gerekir. Sırttaki kemiklerimizin yani omurlarımızın düzenli bir konumu vardır ve bu omurların arasında diskler bulunur, bu diskler de kemiklerin birbiri üzerinde rahat hareket etmelerini sağlar. Kemiklerin önünde, arkasında ve yanlarında bu kemiklerin kaymasını engelleyen, hareketlerini sınırlayan bağlar var ve tabii etrafında da karın ve sırt kaslarımız var. Yani karın ve sırt kaslarınız güçlüyse kemiklerin üçte birini taşırlar. Yani siz altmış kiloysanız, eğer karın ve sırt kaslarınız güçlüyse, bel omurlarınız sizi kırk gibi algılıyor. Bu durumda eğer spor yapıyorsanız, bunu sürdürmeniz gerekiyor; yani bir süre spor yapayım sonra bırakırım olmaz. Mesela dört beş doğum yapan bir kadın, bir de çok kilo almışsa doğumdan sonra bel ağrısı çeker. Çünkü karın kasları gevşemiştir, bel öne doğru gider ve ağrı yapar. Bu durumda karın kasları egzersizi verdiğimizde o çukurluk biraz daha duzeldiğinde büyük oranda ağrısı geçer. Aslında düzenli ve doğru egzersizler yaptığımızda bu sorunu yaşamayız. Egzersizler özellikle hamilelikte daha rahat doğurmanızı, solunumunuzu doğru yapmanızı sağlar, karın kaslarınızın aşırı gevşemesini engeller. Ayrıca doğum sonrası kadınlarda idrar kaçırma var, gülünce hapşırınca idrar kaçırıyorlar. Bu vajinamn alt kısmındaki kasların aşırı gevşemesinden kaynaklanıyor. Gebelik süresince onları kasan, çalıştıran egzersiz yaparsanız doğumda aşırı gevşemiyor, boylece doğum sonrası idrar kaçırma oranı belirgin biçimde azalıyor. Ve tabii ki bel kaslarım da, karın kaslarım da çalıştırırsanız hem doğum sonrası karın kasları aşırı gevşemiyor, hemen kendini toparlıyor, hem bel kasları kısalmamış oluyor hem de rahat bir doğum yapmanızı sağlıyor. Eğer çok çocuk doğurmuş bir kadınsanız ve bu söylediklerimin hiçbirini yapmamışsanız sonradan buna bir şey yapılamaz diye bir şey yok elbette. Aşırı kilonuz varsa işe oradan başlamak gerekiyor. Bu gibi durumlarda karında aşırı yağlanma olunca, bundan dolayı bel daha çok çukurlaşmıştır. O zaman bir korse veriyoruz hastaya; yağları yukarıya çekecek korseler sayesinde belin çukurlarını azaltıyoruz ve hastayı rahatlatıyoruz.

Egzersiz yaşam biçimi olmalı

Kadınların, açıkladığımız bu üç neden dışında bel ağrısı çektikleri diğer nedenler ise, ev işlerini yaparken yanlış hareketlerde bulunmaları, yani eşyaları yanlış şekilde kaldırmaları, ağır işleri hem yanlış şekilde hem de arka arkaya ve sürekli yapmaları, büro işinde çalışan kadınların sürekli olarak masa başında aynı işleri yanlış şekilde yapmaları, duruş, oturuş bozuklukları vb. şeylerden kaynaklanıyor.

Bel ağrısını hiç yaşamamak için ya da kurtulmak, azaltmak için düzenli egzersiz yapmak gerekiyor. Bu bir tedavi değil, bir yaşam biçimi olmalı.

Bize gelen kadınlar en fazla duruş bozukluğundan gelen kadınlar. Ama çok geç başvuruyorlar. Genelde ancak bel fıtığı derecesinde ağrıları olduğunda, çok zorlandıklarında geliyorlar.

Büro işlerinde çalışan kadınlardan da çok bel ağrısı şikâyetiyle gelen oluyor. Çünkü normal hareket ederken farklı farklı yerlerimizdeki kaslarımız çalışıyor, ama sürekli okurarak çalıştığımızda yalnızca hep aynı pozisyonda olunca, tek bir grup kas çalışıyor. Bu nedenle de kaslar sertleşiyor ve yorgunluğa bağlı ağrılar ortaya çıkıyor. Yani masanın konumu, oturduğumuz sandalye çok önemli. Masa üzerindeki eşyaların elimizin iki yanından ötede olmaması gerekiyor ve en azından saat başı kalkıp bir dakika odanın içinde dolaşmak şart.

Bir insan ne kadar aktif olursa, günlük yaşantısını sürdürürse o kadar sağlıklı ve tedaviden yarar görmüş biri oluyor. İnsanlara "ağırlık kaldırma" demek yerine, şöyle kaldırırsan sana zarar vermez demek daha doğru olur. Çünkü çocuğunu kucağına alamayan insanlar var. Mesela bir anneanne, babaanne torununu kucağıma alamıyorum diye ağlayarak geliyor, buna gerek yok oysa. O yüzden biz bir insanın ağrısı olduğunda ağrısıyla baş etmesini öğretiyoruz. Ağrısıyla başa çıkmayı öğrendiğinde ağrısını nasıl azaltabileceğini ve günlük hayatını etkilemesine nasıl engel olacağını öğretiyoruz.

Yoksulluğa ve kadınlara yönelik şiddete karşı

2000'de beş kıtada yürüyüş

Kanadalı feministlerin çağrısıyla tüm dünyada örgütlenme hazırlıkları süren yürüyüşün adı, Kadınların Dünya Yürüyüşü (World March of Women). "March" sözcüğü İngilizce'de hem 'mart' hem de 'yürüyüş' anlamına geliyor ve böylece 8 Mart Dünya Kadınlar Günü'ne de gönderme yapılıyor. Yani yürüyüşün adını Kadınların Dünya Yürüyüşü/Mart ı olarak da düşünebiliriz.

Mart 2000'de yapılması planlanan yürüyüşte, kadınların sözleri, şarkıları, çığlıkları ve adımları beş kıtada yankılanacak.

2000'de dünya çapında bir kadın yürürüyüşü düzenleme fikri, 1995 yılında Kanada'nın Quebec kentinde yapılan Yoksulluğa Karşı Kadın Yürüyüşü deneyiminden doğdu. Quebec Kadınlar Federasyonu nun düzenlediği bu yürüyüş son derece başarılı olmuştu. 850 kadın ekonomik adaletin sağlanmasına ilişkin dokuz talep için tam on gun yürüdüler. Yürüyüşün sonunda 15 bin kişi karafından karşılandılar. Tüm kadın hareketi ve toplumun bazı başka kesimleri yürüyüş için seferber oldu.

1995 yürüyüşüne Güney ülkelerinden yirmi kadının katılımı, yürüyüşçülere küresel dayanışmayı oluşturmanın önemini hatırlattı. Uluslararası bir kadın yürüyuşu önerisi ilk kez Beijing Konferansı'nda ortaya atıldı.

Bugün yürüyüşun düzenlenmesine 130 ülkeden 2 bin grup katılıyor. Kırka yakın ulusal bağlantı organı oluşturulmuş durumda. Bunun anlamı, şu anda binlerce kadının muhteşem bir kolektif eylemin oluşturulması sürecinde oldukları.

Dünya Yürüyüşu'nün kararlı bir biçimde gündeme getirdiği iki konu yoksulluk ve kadınlara yönelik her türlü şidddet. Her iki konuda da somut çözümler öneriliyor. Önümüzdeki yıllar için zorunlu olan temel bir program oluşturulması talep edili yor. 2000 Yılı'nda Kadınların Dünya Yürüyuşu'nun taleplerinden oluşan program kesinlikle feminist ve militan bir eylemi hedefliyor. Yürüyüş kurulu düzeni sarsmak konusunda mütevazı ama ikna edici bir katkı yapmayı amaçlıyor. Bu bir son değil, bir başlangıç.

Yürüyüşü düzenleyenler, tüm gezegene yayılan hazırlık sürecinde akılda tutulması gereken hedefleri şöyle özetliyorlar:

O Tüm kadınların ezilmelerinin nedenlerini ve muhtemel özgürleşme alternatiflerini kendileri için ve kendi başlarına tahlil edebildikleri geniş bir popüler eğitim surecinin başlatılması;

O Yoksulluk ve kadınlara yönelik şiddete ilişkin taleplerin saptanabilmesi ve bu talepleri yerine getirmek üzere eyleme geçilmesi için ulusal düzeyde çalışmak:

O Tüm kıtalardaki kadınlar arasında görüş alışverişi, ortak projeler ve birleştirici eylemler yoluyla dayanışma başlatmak. Pazarın küreselleşmesi sürecinde, bir direniş hareketi inşa etmek için Kuzey'le Güney arasındaki dayanışma yaşamsal önem taşımaktadır:

O Dünya çapındaki taleplerimizi, karar mercilerinin dikkate almalası için gerekli çabayı göstermek;

O Nihayet, adanmış, militan, yaratıcı feministlerin dünya düzeninde ya da düzensizliğinde büyük değişiklikleri kışkırtmak üzere birarava gelecekleri uluslararası bir feminist ağın temellerini atmak

Yürüyüşün hedefleri:

O Yürüyüşün dünya kadınlarının kendilerini kanıtladıkları bir evlem haline gelebilmesi için tabandaki kadın gruplarının geniş bir hareket oluşturmalarını kışkırtmak.

O Kadınlar ve erkekler arasında eşitliği teşvik etmek

O Küresel kadın hareketinin yoksulluk ve kadınlara yönelik şiddete ilişkin ortak taleplerini ve inisiyatiflerini açığa çıkartmak.

O Tüm dünyadaki hükümetleri, karar verme mercilerini ve bireyleri, kadınların statülerinin ve yaşamlarının iyileştirilmesi için zorunlu değişiklikleri yapmaya zorlamak.

O Yeni binyıla kadınların dünyayı değiştirme konusundaki kararlılıklarını kanıtlayarak girmek.

Yürüyüşün temelindeki değerler:

O Örgütlenmenin önderliği kadınların elindedir;

O Dünyanın tüm bölgelerinde kadınlar eylemde önderliği paylaşırlar;

O Katılan gruplar yürüyüş eyleminin hedeflerine ve bütünsel planına bağlıdırlar ama eylemi kendi ülkelerinde örgütlemek konusunda bağımsızdırlar;

O Kadın hareketi içindeki farklılıklar tanınır, farklılıklara saygı gösterilir ve değer verilir;

O 2000 Yılı Kadınların Dunya Yürüyüşü/Mart'ı barışçı bir eylemdir.

2000'de siz de yürüyor musunuz?

Yüruyüşü orgütleyenlerle ilişkiye geçmek isteyenler için:
World March of Women
Federation des Femmes du Quebec
*110 rue Ste-Therese, *307 Montreal. Quebec*
Canada H2Y 1E6
Tel: (1) 514-395-1196 • Faks: (1) 514-395-1224
marche2000@ffq.qc.ca

Katılmak isteyenlere...

Kadınların dünya yürüyüşüne katılmak isteyen KESK Kadın Sekreterliği'nin başvurusu kabul edildi. Yürüyüşun Türkiye ayağı için KESK'in çağrısı ile başlayan toplantılar devam ediyor. Pek çok kadın grubunun katıldığı toplantılarda, uluslararası tema olan yoksulluk ve şiddete karşı taleplerde ortaklaşıldı. Artık ulusal talepler tartışılacak. Toplantılar yeni katılımlara açık.

KANADA

Montreal'da on dört kadının katledilmesinin üzerinden on yıl geçti

Önce yas tut, sonra değişim için mücadele et

6 Aralık 1989, o korkunç günün üzerinden tam on yıl geçti. Kendi özel sorunlarıyla ilgili olarak feministleri suçlayan silahlı bir adamın Montreal'deki Politeknik Okulu'na tek başına girip sistemli bir biçimde yalnızca kadınları katletmesinin üzerinden tam on yıl geçti. On dört kadın kadın oldukları ve aslında eskiden erkek işi sayılan bir işi yapmak istedikleri için öldürüldüler. Tanıdığım bütün kadınlar haberi aldıklarında ne yaptıklarını hatırlıyorlar. Ben haberi arabamın radyosundan duymuş ve birçok kadın gibi önce inanamamıştım. Durumu daha sonra kavrayabildim. Bu korkunç şiddetin dehşetini ve ailelerin ve arkadaşların bu akla hayale sığmayan kayıp karşısında çektikleri acıyı hissettim. Ama başka birçok kadın gibi çok kişisel bir şey de hissettim. Uzun zamandır kenara ittiğim bir takım duygulara dokundu bu olay, genç bir kadın olarak New York'ta yaşarken ve dünyayı dolaşırken bana uygulanan şiddet karşısında hissettiğim acı. Ve ben tek değildim. Kanada'nın her tarafında kadınlar kendilerine uygulanan şiddetle ilgili açık biçimde konuşmaya başlamışlardı. Kadın grupları, 6 Aralık'ın unutulmaması için ve Montreal Katliamı'nın hatırlanmakla kalmayıp şiddet yanlısı erkeklerin ellerinde can veren kadınların katledilişinin bir simgesi olması için harekete geçtiler. Önce kıran kırana bir tartışma yaşandı. O adam delinin teki deniyordu. Bunun kadınlara yönelik şiddetle ilgisi yoktu sözüm ona. Ama biz neyin ne olduğunu biliyorduk. Bu noktayı tartışmak zorunda kalmamızın bile nedeni neydi? Bıraktığı intihar mektubunda öldürmek istediği öncü feministlerin bir listesini de veriyordu adam. Ateş ederken "Feministlerden nefret ediyorum," diye bağırmıştı. Durum nasıl daha açık olabilirdi? Yahudileri Yahudi olmayanlardan ayırıp öldürseydi bunun toplumdaki anti-semitizmin bir yansıması olduğundan şüphe eden olabilir miydi? Çok sayıda erkeğin kadınlar üzerindeki kadim egemenliklerini sürdürmek için şiddete başvurduklarını toplumun fark etmesi için daha ne yapılması gerekiyordu?

Quebec'te bu tartışma iki yıl boyunca sürdü. Ancak ölenlerin anne babaları çıkıp da kızlarının ölümünün kadınlara yönelik şiddetle ilgili olduğunu söyleyince Quebec'teki medya ve politikacılar bu bağlantıyı kabul ettiler ve kadın gruplarını katliamı kendi çıkarları için kullanmakla suçlamaktan vazgeçtiler. İngiliz Kanada'sında tartışma daha kısa zamanda çözüldü. Politikacılar da tartışmalara kulak verdiler ve iki yılın sonunda Parlamento 6 Aralık'ı bir anma günü ilan ederek ülkenin her tarafında kadınların ve öğrencilerin eylemlerini onaylamış oldu. Bu yıl, Parlamento olayın onuncu yıldönümünü on beş gülle anacak, on dördü bu olayın kurbanları, on beşinci ise kadınlara yönelik şiddetin tüm kurbanları için. Kadından Sorumlu Devlet Bakanı Hed Fry, 6 Aralık günü saat 14.15'te bir dakikalık sessizlik çağrısında bulundu.

Bütün bunların etkisi büyük oldu. Silah bulundurma yasalarında yapılan değişiklik bariz bir sonuçtur, mühendislik mesleğini seçen kadınların sayısının ikiye katlanması da bir diğer sonuç. Daha az fark edilen bir sonuç ise kadınlara ve çocuklara yönelik şiddete karşı uyanıklığın artmasıdır. Benim gibi birçok insan, kadın olsun, erkek olsun, kadınların, tecavüze karşı dayanışma merkezlerinde ve kadın sığınaklarında yıllardır kahramanca sürdürdükleri mücadeleye destek vermek üzere harekete geçtiler. Ama katliam sürüyor.

Kasım ayında yalnızca Ontario'da yılda kırk kadının eşleri ve sevgilileri tarafından öldürüldüğü bildiriliyor. Yine Ontario'da '97-98 arasında neredeyse 28 bin kadın ve çocuk, 116 kadın sığınağına başvurmuş. Ceza yasasında bazı olumlu düzenlemeler gerçekleşti ama şiddete başvuran erkekleri parmaklıkların arkasına koymak sorunu çözmüyor. Bu şiddetin kökünde erkek egemenliği var. Kadınlara saldıran ve onları öldüren erkekler, kadınları hâkimiyet ve denetim altında tutmak istiyorlar. Montreal Katliamı'nı izleyen günlerde üzerinde tek bir gül, Politeknik kurbanlarının resimleri ve bir slogan olan bir afiş vardı: "Önce yas tut, sonra değişim için mücadele et." Bu trajedinin onuncu yılında her birimiz kendimizi cinsiyetçiliğe ve kadınlara yönelik şiddete son vermeye adamalıyız. O gün öldürülen kadınlar ve o günden sonra öldürülen yüzlerce kadın bundan daha azına layık değil.

Judy Rebick/ *Zmag* dergisi

AFRİKA

Kadınların eğitim hakkı yok

UNFEV'in hazırladığı rapora göre Afrika kıtasında yaşayan çocukların çoğu temel eğitim hakkından yoksun. Öğretmenlerin çoğunun maaşlarının ödenmediği, temel eğitimin pek çok okulda verilmediği kıtada özellikle kız çocukları gelenekler ve kültürel yapı nedeniyle okula gönderilmiyor. Yalnızca Kuzey Afrika'da okul çağına gelmiş kız çocuklarının yüzde 75'i eğitimden mahrum bırakılırken, Sahra Çölü'nün ortasındaki ülkelerde neredeyse hiçbir kız okula gönderilmiyor. Burkina Faso'da on beş yaş ve yukarısındaki kadınların yalnızca yüzde 9'u okur yazar, pek çoğu ev işi yapmaları için evde tutuluyor. Burkina Faso'da kadınların eğitim haklarını savunan yirmi üç örgüt var. Bu örgütler, aileleri kızlarını okula yazdırmaları ve çocukların okuldaki durumlarıyla ilgilenmeleri konusunda ikna etmeye çalışıyor. Uganda'da eğitim parasız hale getirilince okur yazar oranında bir artışa görüldü. Kenya gibi ülkelerde kadınların eğitim haklarını savunan FAWE (Afrikalı Kadın Eğitimciler Derneği) gibi aktif örgütlerin faaliyetleri olumlu sonuçlar veriyor. Kenya'da hamile kadınların eğitim haklarını ellerinden alan yasalar da kaldırılmış durumda. Ama bu tür yasalar öteki Afrika ülkelerinin bir çoğunda hala yürürlükte. Kadınları hamile bırakan erkekler tecavüz durumunda bile asla cezalandırılmıyor. Bu nedenle okul çağındaki kızların sınıf arkadaşları ve öğretmenlerinin tecavüzüne maruz kalmaları sıkça rastlanan bir durum. 1991'de Kenya'daki bir Katolik okulunda on dokuz kız öğrencinin öldürüldüğü, yetmiş bir kızın ise tecavüze uğradığı haberi duyulduğunda, suçlu erkek öğrencileri korumak isteyen okul müdürü, "Onlar kızlara hiçbir şekilde zarar vermek istemediler, yalnızca tecavüz etmek istediler" gibi bir cümle sarf etmişti. Bugüne dek Kenya hükümeti bu konuda bir açıklama yapmadığı gibi, suçluları yakalamak konusunda da bir çaba sarf etmedi. *Win. News*

ŞİLİ

Haklar kısıtlanıyor

Uluslararası Kadın Ağı Haberleri'nin (Women's International Network News) bildirdiğine göre Şili hükümeti kadınların eğitimden sağlığa, istihdamdan evliliğe pek çok hakkını yasalarla kısıtlıyor. Kadınlara yönelik ayrımcılığa karşı savaşan örgütler, Şili'deki Katolik çoğunluğun boşanmayı engelleyen inançlarının özellikle yoksul kadınların yaşamını zorlaştırdığını belirtiyor. Yasal boşanmanın masrafları ve dinsel baskılar kadınları istemedikleri evliliklere mahkûm ediyor. Evli çiftin mülk haklarının tümü de erkeklerin elinde.

Şili toplumundaki geleneksel rollerin vurgulanması okul kitaplarında da kendini gösteriyor.

Kadınların üreme hakları üzerindeki baskılar çarpıcı. Kısırlaştırılmasını isteyen bir kadının en az otuz iki yaşında, dört çocuk annesi olması ve eşinin rızasını belgelemesi gerekiyor. Kürtaj yasak ama çocuk düşürmek isterken ölen kadın oranı yüksek. İstenmeyen gebelikleri sona erdirirken ölen kadınların oranı yüzde 30. On sekiz yaşın altındaki kadınların yüzde 40'ı en az bir kere kürtaj yaptırmış durumda. Doğum kontrol hapları zorlukla ülkeye giriyor, prezervatif ise neredeyse hiç kullanılmıyor. Çünkü Şili'de yaygın inanç doğum kontrolünün erkeğin değil kadının görevi olduğu. 1993'de Santiago Üniversitesi'ndeki bir araştırmaya katılan kadınların yüzde 54'ü doğum kontrol hapı kullanmadıklarını belirtmiş; yüzde 26.5'i yaşamında bir kere bile doğum kontrol hapı almamış. Şili bütçesinin yüzde 0.002'si gençlerin cinsel eğitimine ayrılmış. 1996'da gerçekleşen doğumların yüzde 15'inde anneler yirmi yaşın altında. *Win. News*

Özyaşam öyküsüyle parlayan bir yazar: **Zeynep Baygören**

"Sessizliğe mahkûmduk"

Zeynep Baygören şiirleri ve öz yaşamöyküsünü anlattığı Ellerimde Ben adlı kitabıyla tanınan bir yazar. Gökkuşağı Yayınları'ndan çıkan Ellerimde Ben, yalnızca bir kadının değil, bir yörenin öyküsü. Maraş'ın Pazarcık köyünde, bitmek bilmeyen kışların, çocuk oyunlarının, yemeklerin, tek başına doğumların, tek odalı kerpiç evlerin, candan dostlukların ve dere kenarlarında rüzgâra karışan türkülerin öyküsü. Kitabı böyle bağımsız düşünüp sevmek çok olanaklı. Ama Zeynep Baygören'in kırk beş yaşında okuma yazma öğrenip disiplinli bir biçimde yazmaya yöneldiğini öğrenince daha başka açılardan da değer kazanıyor Ellerimde Ben. Zeynep Baygören bize kitabının canlı kahramanlarından, kendisinden ve yazma aşkından söz etti.

■ Kendinizi yazarak ifade etmek isteğinden söz ediyorsunuz sıkça. Nasıl bir istek bu sizin için?

Konuşurken kendimi çok zor ifade ediyorum, belki belli bir yaşa kadar Türkçe bilmiyor olduğum için. Acaba karşımdaki beni yanlış mı anlar, diye çekmiyorum, ürküyorum. Yazarken kendimi daha iyi ifade ediyorum. Kadınlar için yazmak daha iyi bir ifade yolu oluyor, sanıyorum. Bu, benim kişisel gözlemim. Özellikle bizim oralarda, kadınlar hiç konuşmazlar. Ben mesela, babamın yanında hiç konuşmazdım. On sekiz yaşına kadar, ne konuştum onun yanında, ne güldüm. Böyle sessizliğe mahkûmduk. Şimdi görüyorum ki kadınların birçoğu hâlâ konuşmakta zorlanıyorlar kendi haklarında. Onların yerine başkaları konuşturuluyor. Kadınlar buna razı olmak zorunda kalıyor. Ama insan yazınca, bu durum tamamen değişiyor. Kendisiyle başbaşa kalıyor.

■ Nasıl bir mahkûmiyetti bu yaşadığınız?

Kız çocuğusun, ilk başta anne baba seni eziyor. Doğumuna kimse sevinmiyor. Sonra genç kız oluyorsun, çevre baskısı. Evleniyorsun, koca baskısı, kaynana, kaynata seni eziyor. Hayatın ezilmekle geçiyor. Bir yerde buna dur demek gerek. Anlatamıyorsun kendini. Ev kadınlığı da bunu pekiştiriyor. Bütün gün evde, ev işi, televizyon gürültüsü. Senin sessizliğini pekiştiren şeyler.

■ Kaç yaşındasınız, yazmaya nasıl karar verdiniz?

Benim doğum tarihim belli değil. Nüfus kâğıdımda 1948 yazıyor. On iki kardeştik, ikisi küçük yaşta öldü. Beş kız, beş erkek büyüdük. Evlendikten sonra Antep'e geldim. Eşim işsizdi. İstanbul'a göç ettik. O zaman büyük kızım altı aylıktı. Sonra üç çocuk daha dünyaya getirdim. Üç kız, bir erkek. Geçim için çok uğraştım. Pek çok işte çalıştım. Sonra çocuklarım okusun diye didindim. Şimdi hepsi üniversite mezunu. Onlar okuyup büyüyünce, ben de rahat ettim. Kendime zaman ayırmak istedim. Hep okuma yazma öğrenmek isterdim. Kızım da biliyordu bunu. Bir gün radyoda Halk Eğitim'in yetişkinlere yönelik okuma yazma kursu açtığını dinledim. Zeytinburnu'nda oturuyorum. Kurs Bakırköy'de. Bakırköy neresi bilmiyordum. İnan insan bilmeyince korkak oluyor. Öğrendikçe cesurlaşıyor. Kızını beni kursa götürdü. Ben de azmettim. Çalışkan bir öğrenci oldum. Karanlık bir tünelin sonunda ışık görmüş gibi oldum okuma yazmayı öğrendiğimde. Hemen kitap okumaya başladım. İlk okuduğum kitap Bıfat Ilgaz'ındı. Aziz Nesin'in kitaplarına el attım sonrasında. Şimdi sanki okumadığım kırk yılın acısını çıkartmak istercesine kitap okuyorum. Ahmed Arif ile Yaşar Kemal'i kendime yakın buluyorum. Belki bizim oraları anlattıkları için. Ben kursa gitmeye başladığımda çevremdeki kadınlar tepki gösterdiler, her gün "Nereye böyle," dediler. "Bu yaşta okumayı ne yapacaksın?" Ciddiye almadılar. Oysa ben içimdeki öğrenme isteğini bastıramıyordum. Evde oturup televizyon izleyerek iş yapmak bana bunaltıcı gelivordu. anlatmak istediklerim vardı, kendime bir çıkış yolu, bir dil arıyordum. Bunu yazıda buldum.

■ Eşinizin, çocuklarınızın tavrı ne oldu?

Kitaplarım çıkınca eşimin de tavrı değişti. Gerçi hiç beni engellememişti. O ilkokul mezunu, ben ise inanır mısın, ilk evlendiğimde paravı bile tanımazdım. Bakkala gidemezdim, sokağa çıkamazdım. O bana para kullanmayı öğretmeye çalışırdı. Şimdi yazdıklarımı okuyor ve etkilenivor. Hafif bir çekinme duygusu var içinde, zannediyorum. Benim gerimde kaldığını düşünüyor. Artık evde ipler benim elimde. Çocuklar ise gurur duyuyorlar. Şaşırdılar kitaplara, hele hayatımı anlatınca daha çok şaşırdılar. Çevremdekiler çocuklarımın bana yol gösterdiğini düşündüler ama bu doğru değil. Ben onlar okusun diye didindim, kendi eğitimim için de tek başıma uğraştım. Kocam engel olmadı, bu iyi. Okuma yazma kursuna kocasından gizli gelen çok kadın vardı, ben bu açıdan şanslıydım. Ama bunun dışında hep kendi çabam ve isteğim etkili oldu.

■ Kitabınızdaki bütün olaylar gerçek mi? Ben özellikle Şarey'in öyküsünden çok etkilendim.

Evet, onların hepsi gerçek. Şarey benim en yakın arkadaşımdı. Derenin yanında buluşurduk, o kısacık zamanlarda. Annelerimizin sesleri kulaklarımızda çınlardı. Kuzu otlatmaya giderken buluşurduk. Bez bebekler diker, halı dokumacılığı oynardık, anne babalarımızı oynadık oyunlarımızda. Derenin kenarında çamurdan heykelcikler yapardık. Şarey'e sormuştum ilk ay hali olduğumda. Korkmuştum, o ise benden herhalde bir yaş büyük olduğundan, daha önce ay başı olmuştu. Bana anlatmıştı, korkma, normal demişti. Böyle işte, o benim en yakın arkadaşımdı. Çocuk doğururken kan kaybından öldü. Yazarken onun bir fotoğrafını oluşturdum zihnimde. Ona yeniden hayat verdim. Onu geri getirdim. O köy günlerimizi, kız çocukları olarak ortak çilelerde buluştuğumuz günleri. Bende onun bir resmi bile yok ama işte o kitabımda yaşıyor, capcanlı. Bu çok güzel, çok inanılmaz. Yazarken geçmişe döndüm yeniden. Şimdi bizim köyün kızları çok değişmişler. Kız çocukları da okutuluvor artık. Geçen gidişimde bir baktım kızlar Gorki okuyorlar. Yeni çıkan kitapları takip ediyorlar. Eğitim kadınlar için hayati önem taşıyor. Onlara direnç ve cesaret veriyor.

■ Bir de annenizin yol kenarında kardeşinizi dünyaya getirmesinden söz etmişsiniz.

Annemle bir gün ninemlere gidiyoruz. Yayan. Yürü babam yürü. O zamanlar kadın ata filan binmez. Çok ayıp. Kadın eşeğin yanında yürür. Şa-

irin dediği gibi, "Sofrada sarı öküzden sonra gelen kadın". Nenemlerin köyü de epey uzakta. Annemin suratı asıldı bir an. O biliyormuş ne olacağım. Ben bilmiyorum. Bir ara kayaların arasına gitti, beni yolun kenarında bıraktı. Sonra yanma gittim. Hava kararmıştı. Çok şaşırdım, yanımda çıplak bir bebek vardı. Meğer kardeşimi doğurmuş orada. Bebeği derenin buz gibi suyunda yıkadık, sardık sarmaladık. Doğum denilen şeyi ilk orada öğrendim. Sonra yine yolumuza devam ettik. Ben kendi çocuklarımın üçünü hastanede doğurdum. Birini mahalle ebesinin yardımıyla dünyaya getirdim. Bizde kadınlar hep kendi başlarına doğururdu eskiden ama kitapta anlattığım gibi, çok ölüm oluyordu. Bir de kadınlar hep ilaç yaparlardı. Bir nevi hekimlik bilgileri vardı. Otlarla ilaçlar yaparlardı. Çünkü doktor diye bir şey yok. Kadınlara kalıyor ailenin sağlığını korumak. Annem çok bilgiliydi bu tür konularda. Ama bir risk var, bazı cahil kimseler çok kişinin sakat kalmasına neden olurdu. Ağzında yara çıkan çocuğu kör eder, bırakırlardı. Kadınların ilaçla olduğu gibi hastalıklarla da ilişkisi ilginçti. Herkes onlara yüklenmesin, ilgi göstersin diye, hasta numarasına başvururlardı. Bizim orada kadınlar hep sara hastasıydılar, erkekler sağlamdı. Bir arkadaşım saralıydı, herkes ona ilgi gösteriyor, çok iş yaptırmıyordu. Ben de numara yapmayı denedim ama babam anladı. Bazı kadınlar yutturabiliyorlardı, böylece işten yırtabiliyorlardı. Birazcık bile olsa şefkat arayışı işte.

■ Şimdi nasıl gidiyor yaşamınız? Yeni kitabınızı ne zaman okuyabileceğiz?

Şimdi sabah uyanır uyanmaz ilk işim günlüğümü yazmak. Sonra bugün ne yazsam diye düşünüyorum. Bugün ne pişirsem diye değil. Ev işi de yapıyorum ama yazmak önce geliyor. Öykü çalışıyorum. Yazmak içimden geliyorsa asla ertelemiyorum. Ev işi her zaman olur. Çevremdeki bütün kadınlara da yazmayı öneriyorum. Kadınların anlatacak daha fazla öyküsü var, benim yaşadığım köyde herkesin hayatı bir romandı. Özellikle kadınlarınki. Biz yazmazsak kim bilecek? Konuşunca eksik kalıyor, ya da kimse duymuyor. Yazalım, bırakalım. Belki yerine varır.

(Zeynep Baygören'le başta buluştuğumuz otobüs durağına yürüyoruz. Öykülerinden sonra, günlüğünü de yayımlatmayı düşündüğünü anlatıyor. Söyleşimizi yazacağım söylüyor. Artık bir gün bu söyleşiyi onun ağzından da okuruz.)

Gamze Deniz

Uçan Süpürge 3. Kadın Filmleri Festivali

"Kız arkadaşlar arasında"

Uçan Süpürge 3. Kadın Filmleri Festivali çerçevesinde düzenlenen kısa film ve belgesel senaryo yarışması başladı.

Uçan Süpürge'nin ilkini geçen yıl gerçekleştirdiği yarışma, kısa film ve belgeselin gelişmesine katkıda bulunmanın ötesinde, toplumsal cinsiyetin sorgulanmasına ve filmlerde kadın bakış açısının yaygınlaştırılmasma olanak sağlamak amacıyla düzenleniyor.

Türkiye'de ve yurt dışında yaşayan tüm kadın ve erkeklere açık olan yarışmaya katılmanın koşulu, senaryoların kadın bakış açısı ile yazılmış olması. Daha önce filme çekilmemiş kısa film ve belgesel senaryolarının yer alabileceği yarışmanın 2000 yılı için belirlenen konusu "Kız Arkadaşlar Arasında."

Yarışmaya katılım şartları şöyle: Yazarlar senaryolarının üzerine gerçek isimlerini değil rumuzlarını yazacaklar, ayrıca gönderecekleri senaryolarla birlikte, üzerinde aynı rumzun bulunduğu kapalı bir zarfın içinde bir fotoğrafla birlikte senaryonun/senaryolarının adını, kendi adları ve soyadlarını, posta adresleriyle, telefon/faks numaralarını varsa e-posta adreslerini ve yarım sayfayı geçmeyen imzalı özgeçmişlerini koyarak teslim edecekler.

Katılımın ücretsiz olduğu yarışmada kısa filmin en çok 15, belgeselin ise en çok 30 dakika olması ve senaryoların üç kopya olarak gönderilmesi gerekiyor.

Birincilik ödülünün 1000, ikincilik ödülünün 700, üçüncülük ödülünün 500 dolar olacağı yarışmanın sonuçları 30 Nisan 2000 tarihinde açıklanacak. Katılımcılar için son başvuru tarihi, 29 Şubat 2000.

Başvuru adresi:
Uçan Süpürge 3. Kadın Filmleri Festivali,
Bestekâr sokak, 80/6, 06680,
Kavaklıdere-Ankara.
Tel: 0312.466 55 61- 427 00 20.

PANO

• Bebek'de oturan ailenin on beş aylık çocuğuna bakacak referansh, gündüzlü bakıcı aranıyor. Tel: 0532 285 20 30.

• Piyano ve üflemeli aletler hariç her türlü enstrüman yapım ve tamiri için beni arayabilirsiniz.
Nimet Nilgün Ünsal.
Tel: 0212. 292 30 49.

• Boğaziçi Üniversitesi öğrencilerinden İngilizce dersi verilir. Bilgi için *Pazartesi*'yi arayabilirsiniz.

• Bir kadın terzisinin yanında, dikim bölümünde çalışmak istiyorum.
Gül. Tel: 0212. 281 79 74.

• Haftada dört gün, ev işlerine yardımcı olabilecek en az ilkokul mezunu kadın yardımcı aranıyor. Başvuru için, hafta içi 18.00'den sonra, hafta sonu her saat 0216. 359 23 10 no'lu telefon aranabilir.

Dağıtımımızda problemler var. Siz de *Pazartesi*'yi zor bulanlardansanız abone olun, bulamayanları abone edin. *Pazartesi* ayağınıza kadar gelsin.

5 Abone yapana bir kitap, 10 abone yapana bir yıllık abone hediye!

ABONE FORMU
Adı: .....
Soyadı: .....
Adres: .....
.....
.....
.....
Abone süresi: .....
Başlangıç tarihi: .....

Türkiye içi:
Posta Çek Numarası: 662 965.
Yıllık abone ücreti: 3.600.000 TL.
Altı aylık abone ücreti: 1.800.000 TL.
Türkiye dışı:
Bir yıllık 75 DM, altı aylık: 35 DM.
Döviz hesabı: Semra Emre,
Türkiye İş Bankası, Parmakkapı Şubesi,
İstanbul.
Hesap Numarası: 1042 / 103502

Dikkat: Abone ücretini yatırdığınıza dair belgeyi ve abone formunuzu bize gönderin. Biz de size her ay *Pazartesi*'nizi postalayalım.

Dergimize Almanya'da bulunan Heinrich Böll Vakfı destek vermektedir.

8 Mart 2000'de

Yoksulluğa ve kadınlara yönelik şiddete karşı Biz de yürüyelim!

Bütün dünya kadınlarıyla elele

PAZARTESİ

Kadınlara Mahsus Gazete
(Aylık kadın dergisi)

Sahibi: Kaçın Kültür İletişim Vakfı
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Filiz Koçali

Yayın Kurulu:
Ayşe Düzkan, Beri Eyüboğlu, Fatime Gök, Filiz Kerestecioğlu, Filiz Koçali, Füsun Özlen, Gülnur Savran, Handan Koç, Meltem Ahıska, Mirsu İnkaya, Nermin Coşkun, Nesrin Tura, Nevin Cerav, Nural Yasin, Sonat Zelyüt, Şahika Yüksel, Tülin Akış, Yaprak Zihnioğlu

Almanya Temsilcisi: Hülya Eralp

Çizerler:
Ayşen Baloğlu, Feyhan Güver, Semra Can.
İllüstratör: Rana Mermertaş.
Adres: Abdullah Sokak, No:9, Beyoğlu, İstanbul.
Tel, faks: (0212) 292 07 39, 249 59 59,
292 07 47, 244 23 94
e-mail: pazartesidergi@superonline.com
Ankara telefax: (0312) 215 34 82 Renk ayrımı: Mondo
Baskı: Çağdaş Matbaacılık Yayıncılık ve Sanayi Tic. Ltd. Şti.
Dağıtım: Bir Yay